
SCIENCE AND EDUCATION A NEW DIMENSION

ECONOMICS
ECONOMICS

p-ISSN 2308-5258

e-ISSN 2308-1996

2015, 1(72)

SCIENCE AND EDUCATION A NEW DIMENSION

Economics

Editorial board

Editor-in-chief: Dr. Xénia Vámos**Honorary Senior Editor:****Jenő Barkáts, Dr. habil. Nina Tarasenkova, Dr. habil.**

Andriy Myachykov, PhD in Psychology, Senior Lecturer, Department of Psychology, Faculty of Health and Life Sciences, Northumbria University, Northumberland Building, Newcastle upon Tyne, United Kingdom

Edvard Ayvazyan, Doctor of Science in Pedagogy, National Institute of Education, Yerevan, Armenia

Ferenc Ihász, PhD in Sport Science, Apáczai Csere János Faculty of the University of West Hungary

Ireneusz Pyrzyk, Doctor of Science in Pedagogy, Dean of Faculty of Pedagogical Sciences, University of Humanities and Economics in Wrocław, Poland

Irina Malova, Doctor of Science in Pedagogy, Head of Department of methodology of teaching mathematics and information technology, Bryansk State University named after Academician IG Petrovskii, Russia

Irina S. Shevchenko, Doctor of Science in Philology, Department of ESP and Translation, V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

Kosta Garow, PhD in Pedagogy, associated professor, Plovdiv University „Paisii Hilendarski”, Bulgaria

László Kótis, PhD in Physics, Research Centre for Natural Sciences, Hungary, Budapest

Larysa Klymanska, Doctor of Political Sciences, associated professor, Head of the Department of Sociology and Social Work, Lviv Polytechnic National University, Ukraine

Liudmyla Sokurianska, Doctor of Science in Sociology, Prof. habil., Head of Department of Sociology, V.N. Karazin Kharkiv National University

Marian Wloshinski, Doctor of Science in Pedagogy, Faculty of Pedagogical Sciences, University of Humanities and Economics in Wrocław, Poland

Melinda Nagy, PhD in Biology, associated professor, Department of Biology, J. Selye University in Komarno, Slovakia

Alexander Perekhrest, Doctor of Science in History, Prof. habil., Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Nikolai N. Boldyrev, Doctor of Science in Philology, Professor and Vice-Rector in Science, G.R. Derzhavin State University in Tambov, Russia

Oleksii Marchenko, Doctor of Science in Philosophy, Head of the Department of Philosophy and Religious Studies, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Olga Sannikova, Doctor of Science in Psychology, professor, Head of the department of general and differential psychology, South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky, Odesa, Ukraine

Oleg Melnikov, Doctor of Science in Pedagogy, Belarusian State University, Belarus

Riskeldy Turgunbayev, CSc in Physics and Mathematics, associated professor, head of the Department of Mathematical Analysis, Dean of the Faculty of Physics and Mathematics of the Tashkent State Pedagogical University, Uzbekistan

Roza Uteeva, Doctor of Science in Pedagogy, Head of the Department of Algebra and Geometry, Togliatti State University, Russia

Seda K. Gasparyan, Doctor of Science in Philology, Department of English Philology, Professor and Chair, Yerevan State University, Armenia

Svitlana A. Zhabotynska, Doctor of Science in Philology, Department of English Philology of Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Tatyana Prokhorova, Doctor of Science in Pedagogy, Professor of Psychology, Department chair of pedagogics and subject technologies, Astrakhan state university, Russia

Tetiana Hranchak, Doctor of Science Social Communication, Head of department of political analysis of the Vernadsky National Library of Ukraine

Valentina Orlova, Doctor of Science in Economics, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine

Vasil Milloushev, Doctor of Science in Pedagogy, professor of Department of Mathematics and Informatics, Plovdiv University „Paisii Hilendarski”, Plovdiv, Bulgaria

Veselin Kostov Vasilev, Doctor of Psychology, Professor and Head of the department of Psychology Plovdiv University „Paisii Hilendarski”, Bulgaria

Vladimir I. Karasik, Doctor of Science in Philology, Department of English Philology, Professor and Chair, Volgograd State Pedagogical University, Russia

Volodimir Lizogub, Doctor of Science in Biology, Head of the department of anatomy and physiology of humans and animals, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Zinaida A. Kharitonchik, Doctor of Science in Philology, Department of General Linguistics, Minsk State Linguistic University, Belarus

Zoltán Poór, CSc in Language Pedagogy, Head of Institute of Pedagogy, Apáczai Csere János Faculty of the University of West Hungary

Managing editor:

Barkáts N.

© EDITOR AND AUTHORS OF INDIVIDUAL ARTICLES

The journal is published by the support of Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe
BUDAPEST, 2015

Statement:

By submitting a manuscript to this journal, each author explicitly confirms that the manuscript meets the highest ethical standards for authors and coauthors. Each author acknowledges that fabrication of data is an egregious departure from the expected norms of scientific conduct, as is the selective reporting of data with the intent to mislead or deceive, as well as the theft of data or research results from others. By acknowledging these facts each author takes personal responsibility for the accuracy, credibility and authenticity of research results described in their manuscripts. All the articles are published in author's edition.

The journal is listed and indexed in:

INDEX COPERNICUS:	ICV 2014: 70.95
INNO SPACE SCIENTIFIC JOURNAL IMPACT FACTOR:	2013: 2.642 ; 2014: 4,685
ISI (INTERNATIONAL SCIENTIFIC INDEXING) IMPACT FACTOR:	2013: 0.465 ; 2014: 1.215
DIRECTORY OF RESEARCH JOURNAL INDEXING	
ULRICHS WEB GLOBAL SERIALS DIRECTORY	
UNION OF INTERNATIONAL ASSOCIATIONS YEARBOOK	
SCRIBD	
ACADEMIA.EDU	
GOOGLE SCHOLAR	

CONTENT

The formation of shopping centers market in Ukraine <i>N. Ivanechko</i>	6
Theoretical and methodological approaches to the formation definitions of food marketing <i>I.A. Kravchuk</i>	9
The state's role in regulating the development of the agricultural clusters in Ukraine <i>O.A. Shulga</i>	12
Threats and opportunities of globalization processes towards strengthening the economic security of the country <i>O.V. Tymoshenko</i>	17
Роль інституціональних реформ в оптимізації функціонування банківських установ <i>О.І. Бутенко</i>	21
Тенденції розвитку автотранспорту в євроінтеграційних процесах України <i>З.В. Валулліна</i>	26
Фінансування підприємств сфери культури і мистецтва в Україні: стан і тенденції розвитку <i>А.І. Грушина</i>	30
Трансформація поглядів на ведення бізнесу в сучасних умовах <i>А.Ю. Масловська, Д.Л. Лозинський</i>	33
Інноваційний тип відтворення економіки України <i>М.А. Михайлюк</i>	37
Культурологічні та економічні аспекти фестивального руху Угорщини та України <i>М.О. Проскуріна</i>	41
Менеджмент шоу-бізнесу: функціональна специфіка діяльності і проблеми <i>О.С. Хлестун</i>	44

The formation of shopping centers market in Ukraine

N. Ivanechko*

Ternopil National Economic University, Ternopil, Ukraine

*Corresponding author. E-mail: nelaiv@mail.ru

Paper received 04.11.15; Revised 06.11.15; Accepted for publication 18.11.15.

Abstract: The article investigates the process of shopping centers market formation and four stages of its development. We reviewed the evolution of the business activities of retail companies in the Ukrainian market and formation of national retail chains. We analyzed the location of the network entities and the identified key (main) towns of their activities. We identified economic factors which play a significant role in the choice of a regional center for the construction of a new shopping and entertainment complex.

Keywords: market of shopping centers, shopping center, shopping network, network shopping malls

At the beginning of XXI century. in Ukraine there has been rapid development of new forms of commerce and entertainment due to the growth of the population solvency. Within 2000 – 2015 appeared about 200 commercial and shopping centers. In the first phase of development it was reconstructed department stores, cinemas, etc, which are in concept, space and their architecture have little in common with professional requirements. In recent years the market has expanded with modern technology built shopping malls.

An overview of recent research and publications showed that the problem of the shopping malls market formation in Ukraine has not found sufficient reflection in the scientific literature. This is due to the novelty of problems showed above. The trends of integration processes in the market of shopping malls demonstrated in the works of V. Stalna, R. White, N. Goncharuk. A separate publication of T. Holowachuk, L. Guth, K., Kharuk devoted to the development of trade networks and the formation of strategies.

The purpose of this article is to investigate the process of the shopping and entertainment complexes market formation and outline the future prospects.

Modern science is distinguished by such features as the increasing role of methodology in the study of cognitive processes and development of specialized knowledge. The methodology performs the function of regulating the methods and techniques used in the learning process. For the purposes of scientific research primary and secondary in-

formation are used. For investigation and fixing of modern state of the market and entertainment shopping complex in real situations the method of observation is used. With this method primary information for the study was collected. Secondary data received on the basis of available information, analytical reviews and consulting agencies.

In Ukraine now successfully working and continue to be generalist the projects for multi-use facilities, which combined a lot of different activities. Such objects consist of single or group buildings on a fairly large scale site. Because of its large area they are situated in the suburbs or outside the city. The main investors for such megastores become a major construction companies which has an attractive land plots and technology for building mixed-use complexes or in other words a single property stores.

According to the dictionary of legislative terms "integral property complex is an enterprise, which, as a single property complex includes all kinds of property intended for its activity, including land plots, buildings, constructions, equipment, inventory, raw materials, production, rights of claim, debts and also the right for a trademark or another marking and other rights, unless otherwise provided by contract or by law" [1]. So the set of objects we can name as the company and also as a complex.

On the first stage of development of the shopping and entertainment centers market operated three types of objects: specialised, mixed, multi-function. Table 1 shows the principles of creation and examples of the market infrastructure.

Table1. Classification of market infrastructure objects

Types of projects	Principles of creating	Example
Specialized	Focused on one activity.	Lunapark, cinema, casino, computer gaming club, a fitness club.
Mixed	Combine 2-3 activities.	Shopping and entertainment center, fitness club, entertainment complex, aqua fitness club, health and beauty club.
	The entertainment component is an ancillary activity.	Shopping centre, cultural centre, trade fair centre.
Multifunction	The combination of different activities.	Shopping and entertainment center. Shopping and entertainment Megacomplex.

Source: compiled by the author.

Trade and entertainment businesses may have open and closed type, which leads to seasonality in object work. Versatile and multi-functional objects are areas of entertainment, combining a variety of activities, both outdoor and indoor. They may even contain an open water park, and also an indoor type of water park, through the use of modern technology for moving the roof in the summer.

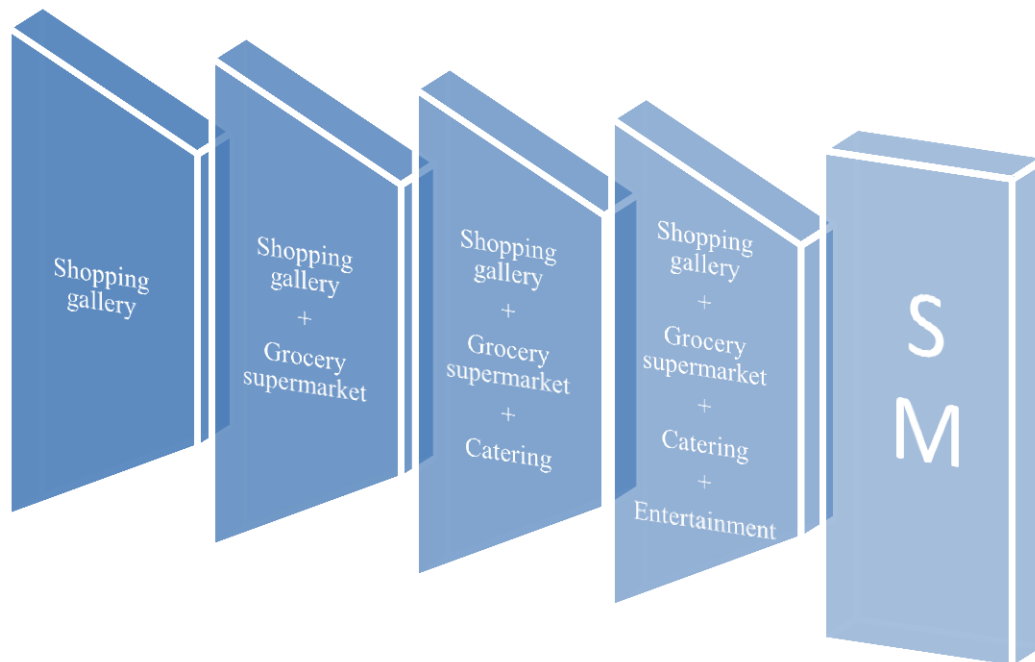
Thus the shopping mall is conglomeracy of trade, sports, leisure, recreation and consumer services, which

are hand-picked according to the same concept and conduct their activities in a specially designed room or group of rooms and are positioned as a single functional unit.

Infrastructure of shopping and entertainment company in the world, from the analysis point of view, is a complex model that evolved from a simple structure to an existing multi-level, interconnected on a wide range of system parameters.

Examining the market of shopping centers in Ukraine, first of all, let's consider the stages of their development within the limits of 2000-2015. In particular, shopping

complexes gradually mastered new activities and developed into a multifunctional trade and entertainment centers (Fig. 1).

Fig. 1. The stages of shopping malls market development
Source: developed by the author

As mentioned above, on the first stage shopping galleries was created in the renovated premises. Later on the second stage began the construction of new premises for the placement of commercial centers that included a grocery supermarket and shops of clothes and shoes. The third stage is marked by a switching in the operation of shopping centers of catering establishments, which now serve as leisure centres. At the fourth stage of market development to the infrastructure of shopping centers introduced various kinds of entertainment. At this stage, entrenched practices to build new and modern buildings with extensive technical capabilities for possible further reconstruction or re-conception of shopping and entertainment complex.

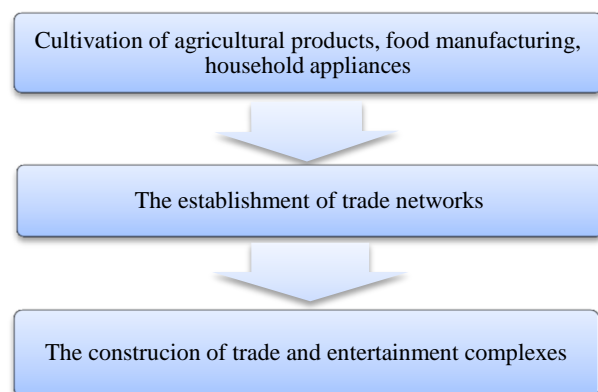
According to consulting companies investors prefer multifunctional shopping and entertainment complexes, which leads to a quantitative superiority over other types of infrastructure market. This is due to the desire to reduce risks through differentiated services that are offered in shopping malls. At this moment in Ukraine it's hard to find single large objects. In a multifunctional shopping and entertainment centers different areas complement each other. This format is convenient for consumers, because the centres have all the necessary ingredients for life, namely: trade, sport, recreation, health, hospitality. By combining in one enterprise of various institutions, a synergistic effect appears which results in increased attractiveness for shoppers and expanding the boundaries of the target market.

We should also note the tendency of the combination in one enterprise of a wide range of different services and facilities, not interconnected. The result is megacomplex are created, the infrastructure of which allows holding of cultural events (concerts, shows, exhibitions, fashion shows and hairdressing, demonstration of new movies),

sports (competitions, performances) and wellness (workshops, presentations).

On the second stage of the shopping centers market development by retail companies began to form a trading network. They arose on the basis of current production or by labeling products under another brand. The significant difference of development of national retail chains is that for their western counterparts it took almost a century to come to the model of combining of commerce and leisure. Domestic retail network borrowed this foreign experience much quicker.

Also, it should be noted that some networks are producers of agricultural products, household appliances and stuffalike. To ensure sales, companies create their own trade network, which include owned or rented shopping centers. To attract more visitors to the shopping complexes it's combined with entertainment.

Fig. 2. The evolution of business activities of the retail companies at ukrainian market
Source: developed by the author

Note that in Ukraine retail chains have begun to invest in commercial real estate, for the purpose of business expansion and ensure consistent development of core business, since margins in the retail business reduced. The decrease in the level of profitability of trade, has forced the owners of grocery chains to seek new areas for its activities, in particular investment in to the retail properties. Large retail chain generates a significant flow of money in owning the brand and ability to attract a large number of buyers. However, low margins and a minor amount of fixed assets is a significant disadvantage of this type of activity.

The marginality of the above-mentioned business is much higher than in retail, but generated cash flow much lower. Thus, these two areas are concentrated in one portfolio, complementing each other. Among residential, hotel, office real estate - related trading is the market activity for large networks.

Profitability of trade is low, however, brings a stable income, creating a high value of company in the long term. The profitability of the business sphere of leisure is higher, but it is not so significantly increases the cost of the company. The data indicates the transformation of the sphere of the retail market operators activity by diversifying it's business portfolio, among them, "Rainford", "Amstor", "Karavan", "Magelan".

In the last years it has been developed and now successfully functioning the networks of trade and entertainment centers: "Karavan", "Magelan", "Continent", "Duffy", "Square", "Equator", "Depo't Center", "Port City". After analyzing the location of the network objects, we should note that part of the network chooses the strategy of capturing major cities and the rest take the strategy which includes small regional centres (Tab. 2.).

Tab. 2. The precense of ukrainian networks Shopping Mallsin ukrainian cities

№	Network name	City name
1	«Karavan»	Kyiv, Dnipropetrovsk, Kharkiv.
2	«Magelan»	Kyiv, Dnipropetrovsk, Kharkiv, Mykolaiv, Poltava.
3	«Continent»	Kyiv, Dnipropetrovsk.
4	«Duffy»	Dnipropetrovsk, Kharkiv.
5	«Square»	Kyiv, Poltava, Simferopol, Sevastopol, Sumy, Cherkasy.
6	«Equator»	Kyiv, Kharkiv, Berdiansk, Poltava, Rivne, Chernivci, Cherkasy.
7	«Depo't Center»	Kirovograd, Kryvyi Rig, Lubny, Mykolaiv, Chernivci, Cherkasy.
8	«Port City»	Mariupol, Vinnucia, Lutsk, Uzhgorod, Zaporizhzhya.

Source: compiled by the author.

As you can see the key cities to develop networks of trade and entertainment centers are Kyiv, Dnipropetrovsk, Kharkiv, cities with population over 1 million people in high level of rents, which reduces the payback period of the project. Also these cities has the highest consumer activity.

In general, economic factors play a significant role in the choice of a regional center for the construction of a new shopping and entertainment complex. In particular, the average wage level and its dynamics, the growth rate of retail trade turnover of enterprises, average household income, the structure of their cash income, distribution of income, the share of consumer expenditure and their structure, size and market growth rate.

Today in Lutsk per 1,000 inhabitants there is 307 square meters of space in shopping malls, in Mykolaiv per 1,000 inhabitants 279 sq.m., in Vinnucia per 1,000 inhabitants 282 sq.m., in Zaporizhzhya per 1,000 inhabitants 72 sq.m [2]. While compared with small regional centers in Kyiv per 1000 inhabitants there are 381 square meters of space in shopping malls, in Dnipropetrovsk per 1,000 inhabitants 373 sq.m, in Kharkiv per 1,000 inhabitants 315 sq.m [2], but the potential has not been exhausted, there are

great prospects for development of shopping centers market, because with the advent of new modern facilities, took place the outflow of consumers to the professional complexes.

Features of these complexes strategies formation due to the nature of shopping and entertainment company, which is expressed in wide format and versatility of this type of entrepreneurial activity. The emergence of professional shopping and entertainment centers formed the notion of an anchor tenant. For trade services serves as anchor a foreign or national retail chain in the format of a supermarket or hypermarket, for entertainment services – one or several types of entertainment (water park, 3D movie theater, bowling, roller skating, ice skating, and so on).

So, it is possible to allocate four stages of the shopping centers market formation in Ukraine which have shaped today's stage of development. In the last years has increased competition in the market of shopping centers, while implemented a lot of new professional objects that meet modern requirements. To gain a competitive advantage new trade and entertainment complexes need to enter the market with original concepts and unique forms of pleasure.

REFERENCES

1. Словник законодавчих термінів / URL: <http://zakon.nau.ua/doc/>
2. Обзор рынка торговой недвижимости Украины и регионов / Итоги I полугодия 2015 года / компании «Украинская торговая гильдия». – К., 2015. – с. 24.

REFERENCES

1. Legislative Terms Glossary / URL: <http://zakon.nau.ua/doc/>.
2. Review of the retail property market in Ukraine and the Regions / the I half of 2015 / the company "Ukrainian Trade Guild". – К., 2015. – p. 24.

Theoretical and methodological approaches to the formation definitions of food marketing

I.A. Kravchuk*

Zhytomyr National Agroecological University, Zhytomyr, Ukraine

*Corresponding author. E-mail: so-rancorous@mail.ru

Paper received 14.10.15; Revised 19.10.15; Accepted for publication 21.11.15.

Abstract. The existing definitions and multidimensional interpretation of the content found food marketing in the theoretical and methodological support its development. The problem is the lack of differentiation studies or integrating aspects of food marketing in the research of institutional, sectoral, regional, organizational transformation of food systems. The purpose of the article is to develop proposals for the formation of the definitions of food marketing terms bahatoaspektnosti scientific approaches to development. The object of study – the process of theoretical and methodological providing of food marketing definitions in terms of transformation of research technology. The subject of research is conceptual and applied principles of justification determinants of food marketing on the basis of formation of modern Definitional apparatus. Theoretical and methodological basis of the study is the theory of distribution management products and subject-oriented approach, which synthesizes configurator different system definitions justification food marketing. The empirical basis of the study is theoretical and methodological bases justification definitions of food marketing, research scholars on issues of movement in food marketing channels. Definitional features food marketing characteristics are determined by its functions in the production, sales and customer satisfaction in the food business, depending on the functional parameters of its subjects, including institutional, industrial, differential, integration, system, synergy. Formation definitions of food marketing in the theoretical and methodological support its development should be carried out on the basis of selection of leading actors and objects and delineating the relationship between them in the management of the movement of food.

Keywords: food marketing, food marketing definitions, objects and subjects of food marketing channels movement of food

Introduction. The existing definition of food marketing and multidimensional characterized impede the provision of fixed sense of the term. In particular, it is considered as a tool for food security of the country, part of the Agricultural Marketing System, a set of operations to promote food market, functional (specialized) element of the marketing mix and more. Food marketing activity and is considered a marketing or sales services and agricultural processing companies, food industry, institutions, food markets. It identifies market activity of agricultural enterprises, corporate structures of agrarian sphere of economy, regulating the activities of state institutions. Definitions necessitates justification definitions of food marketing within a fixed object structuring research in the implementation of the theoretical and methodological support marketing activities of operators in the food sector.

The problem of the study. The issue of forming definitions of food marketing research papers devoted to agricultural economists Ukraine: I.V. Artimonovoyi, O.M. Varchenko, L.V. Deyneko, A.A. Yerankina, O.Y. Lebedinsky, Y.S. Larina, Y.O. Luzan, M.J. Malik, O.G. Shpykulyaka, P.T. Sabluk, I.A. Soloviev, L.V. Strashynskoyi, O.V. Shubravskeyi where classification criteria developed categories of "food marketing", " food marketing system ", " complex food marketing "[2, 3, 4, 5, 6, 7]. An important contribution to the formation definitions of food marketing on which developed signs of functional basis of its development, carried out by researchers of leading foreign scientific schools including R. Kolzom, R. Branson, John Barker [8, 9, 10, 11]. However, so far not developed Definitional complex food marketing that would allow to differentiate or integrate aspects of its development in the research of institutional, sectoral, regional, organizational transformation of food systems.

An important prerequisite theoretical and methodological justification food marketing with the further development of conceptual bases its exercise may be the use of integrated scientific approaches primarily subject-oriented, differential, integration [1].The purpose of the article is to develop proposals for the formation of the

definitions of food marketing terms bahatoaspektnosti scientific approaches to development.The object of study – the process of theoretical and methodological providing of food marketing definitions in terms of transformation of research technology. The subject of research is conceptual and applied principles of justification determinants of food marketing on the basis of formation of modern Definitional apparatus.

Materials and Methods. The analysis of scientific literature on the study reveals the most common scientific approaches to the study of the formation of the definitions of food marketing including systemic, institutional, industry [12]. Theoretical and methodological basis of the study is the theory of distribution management products and subject-oriented approach, which synthesizes configurator different system definitions justification food marketing [1, 13, 14].The empirical basis of the study is theoretical and methodological bases justification definitions of food marketing, research scholars on issues of movement in food marketing channels forming system of food supplies on the basis of marketing.

Results. Variety of food marketing definitions due to its multidimensional interpretation of objects and subjects in the theoretical and practical bases food distribution, food security and food potential formation areas. In the classical scientific school food marketing interpretation of its definitions is carried in the plane of the selection of subjects - agricultural producers. The basic object of research include the process of bringing agricultural products to the final consumer. In this sense, the subjects of food marketing are considered operators of the food market, institutions territorial regulation, active stakeholders [11, p. 27-43; 28; 8, pp. 40-42; 15, pp. 210-213; 10, pp. 119-124]. Therefore, the definitions of food marketing seen signs of its functions related to the processes of production, sales and customer satisfaction in the food business.

The relationship among market agents food security of the population, the internal market and export-oriented processing enterprises are potential objects of studies in which food marketing is highlighted as part of the agricul-

tural market (infrastructure or environment), a set of operations that perform marketing services business experts food industry. In this context, the food marketing system is identified with organizational and economic mechanism of production infrastructure agri-field [16].

Classification of subjects according to the parameters of their membership of a food distribution channels allow domestic agricultural economists to supplement the definition of food marketing list of properties, which becomes the subject, serving as moving information flows, goods, payments [17, p. 92; 18, pp. 85; 19, pp. 32; 20, p. 134]. However, according to V. Lopatinskii, features food marketing is a priority of processing enterprises, since agriculture is increasingly losing direct contact with the sphere of consumption and demand for primary agricultural commodities is derived from the demand for products processing industry [21, p. 18].

The study found factors influence the formation definitions of food marketing depending on the functional parameters of its subjects, including institutional, sectoral, differential, integration, system, synergistic. Institutional review functions plane food marketing gives it signs coordination of relations agents in the food supply. Sector and differential signs of food marketing gets in the theoretical and practical bases its nature as a process of formation, distribution and promotion of food raw materials and food products in the market. Integration, system, features food marketing synergies are priorities in research feed value of vertically integrated food systems, the synergistic effect of infrastructure organization of food business operators and system interconnection marketing communication environment [22; 23, pp. 56-61; 24, pp. 72-76, 25, p. 68].

On the need to develop definitions of food marketing on the basis of consideration of the characteristics of its subjects as operators trading activity emphasizes LM Boldyrev, which identifies trading activities of logistics integration toolkit food. According to the author the mar-

keting concept of food security provides priority customers, which have trade through food. [25].

Discussion and Conclusion. Synthesis multifaceted scientific approaches to the development of food marketing allows you to develop criteria for the identification of its concepts and definitions of complex shape depending on the limits of the object of study. Consequently, food marketing can be seen as a structural part of the Agricultural Marketing, marketing activity and agricultural processing companies, agents and food markets, the institutional system of regulation of foreign markets of food, logistics and promotional activities of companies. Demarcate in research should be the length of the food marketing channels with the aim of the key players of the movement of food products at all stages of making available to the end user. Formation definitions of food marketing in the theoretical and methodological support its development should be carried out on the basis of selection of leading actors and objects and delineating the relationship between them in the management of the movement of food.

Conclusions. 1. Multidimensional definitions of food marketing makes its consideration as a tool for food security of the country, part of the agricultural marketing system, a set of operations to promote food products on the market, sales or marketing activities of agricultural services and processing enterprises. 2. The problems of forming complex Definitional food marketing schemes include lack rozmezhovuvannya or integrate aspects of its development in the research of institutional, sectoral, regional, organizational transformation of food systems. 3. The main factors influence the formation definitions of food marketing is institutional, sectoral, differential, integration, system, synergistic. Differentiation in length studies food marketing channels with the aim of the key players of the movement of food products at all stages of making available to the end user will select leading businesses and facilities and to set limits relationships between them in the management of the movement of food.

REFERENCES

- Lepsky, V.E. Becoming a subject-oriented approach in the context of the development of ideas about scientific rationality / Science and social picture of the world. On the 80th anniversary of academician V.S. Stepin; ed. V.I. Arshinova, I.T. Kavavina. – M.: Alpha-M, 2014. – P. 392-420.
- Artimonova, I.V. Principles of formation of marketing strategies agribusinesses / I.V. Artimonova // Journal of Kharkov National Technical University of Agriculture named after Petro Vasilenko. – Kharkiv, 2010. – # 97. – P. 3-11.
- Larina, Ya.S. Formation and mechanisms for the implementation of marketing strategies in the agro-food subcomplex of AIC / Ya.S. Larina. – K.: Press of Ukraine, 2008. – 336 p.
- Strashynska, L.V. Development Strategy of the food market in Ukraine: Monograph / L.V. Strashynska / ed. B.M. Danylyshyna. – K.: Profi, 2008. – 532 p.
- Solovyov, I.O. Marketing relations in agriculture: Landmarks for the future of XXI century: Monograph / I.O. Solovyov, O.V. Samchuk. – Odessa: Astroprint, 2000. – 356 p.
- Yerankin, O.O. Marketing of AIC of Ukraine under globalization: [monograph] / O.O. Yerankin. – K.: KNEU, 2009. – 385 p.
- Lebedynska, O. Ware City center: organization and management: Monograph. – K.: NAPA Publishers, 2003. – 272 p.
- Barker, J.W., Agricultural Marketing, Oxford University Press, Oxford, 1981. – P. 38-46.
- Branson, R.E. & Douglas, G. Norvell, Introduction to Agricultural Marketing, McGraw-Hill Book Company, New York, 1983. – 348 p.
- Robert, E. Branson. Agricultural Marketing / Robert E. Branson, Douglas G. Norwell. – Iowa: Iowa University Press, 1991. – 454 p.
- Coles, R. marketing of agricultural products. / Richard L. Coles, Joseph N.U.I; [Trans. from English. Dolgopolov VG], [8 ed.] – M.: Kolos, 2000. – 240 p.
- Fedorchenko, A. The main principles of the theory in the study of complex economic systems of marketing type // A.V. Fedorchenko // Proceedings of the National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute". – 2009 – Vol. 6. – P. 317-324.
- Illyashenko, S.M. Marketing commodity policy of industrial enterprise: management strategies of diversification: monograph / S.M. Illyashenko, H.O. Peresadko; General ed. S.M. Illyashenko. – Sumy: SHS "University Book", 2009. – 328 p.
- Lefebvre, V.A. Conflicting Structures / VA Lefebvre Reflection. – M.: "Cogito Center", 2003, P. 97-98.
- Cook, M.I. Agroindustrialization of the global agifood economy: bridging development economics and agrifood research / M.I. Cook, F.R. Chaddad // Agricultural Economics. – 2000. – № 23. – P. 207-218. / URL: www.elsevier.com/locate/agecon.
- Smirnov, I.G. European experience of agricultural logistics (for example, the Netherlands) / I.H. Smirnov, T.V. Kosareva,

- M.O. Matsera / URL: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/7.1/52.pdf>
17. Danko, Y.I. On the issue of implementation of marketing activities of farms / Yu.I. Danko // Bulletin KNTUA. Economics. – 2007 – Vol. 56 – P. 88-93.
  18. Korolchuk, A.P. Formation and development of vertical marketing systems in Ukraine: Monograph. – K. : KNTEU, 2004. – 217 p.
  19. Krasnorutskyy, O. marketing infrastructure functioning internal market food and agricultural products / O. Krasnorutskyy // Coll. science. works of young scientists TNEU. Vol. 9. – Ternopil: TNEU, 2008. – p. 31-35.
  20. Krasnorutskyy, O.O., Danko, A.Y. Development of marketing agri-food products in the market of Ukraine [The book] – Kharkov: "Maidan", 2009. – 262 p.
  21. Lopatinsky, Y.M. Institutional transformation of the agricultural sector. Abstract of dis. dr. econ. sc. 08.00.03 / Yuri Mikhailovich Lopatinsky. – K., 2007. – 36 p.
  22. The synergistic effect of the system of marketing // World of dictionaries. Economic Dictionary / URL: http://mirslivarej.com/content_eco/sinergeticheskiy-jeffekt-v-sisteme-marketinga-55622.php.
  23. Pavlenko, A.F. Marketing Communications: contemporary theory and practice: a monograph. / A.F. Pavlenko, A.V. Voychak, T.O. Prymak. – K. : KNEU, 2005. – 480 p.
  24. Hoshovs'ka, A. Synergies in strategic management: monographs. / O. Hoshovska, A. Limanskyy, Zh. Poplavska. – Lviv: LTD Company "Manuscript", 2011. – 284 p.
  25. Melnyk, L.G. Synergetic basis of innovation marketing / L.H. Melnyk, I.B. Dehtyarova // Marketing and management innovation. – 2010. – № 1. – P. 67-77.
  26. FAO for reducing food losses / URL: <http://www.newsland.ru/news/detail/id/980514>.

The state's role in regulating the development of the agricultural clusters in Ukraine

O.A. Shulga

National Pedagogical University of Dragomanov, Kyiv, Ukraine

Paper received 02.11.15; Revised 06.11.15; Accepted for publication 18.11.15.

Abstract. The problems of clustering in agriculture and the necessity of state participation in the revitalization process. The methodological basis is the application of general and special methods of scientific knowledge. The method of synthesis, the combination of analysis and synthesis, move from the abstract to the concrete, empirical method were used in the study of the properties and signs typical cluster problems and their development in Ukraine. The hypothesis of the study: the development of clusters in Ukraine significantly inhibit imperfect legislation and passive state participation in their creation. It is proved that the agricultural cluster is that organizational form between the state and the market that is most conducive to the establishment of mutually beneficial relations, eliminates the gap between science and industry, provides awareness of social responsibility of each individual company. However, you can not ignore the serious problems and risks associated with clustering. In particular, the inclusion of domestic enterprises of the agricultural cluster to global networks driven by international corporations, leading to the replacement of local systems global. It was found that konkurentsopromozhnist cluster formations caused by: firstly, the use konkurentnyh benefits areas where concentrated production; secondly, increased konkurentnyh advantages of this formation through direct contact between the parties. The advantages of cluster organization of agroindustrial production are: 1) the competitiveness and innovation of these formations; 2) All participants clusters retain legal independence and have the same number of votes in making joint decisions; 3) higher social dimension of clusters, compared to corporate units through a common interest in the work of the cluster efektyvniy both the main participants and authorities, local government and community organizations. However, cluster organization of production prydamanni disadvantages, including: 1) the removal of government from agro-industrial production on the organization of hospoda-ryuyuchy entities; 2) members of the cluster (hospodaryuyuchi structure and state authorities) are planning and involved in projects that are designed primarily for the short term.

Keywords: cluster, the agricultural sector, government regulation, competitiveness, competition

Abstract. In the period of transformational changes in Ukraine the distribution of clusters in the agricultural sector is one of the best ways of establishing mutually beneficial and competitive relations between agricultural enterprises, institutions and organizations in related industries. Their distribution will allow create conditions for the growth of agricultural production and sustainable development of rural areas, ensuring a high standard of living of the rural population. Within the frame of cluster, based on integration and cooperative relations at a rapid pace will happen the adaptation of agricultural, industrial and processing enterprises in competitive conditions that currently is extremely important for the development of the agrarian sector of Ukraine.

Analysis of recent researches and publications. Problems of the organization and the performance of the clusters dedicated to the works of such foreign scientists as T. Andersen, E. Dahman, M. Porter, A. Marshall, P. Fischer and others. A significant contribution to the study of these problems was made by Russian scientists and economists, among them N. Demjanenko, P. Gaidutskiy, V. Gaets, M. Kropuvko, P. Sabluk, S. Sokolenko, etc. In their works highlights the problems of organization and management of clusters, explores the issues of efficiency of activity of clusters, their influence on the economic development of the agricultural sector and the country in general, etc. However, several issues still require further in-depth study.

The purpose of this article is exploring the nature and problems of clustering in the agricultural sector, to justify the need for active state involvement in the revitalization this process. **The methodological basis** of this work is the application of General scientific and special methods of scientific knowledge. Synthesis method, a combination of analysis and synthesis, the movement from the abstract to the concrete, the empirical method were applied to the study of the properties and characteristics of clusters,

problems and ways of their development in Ukraine. **Research hypothesis:** the development of clusters in Ukraine significantly inhibit the imperfection of the legislation and passive state involvement in their creation.

The main material. World practice have proved the importance of stimulating the development of competition by the state in the rise of industries. Strategic benefits from competition and market presence of competitors are divided into four categories: strengthening of competitive advantages, improving the structure of the industry, assistance in market development and its protection against the invasion of new competitors. Therefore, the creation of a competitive environment is one of the important functions of the state.

Antimonopoly legislation of Ukraine testifies to the interest of the state in the development of economic competition and restriction of monopolies in economic activities, in implementation of measures on demonopolization of economy, financial, logistical, informational, advisory and other support for business entities that contribute to the development of competition.

However, it should be noted that the competitive environment of the agricultural sector has one specific trait that is related to the fact that the end user separated from the primary manufacturer and interacts only with the final link in the agricultural supply chain. At the same time, the primary manufacturer only deals with the first buyer of its products and is isolated from the estimates made by the end user. The behavior of the primary manufacturer to market forms arena score is not the end user, and the first buyer. Furthermore, the presence of numerous links towards the promotion of agricultural products from the primary producer to the final consumer and reduces the share of the primary producer to the final price of agricultural products.

An important task of state regulation of development of competitive environment in the agricultural sector is to promote effective agricultural market infrastructure. Multi-

lateral participation of the state in the development of this infrastructure will serve as a catalyst for the development of agricultural production and competition in the industry, that state regulation of the agricultural market will be effective only if the best interests of all market participants.

We are talking about a fair distribution of profits between the entities of the agricultural sector, which will provide and the solution of social problems of rural areas. One of the promising forms of interaction between government and business in the agricultural sector is the cooperation on the development of agricultural clusters in which for entrepreneurs on the basis of specialization and concentration of production, attraction of innovative development of research institutions, the formation of closed loops of production enhances the competitiveness and profitability of products, and at the state level by equipping rural areas with modern agro service, agricultural, residential and cultural areas (in the form of agro-towns) is a stable socio-economic development of the region. The conceptual idea of the formation of the agricultural cluster is the transition to a new form of the relationship between enterprises and government; focus on the development of cooperation between members of the cluster; the understanding of competition as a "struggle for existence" and as "a mutually beneficial partnership; strengthening of processes of transfer of knowledge and experience and other things.

The first theoretical basis the theory of clusters were laid A. Marshall, who in his work "Principles of economic theory" explored the phenomenon of "special" industrial regions. However, the classic definition of clusters gave M. Porter. In his words, "a cluster is a geographical group of interdependent companies, organizations and related agencies, which are linked by common goals and complement each other. Territorial coverage of the cluster can vary from producer groups one city or region to country and even neighbouring countries" [3, P. 215].

P.T. Sabluk, writes on this subject: "... a cluster system are the embodiment of a combination of scientific, industrial and commercial structures, and on the basis of the benefits of cooperative interaction contribute to the formation and effective use of competitive advantages of individual companies, industries, regions and national economies in the term of increasing global competitive confrontation. At this stage of development of economy of Ukraine clusters can act as an effective tool of intensification of domestic enterprise development and strengthening of market positions of individual economic actors" [7].

V.V. Bakun treats the cluster as a "competitive organizational form of territorial-hierarchical model of production with different levels of localization, which allows find out for maximum economic and social effect for the minimization of costs in comparison similar industries"[1, P.54].

According to M.F. Kropuvko, "a cluster is interterritorial association not only complementary businesses, working together, forming a closed technological cycle of the large-scale production and implementation of competitive final products, with maintaining the legal autonomy of its participants, but also finish infrastructure components, such as governments and research institutions, which create favorable conditions for the production and promotion of members products of cluster on the grocery market" [5, P. 6].

From these definitions rise to the surface that the organization of clusters initiated on a geographical basis, in other

words, there where see a high concentration of such enterprises as for manufactured goods, and so on. The center of the cluster is often a few powerful enterprises between which is retained a competitive relationship.

Agrarian clusters are similar with the associations, because they allow the participants not only retain legal independence and to compete among themselves but also to participate in it all economic actors – business, government, population. The role of the leader in the cluster render the legislative and executive authorities, because they determine the total for all participants of the cluster strategic guidelines in accordance with the objectives of socio-economic policy and operational management and coordination of joint activities of the participants in close cooperation with local authorities. Participants of the agricultural cluster can be: agricultural enterprise; enterprise engineering; processing enterprises of the food industry; integrated agricultural systems; consulting organizations; academic institutions; educational institutions; legislative institutions; governments; financial institutions and the like. Agricultural cluster is the organizational form in the relations between the state and the market, which contributes to the formation of mutually beneficial relationships, eliminates the gap between science and industry, provides an awareness of the social responsibility of each individual business. However, we cannot ignore the serious problems and risks associated with clustersize. In particular, the inclusion of national enterprises of the agricultural cluster to global networks managed by international corporations, leads to the substitution of local systems global.

It can be marked the main features of the agricultural cluster:

- the presence of a group of interrelated companies. In their structure one or a few large business leaders, forming the centre (the nucleus) and determine a long-term strategy of the cluster, the core of the agricultural cluster can be as large agricultural enterprise, and the enterprise processing industry);
- geographical localization. The scale of the agricultural cluster can vary from one city or region to country in General, or of several neighboring countries;
- cooperation of enterprises of the agricultural cluster. The cluster is characterized by the stability of economic relations and their dominant value for the majority of cluster participants. In the agricultural cluster includes companies from different sectors, technologically connected with each other and specializing in the production of basic and related products or services;
- competition within the agricultural cluster. This encourages their participants to continuous improvement of its activities and innovative search;
- innovative orientation of the agricultural cluster. Cluster members are able to respond quickly to the needs of customers with access to new technologies within a cluster, cooperate for the implementation of scientific research; competitive pressure stimulates the enterprises to create innovation;
- interplay of interests of the enterprises of agrarian cluster and region.

The main objectives of the establishment and activities of clusters in the industry are: 1) increasing the competitiveness of cluster members through the introduction of innovative technologies; 2) reduction of industrial costs and

improve product quality at the expense of the action defect synergies, including the harmonization of approaches to quality management, logistics, engineering, information technology; 3) the potential possibility in creating new workplaces and securing permanent employment in the conditions of reforming and macrostructure stabilization processes; 4) social realization of interests the members of the cluster; 5) ensuring the adequacy of resources; 6) access to world markets for agricultural products and agricultural exchanges; 7) creation of an effective system of access and exchange information on supply and demand in the market, increasing competitive advantage [9, P. 441].

For the successful activity of the agricultural cluster requires the following conditions: the presence of the earth as a spatial basis for the distribution of productive forces as the principal means of production; the presence of several companies, United by a common purpose and desire to achieve competitive advantage by combining their efforts; the availability of scientific and educational institutions that contribute to generating new ideas, suitable for implementation into production, and carry out training of highly qualified specialists of the corresponding profile; obligatory presence of the enterprise-cluster core, which will function as a coordination management body; the existence of an effective infrastructure at all levels, especially of the agrarian market infrastructure; availability of state programs of development of cluster formations, the relevant mechanisms of the state support; preferably the availability of financial institution Bank type, which is designed to provide a high level of financial discipline, crediting of the enterprises-participants of the cluster, create appropriate conditions for the development of leasing operations, insurance and the like [11].

According to Porter, the most competitive sectors develop in clusters and public policy that supports the creation of clusters increases the competitiveness of the companies-participants of the cluster and the national economy as a whole. We are talking about what the state should play the role of mediator, helping to reduce information asymmetry and to reduce transaction costs through the creation of platforms for interaction, speaking in some cases a guarantor of the obligations, shaping and refining the rules of the game, etc. Such activities allow the participants of the agricultural cluster to intensify interaction and to exploit more fully the potential of the positive externalities [4].

However, for the success activity of the agricultural cluster is necessary, first of all, the availability a particular area of several companies, united by a common purpose and a desire to achieve competitive advantages by combining their efforts. In order, for forming a cluster mandatory components are presence of scientific and educational institutions that ensure the generation of new product ideas and train highly qualified personnel of the profile [7, P.11]. It is equally important that the spread and effective activity of clusters is the presence of an effective infrastructure of all levels and government programs to support cluster formations [8, P. 19]. Thus, the competitiveness of the cluster formings due to: 1. using of competitive advantages of the territories in which concentrated production; 2. by strengthening the competitive advantages of this formation through the establishment of direct links between its members. Identify the following principles of cluster organization of production:

1. Common brand for all participants (product, service, brand...).
2. The presence of a leader (integrator) is a large enterprise that determines long-term economic and innovation strategy of all cluster participants.
3. Voluntariness and openness of the cluster membership of the independent enterprises, the organizational form is a formal (statutory) and informal (contractual) partnerships.
4. Common distribution network of getting products to market (including international).
5. Cooperation and trust based on equal sharing between the participants of the product chain.
6. Higher standards of product quality. In a clustered mechanism integration of low-quality intermediate product, which is produced by one of the participants of the product chain, will be rejected by others.
7. The presence of the arbitrage. All disputes, arising between members of the cluster, have the opportunity to decide within a cluster.
8. Close cooperation the cluster associations with authorities and local self-government on the principles of private-public partnership [5, P. 6-7].

However, it should be noted that cluster development is a long process, which can be implemented only on the basis of strategic management of socio-economic development of territories and economic structures aimed at exploiting territorial and resource advantages. Advantages of cluster organization of agricultural production are: 1) the competitiveness and innovativeness of such units; 2) all members of the cluster retain their legal independence and have the same number of votes in the joint decision-making; 3) high social orientation of the clusters, compared with corporate parties, through a common interest in the effective operation of the cluster from both major parties and authorities, local government and community organizations etc. Also, for the cluster organization of production inherent disadvantages, among which are: 1) the removal of the bodies of state management of agroindustrial production from the organization of business entities; 2) the members of the cluster (economic structure and the government) make plans and implement projects that are designed primarily for the short term.

The most appropriate in the agricultural sector is the formation of two types of clusters – innovation and production. The innovation cluster is the most progressive form of competitive advantage, because it is a coalition of academic, research institutions, educational institutions, consulting firms, engineering firms and other organizations based on the overall Central coordination of their actions. Production cluster unites the enterprises for the production, processing and storage of products, logistics network and marketing companies, and service companies. Its main advantages are the close economic links, the presence of conditions for application of the effect of scale through sharing of productive forces and achieve significant competitive advantages by creating a closed cycle of production, storage and processing [11]. As the world experience shows the organization of clusters, in virtually all EU countries have national programs for the development and support of cluster formations, especially in the innovation and agricultural areas, which contributes to improving the competitiveness of industries and are inextricably action chain "science–education– production".

It is worth noting that in the first stage, clusters were created spontaneously, randomly, but over time, this process in many countries scored goal-oriented. For example, according to the Harvard business school in the U.S. economy more than 32% of employment provide clusters; in the economy of Sweden in clusters occupied 39% of the working population (excluding public sector). Studies have shown that workers of the cluster, receive a salary by 30-40% greater than the national average [13, P. 139]. The development of agricultural clusters in Ukraine today is hampered by the lack of cooperation between competitors in the field of scientific research, education, marketing; ignorance of business and government in the benefits of cluster connections, network cooperation and public-private cooperation; the lack of development of partnership relations with local public administration authorities; weak links between enterprises and higher educational and scientific institutions; the absence in Ukraine legal framework for the regulation of public-private cooperation; low efficiency of trade Union organizations the lack of a non-profit organization that brings together actors of the cluster in the region [13, P. 138]; the absence of normative-legal regulation of creation of cluster organization of production and the lack of support for cluster initiatives of enterprises from the state; an insufficient level of competition in the market; the constraints in attracting foreign investment and venture capital, which are an important source for the development of clusters; the lack of a common systematic information base on existing and potential clusters, which prevents the creation of a public understanding of the benefits of cluster associations, as well as a holistic system for the operation of existing agricultural clusters.

Based on the analysis of national legislation in Ukraine, you can create three types of agro-industrial associations on the basis of cluster organization of production:

1) as territorial self-governing production association that operates on the basis of the contract of joint activity without establishing a legal entity and without combining the contributions of its participants. The purpose of activity such cluster should become provision the competitiveness of its members and the development of regional (district, regional) agricultural production through the development of medium-term programs, which involve the using the advantages of the region through the production concentration and specialization of participants, and also through the implementation of programs through consolidation of efforts and the finance Lists.

2) as food self-production association, associative enterprises legal form. The purpose of this type of Association is the implementation of the overall economic activity on the basis of innovation from the production and promotion of certain kinds of agricultural products;

3) as a self-governing scientific production association, producers of a particular agricultural products, manufacturers of technical means and other material and technological resources for its production and specialized research institutions, providing the transfer of innovation in this industry. Its main purpose is to provide innovative development of its members. It can operate in the form of a general partnership that operates on the basis of the contract on joint activity without a legal entity or in the form of association [5].

In Ukraine there are only a few examples of the practical establishment and functioning of agrarian clusters and mainly in industry, agriculture, construction, tourism and other fields. Thus, in particular, the program for sustainable development in Kharkiv region till 2020 provides for the

formation and development of clusters in areas such as gas and oil production and processing; production and processing of agricultural products and production of food products; light industry; construction and production of building materials; high-tech manufacturing; science and education; health; housing and utilities; transport and trade logistics direction. Today promising areas of cluster development in the agricultural sector of Ukraine are: rural green tourism; organic production; niche production of a particular product, and innovation. It is advisable to pay attention to scientific developments of Russian scientists-economists on the state regulation of building organizational structures of clusters in different areas of specialization. According to them [2], the process of clustering of the regional AIC is advisable to carry out gradually through the adoption of scientifically-based regional medium-term programmes for the development of cooperative integration and cluster associations. In the early stages of clustering need to provide government incentives, control and coordination processes through the development and adoption of the State target program of development of the cluster for the period up to 2020, which should include the bilateral relationship between science, education and production of competitive products. Before the clustering, we need to establish regional centers of scientific support of agricultural production and to hold them accountable for proper operation of the chain "science – production". It is necessary to develop and implement a national system and full prompt provision of information to participants of clusters and research and educational institutions to accelerate the coordination of joint actions; can be easily and fully to harmonize Ukrainian legislation in accordance with the requirements of the European community to ensure proper quality control of products and free access to global food and agricultural markets; to develop mechanisms for allocating financial resources to meet the rational needs of cluster members and their owners, to ensure the development of rural depressed areas and adjacent infrastructure; to establish inter-industry linkages and to create a system of state orders for the products of various branches of agricultural production for sustainable development; to develop and implement mechanisms to promote the full cycle of production and processing of agricultural products, to avoid turning a large national agricultural groups in the raw material base for other countries [2, P. 8].

In addition, for the formation of an effective mechanism of state regulation of activity of agrarian clusters should: define the levels of responsibility of elements of the cluster and identify groups of items that are subject to influence managerial decisions strategic, tactical and operational nature; to carry out the decomposition of the subsystems in the cluster, to identify General and specific functions of regulation, the basic principles and methods of acquisition, processing and analysis of baseline information for the development of control actions [13].

Further reform of the system of national agricultural production of Ukraine shall occur on a cluster basis, which will improve the level of competitiveness of agricultural enterprises and agricultural sector, to establish effective and transparent market mechanisms of economic management in rural areas. Competitiveness cluster formations are due to: first, use of competitive advantages of the territories in which concentrated production; secondly, by strengthening the competitive advantages of this formation through the establishment of direct links between its members.

REFERENCE

1. Bakun, V.V. Formation of clusters in the agro-industrial sector of the region / V. Bakun // *Economy and state*. – 2011. – Part 3. – P. 53-56.
2. Bakun, V.V. Self-organization in regional agro-clusters / U.V. Bakun // *Economics of AIC*. – 2009. – № 1 (171). – P. 21-27.
3. Ensuring the competitiveness agrarian sector of economy of Ukraine on the domestic and foreign markets: tutorial. additional / for the editorship of V.M. Tregobchuk, B.J. Paskhaver. – K.: Institute of Economics and forecasting, 2007. – 260 p.
4. Porter, M.E. *Competition* / M.E. Porter: transl. From english. – M.: Williams, 2005. – 608 p.
5. Kropuvko, M.F. Cluster approach to rural development / Kropuvko M.F. // *Economy of AIC*. – 2012. – N. 5. – P. 55-58
6. Kropuvko, M.F. Conceptual approach to cluster organization and management of the development of agricultural production / N.F. Chinese burn // *Economy of AIC*. – 2010. – N. 11. – P. 3-13.
7. Mazurenko, I.I. Features of the regional agro-industrial clusters / I.I. Mazurenko // *Economy and state*. – 2011. – N. 10. – P. 7-15.
8. Sabluk, P.T. Clustering as a mechanism to improve competitiveness and social orientation of agricultural Economics / P.T. Sabluk, M.F. Kropuvko // *Economics of AIC*. – 2010. – № 1 (183). – P. 3-12.
9. Tkachenko, V.G. Clusters in the system of agricultural production / V.G. Tkachenko // *VSN. Econ. science of Ukraine*. – 2010. – No. 1. – P. 18-26.
10. Sokolenko, S.I. *Clusters in a global economy* / S.I. Sokolenko. Kyiv: Logos, 2004. – 848 p.
11. *Agricultural complex of Ukraine: the socio-economic priorities of development: monograph* / edited by M.A. Hvesuk, A.S. Lusenkiy – K.: CSPF of Ukraine of NAS of Ukraine, 2009. – 216 p.
12. Odinzov, M.M. The main directions of the regional cluster organization of agricultural production / M.M. Odinzov, O.M. Odinzov // *Economy of AIC*. – 2012. – N. 1. – P. 23-29.
13. Ulyanchenko, O.V. Increase of competitiveness of agrarian sector economy of Ukraine on cluster principles / A.V. Ulyanchenko // *Bulletin of agrarian science*. – 2010. – No. 10. – P. 56-59.

Threats and opportunities of globalization processes towards strengthening the economic security of the country

O.V. Tymoshenko

Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

Paper received 29.10.15; Revised 03.11.15; Accepted for publication 18.11.15.

Summary. In the article the author highlights the main global problems in the context of a radically new definition and the definition of practical importance of "globalization". Main factors of the negative impact of economic globalization are generalized and its benefits are structured in the direction of strengthening the economic security of the country. The article has proved that the index of globalization in general and in terms of its main components in Ukraine during the 1991-2014 years shows a rising trend to growth. Grounded that economic globalization index growth in Ukraine has occurred, primarily due to growth in trade flows with simultaneous amplification methods of state regulation.

Keywords: *economic globalization, the dynamics of growth, sub-indexes, threats, opportunities*

Introduction. After going through the hard times of the command-administrative management in a single socialist soviet space, breaking the path of transition and establishment of economic relations that is based on market principles impartially Ukrainian society should move to higher levels of economic development taking into account the challenges of globalization.

In modern conditions of development of economic systems around the world globalization issues have been at the highest level of theoretical and practical understanding as the ability of the planet "Earth" about the possibility of life support, health, provision of natural resources every year becomes more limited, and the survival of humanity could become under threat. All this demands and dictates a radically new definition and practical value definition for "globalization", as it implies the creation of global capital and forbids individual states to violate the rules and regulations of universal space and international law, inefficient use of natural resources, the use of military conflicts to resolve territorial and power issues pollution and provides for the creation of equal conditions of financial and economic activity, both domestic and foreign investors.

Analysis of recent research and publications. Analysis of globalization are devoted a lot of research, both domestic and foreign scholars, namely, these problems are reflected in the works of such prominent economists as A. Vilyamsa, S.V. Erokhin, H. Kolodko, T. Mayorov, G. Omelchenko, B. Pohylyuk A. Shevtsova, J. Shevchuk, A. Shpenyuka. However, there is a lack of structural factors of positive and negative impact on globalization in the direction of strengthening economic security, needs assessment study sub-indexes of impact of economic globalization on the growth rate of its level in general.

The purpose of the article is a theoretical justification of essence of "economic globalization", analyzes of the relationship of influence factors internal and external environment for growth of economic globalization in Ukraine, development of measures to minimize the adverse effects of economic openness while strengthening actions contributing factors of globalization

Materials and Methods. To achieve this goal some methods of analysis and synthesis have been used, induction and deduction, that is allowed to study globalization of general scientific positions. To group the main threats and opportunities of economic globalization in the direction of strengthening the economic security some methods have been applied for economic research, namely empiri-

cal and statistical. Statistical methods were used in the study of the dynamics of economic globalization. The information base for research served as the official data of the Swiss Research Institute market conditions.

Main results of research. Most large scale of globalization began to affect all processes and phenomena in society due to the deepening of cross-cultural management, increase planetary relations, the introduction of new information technologies and the expansion of foreign markets.

Thus, the scientist-economist A.I. Shevtsov in his work "The future of humanity should be planed: global threats and long-term development strategy of Ukraine" all threats to the future existence of human civilization is divided into two groups:

1. Threats to natural disasters (objective position of civilizations): resource and energy shortage, global climate changes.

2. Conflicts of world scale (subjective position of civilizations): civilizational confrontation, the global terrorist network, the proliferation of nuclear technology and weapons of mass destruction, the formation of new centers of power and the struggle between them for leadership, poverty in the countries of the "third world" [8].

Under civilizational confrontation it is understood contradiction faiths, Christian and Muslim world. In our view, changes in the development of civilizations acquire cascading character and it is probable that the cause of the collision can be international cultural and religious conflicts, which, along with other global issues of concern of humankind.

The famous scientist and economist of perception of scale economies SA Erokhin is exploring the global challenges of and has allocated their three main groups:

1. The problems of economic and political cooperation between states.

2. Problems of interaction between society and nature: prevent catastrophic pollution of the natural environment, ensuring the necessary human natural resources (raw materials, energy, food), development of the World oceans and outer space.

3. The problem of the relationship of people and society: the problem of population growth, the problem of protecting the health of people and the problem of education and cultural growth [1, p. 373-379].

In a separate group, the most dangerous global problems have been singled out a key threat to mankind – the problem of demilitarization as military expenditure the

main obstacle to a positive solution of global problems [1, p. 373].

We identified the following global problems of humankind:

1. The ecological crisis, the problem of environmental pollution. In current conditions of civilized society humanity paid for the high industrialization reverse high price in negative impact on the ecological state of the universe.

2. The problem of population. Anticipating Growth humanity with comprehensive capabilities planetary system to properly ensure their life, health maintenance and life. Moreover, production efficiency and progress of mankind are growing much more slowly than the population increases, which ultimately means the deterioration of the overall financial position of people.

At the edge of the twentieth and twenty-first century, the population of the world exceeded 6 billion, people. The general trend is that in 2050 it will increase to 9 million people [2, p. 96].

3. The food crisis is the most impressive in terms of absorbing the danger of globalization. 20% of the population is chronically under important food consumption. Another 2/3 of the world's population receives food, below the biological norm [1, p. 377]. It is certainly a paradox in the development of science and technology, information society, introduction of new high-tech and innovative technologies in production processes, the development of productive forces, unfortunately, humanity does not guarantee victory in the fight against hunger

4. The crisis of the world financial and credit system, which, in the light of the major global problems, manifested in the relations between economic systems.

Thus, all the global problems generated by the uneven development of society, the formation of its inconsistency socio-economic structures and inefficient interaction between nature and humanity. For highly developed countries facing the challenges of globalization at the highest priority level, while countries with poor infrastructure and uneven distribution of income in society these problems are neglected and authorities of these countries do not consider them when building Foreign Policy.

In this context, it must be understood that with respect to the structural and systemic and regional problems of underdeveloped countries, including Ukraine, lament the dependence on global trends and determining the impact of globalization is not justified.

The main factors of the negative impact on economic globalization on developing economies (of threats) is:

- straight-proportional dependence of national economies from external fluctuations in the financial markets (world financial and currency crisis in 2009 was the main cause of stagnation of economic systems of most countries as for developing due to factors of production, and those who have chosen an innovative model of sustainable development);
- there is structural gap in the system of social and economic structures between developed and underdeveloped countries, and the gap from year to year increases. As you know, there is the claim that 15% of the world population consumes 75% of total GDP, and the UN estimates that by 2025, 7.8 billion. The world's population will live in countries of the "third world", that belong to the poorest countries% [8];

- the dependence of the less developed countries of the foreign policy of strategic partners, transfer crisis (dependence of Ukraine on energy supplies from Russia);
- unregulated inflow of foreign capital and acquisitions of real and financial sector of the national economy by foreign investors;
- the outflow intellectual capital and labor abroad;
- expansion of opportunities for the growth of the shadow economy and speculative actions;
- the threat of loss of sovereignty and territorial integrity; the threat of loss of national identity and cultural manifestations of international economic crime;
- strengthening of economic dependence on imported goods with a simultaneous decrease in national production (dependence on other states);
- strengthening economic and financial instability as a result of the growth of various risks (sudden stop or reversal of capital, speculative attacks) [9, p. 147].

The advantages of globalization factors and positive impact on the economic security should be considered:

- promotion of export activity because of the openness of world markets;
- increasing efficiency of financial and economic activity of domestic enterprises through foreign direct investment;
- access to international financial resources and their involvement on favorable basis for systematic and structural reforms of the real sector of economy;
- free movement of goods and finished goods, services, labor among all countries;
- the creation of multinational corporations that provide closed production cycle, which ultimately will help reduce the cost of the final product produced and raise its quality;
- the exchange of educational and intellectual potential in the direction of the joint creation of innovative, energy-saving technologies.

Considering that economic globalization – a trend of the economic system of each country within a closed planetary economy, therefore, to develop an effective strategy for sustainable socio-economic development of Ukraine to minimize the impact of the negative effects of economic openness and make efforts to enhance the action of the favorable factors of globalization.

In general, the inclusion of Ukraine in the globalization process and assessment of its openness by means of globalization indexes. Scientists of the Centre of the Swiss business conditions developed and justified method of measuring the degree of globalization of using integrated index that takes into account three interrelated components: economic, social and political globalization with corresponding weights. Economic globalization index is calculated by the formula [7]:

$$IEG = 0,5AF + 0,5R = 0,5 (0,21T + 0,28FDI + 0,24PI + 0,27IPFN + 0,24HIB + 0,27MTR + 0,26TIT + 0,23CAR),$$

де IEG – Index of Economic Globalization – economic globalization index;

AF – Actual Flows – in actual index variables, %;

R – Restrictions – restrictions under the Index, %;

T – Trade, percent of GDP – the share of trade in GDP, %;

FDI – Foreign Direct Investment, stocks, % of GDP – foreign direct investment in the form of shares in % of GDP;

PI – Portfolio Investment, percent of GDP – the share of portfolio investment in GDP, %;
 IPFN – Income Payments to Foreign Nationals, percent of GDP – the amount of income received by foreign nationals in % of GDP;
 HIB – Hidden Import Barriers – the hidden import barriers;
 MTR – Mean Tariff Rate – the average tariff rate;
 TIT – Taxes on International Trade, percent of current revenue – share of international trade taxes in current revenues;
 CAR – Capital Account Restrictions – restrictions on the capital account.

Thus, economic globalization has two dimensions (sub index or under indices): the first subscript - actual economic flows, acting extent of globalization and include statistics on the volume of international trade (calculated as the sum

of exports and imports), foreign direct investment and portfolio investment (total assets and debt, reduced in correlation to GDP) also includes the amount of income and outflows of foreign direct investment and shares, adjusted according to GDP. The second subscript refers to restrictions on international trade and capital flows, using quotas, higher taxes on imported goods, the indices of capital controls, restrictions on capital account. The initial source of import barriers is global notification about competitiveness of the World Economic Forum [5]. The sources of information when calculating the index of globalization by type or subscript data of the World Bank, the World Investment messages, International Financial Statistics of the International Monetary Fund, United Nations, other international organizations and institution are served.

Table 1. The dynamics of globalization indexes of Ukraine for 1991-2014 years. [7]

Year	Indexes of globalization						Rates of growth in % to prev.	Rates of growth in % to 1991 year
	Index econ. glob.	Streams	Restrictions	Index soc. glob.	Index polit. glob.	Index glob.		
1991	31,36	24,54	38,17	28,28	25,29	28,62	100,0	100,0
1992	31,15	23,68	38,62	28,08	43,43	33,18	99,33	99,33
1993	33,89	26,05	41,74	28,89	46,22	35,20	108,80	108,07
1994	36,69	30,76	42,63	33,79	51,29	39,39	108,26	117,00
1995	41,68	39,62	43,74	36,63	54,78	43,17	113,60	132,91
1996	43,05	41,68	44,41	37,49	60,77	45,55	103,29	137,28
1997	42,82	40,78	44,86	51,84	66,28	52,32	99,47	136,54
1998	46,73	46,98	46,48	53,93	65,20	54,25	109,13	149,01
1999	50,89	54,38	47,40	52,82	69,01	56,33	108,90	162,28
2000	54,28	59,30	49,25	54,41	72,52	59,06	106,66	173,09
2001	49,95	54,12	45,77	56,75	76,84	59,51	92,02	159,28
2002	50,78	52,86	48,69	56,38	76,81	59,66	101,66	161,93
2003	49,68	53,13	46,23	57,56	78,95	60,26	97,83	158,42
2004	52,55	54,52	50,57	57,68	80,50	61,75	105,78	167,57
2005	55,21	57,07	53,34	58,25	81,08	63,08	105,06	176,05
2006	56,49	60,01	52,97	58,10	82,18	63,77	102,32	180,13
2007	59,61	63,23	55,99	58,08	85,04	65,64	105,52	190,08
2008	61,70	65,31	58,09	59,19	85,27	66,88	103,51	196,75
2009	66,87	73,66	60,08	58,88	85,56	68,70	108,38	213,23
2010	64,98	73,21	56,76	59,47	85,85	68,32	97,17	207,21
2011	65,70	74,87	56,52	60,06	86,05	68,85	101,11	209,50
2012	67,39	-	-	57,02	86,33	68,48	102,57	214,89
2013	64,84	-	-	57,78	86,07	67,78	96,22	206,76
2014	65,70	-	-	60,06	86,05	68,85	99,48	205,68

According to the data which is presented in the Table 1, the index of economic globalization in 2013 year in Ukraine amounted to 65.70%, almost 15.70% more than the average 50%. During the analyzed period there is a rapid and steady growth of this index, average annual growth rate of 3-3.5%, and overall growth for the 1991-2014 years in 2 times. Analysis of the factors of influence on the level of economic globalization in the Ukraine during the 1991-2014 years suggests that the level of growth has been occurred both by increasing trade flows (this sub index increase almost in 3 times) and the simultaneous growth of government restrictions in foreign trade. Considering the rapid upward trend sub index actual revenues, state regulation of export-import operations has intensified almost in 1.5 times by increasing the share of international trade taxes, the introduction of severe restrictions on the operation of foreign capital and the hidden barriers to growth import. Social Globalization Index is calculated as the three components, namely, flow of information, personal data and

cultural similarity. The level of social globalization in Ukraine over the period has been increased from 28.8% in 1991 to 57.78% in 2014, this is due to the proliferation of foreign literature, the increasing number of companies that provide Internet services, increasing the number of users of cable television. The cultural globalization of Ukraine has being grown by rapid steps, its level has been increased almost 10 times since the global spread of the culture of other countries in contrary to national restrictions.

Number of foreign embassies is estimated in the country for political globalization, the number of international organizations of which the country is and the number of UN peace missions in which the country took part [5, p. 245]. From the data in Table 1 it shows that the index of political globalization grew much faster than other components of globalization and suggests strengthening political Ukraine's dependence on external factors.

So absorbed and comprehensive economic globalization of our society, on the one hand increases the chances

of Ukraine to take advantage of the openness of the economy, but on the other – it becomes more vulnerable to new threats. Taking into account high dependence of Ukraine on imported goods and services, rather low share in the export structure of innovative high enough openness of the economy (ratio of open economy grows) globalization increases and affects the overall level of economic security, in particular the most vulnerable is a component of foreign security.

The conclusions. In the result of conducted research about the dynamics of the index of globalization in terms of its main components for the 1991-2014 years. We can conclude steady upward trend of this indicator. We found legitimacy of increase in the index of economic globalization due to outpace actual revenues from foreign trade operations with simultaneous strengthening methods of state regulation of export-import operations. The growth index of economic globalization took place in Ukraine,

primarily due to high raw materials component of exports, and contributed to the general trend of liberalization mitigate technical barriers and quantitative restrictions is the trade of raw and semi-finished products targeting.

Level of strengthen economic security in conditions of globalization involves long-term planning, strategic analysis, development and implementation of state strategies [4, p. 15]. The main task of our country in terms of absorbing globalization in the direction of strengthening the economic security is the implementation of structural reforms in all spheres and sectors of the economy, strengthening the competitiveness of national production, reorienting the domestic economy toward innovation that will enable to identify the key factors for sustainable development of Ukraine, increase direct foreign Investment. All the above activities of economic openness in Ukraine should be clear of government regulation in the optimum combination of measures of protectionism and liberalization.

REFERENCES

1. Erokhin, S.A. The structural transformation of the national economy (theoretical-methodological aspect) / S.A. Erokhin. – K: Type-in "World of Knowledge", 2002. – 528 p.
2. Kolodko, Grzegorz W. World in Movement / Grzegorz W. Kolodko / Trans. from Polish by Yu.Chaynykov, M., "Master", 2009, P. 575.
3. Mayorova, T.V., Shevchuk Y.V. Globalization of the economy Ukraine / T.V. Mayorova, Y. Shevchuk // Bulletin ONU n.a. Mechnikov. – 2014 – Vol.19. Iss.2/1.
4. Marich, M.G. Features measuring the degree of globalization / M.G. Marich // Scientific Herald [Bukovina State Finance and Economics University]. Economics. – 2014 – Vol. 26. – P. 290-298. / URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvbdfa_2014_26_38.pdf
5. R.V. Omelchenko Ukraine's place in the structure of the global economy (in terms of WEF competitiveness index and globalization KOF) / R.V. Omelchenko // Formation of a market economy : Science. Coll. / Ministry Production of Education, Youth and Sport of Ukraine, State Higher Educational Institution "Kyiv. Nat. Econ. University n.a. Vadym Hetman"; ed. Ed. A.A. Belyaev. – 2011. – Vol. – 25. – P. 235-247
6. The official website of the World Economic Forum / URL: <http://www.weforum.org/>
7. The official website of the Swiss Center for Research business conditions. – www.globalization.kof.ethz.ch
8. Pohylyuk, V.V. The economic security of the country in the era of globalization / V.V. Pohylyuk // Bulletin KNTEU. – Kyiv, 2009. – № 5. – C. 18-25.
9. Shevtsov, A.I. The future of humanity need to plan: global threats and long-term development strategy of Ukraine / Anatoly Shevtsov // Strategic Priorities. – 2007. – C. 187-193.
10. Shpenyuk, A.E. Influence of financial globalization on the development of the national economy / OE Shpenyuk // Economics and forecasting. – 2014. – № 1. – P. 145-159. / URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/econprog_2014_1_13.pdf.

Роль інституціональних реформ в оптимізації функціонування банківських установ

О.І. Бутенко

Сбербанк Росії, м. Київ, Україна

Paper received 19.10.15; Revised 24.11.15; Accepted for publication 28.11.15.

Анотація. У статті досліджується процес інституціональних змін у функціонуванні центральних банків, сучасні підходи до оптимізації діяльності банків, що можуть застосовуватись центральними банками. На конкретних прикладах проаналізовано адміністративні та ринкові дії Національного банку України по виходу банківської системи із кризи 2008–2009 рр. та кризи 2014–2015 рр.

Ключові слова: центральний банк, банківська система, регулятор, реформування, інституціональні зміни

Постановка проблеми. Досвід країн із розвинутими ринковими відносинами свідчить про те, що створення ефективної ринкової економіки можливе лише за умови функціонування адекватної ринковим умовам банківської системи.

Створення сучасної банківської системи в Україні розпочалося у 1991 р. з прийняттям Закону «Про банки та банківську діяльність». Цим законом було закладено основи класичної дворівневої банківської системи, яка включає верхній та нижній рівні.

Сильна банківська система складається тоді, коли діяльність комерційних банків перебуває під наглядом регулятора, яким є центральний банк (в Україні НБУ). На думку відомого американського фінансиста Дж. Синкі в ідеалі ринкове і законодавче регулювання повинні доповнювати один одного, формуючи безпечну і ефективну банківську систему [1, с. 49].

Світова криза 2008–2009 рр. доводить, що національний рівень і в умовах сучасної глобалізації все ще продовжує залишатися головним структуроутворюючим, оскільки саме на ньому здійснюється найбільш комплексне і широке за сферою охоплення регулювання максимально диверсифікованим макроекономічним інструментарієм, тоді як інструментарій глобального і міжнародного регіонального рівнів усе ще не має (принаймні, на даному етапі розвитку глобалізації та в доступній для огляду перспективі) всеосяжного характеру, а має лише частковий договірний характер [2, с. 18-31].

В умовах кризи арсенал протекціоністських заходів розширюється за рахунок введення обмежень на рух капіталу, так як зростає небезпека негативного впливу світових фінансових потрясінь на національні монетарні і фінансові системи. Країни «двадцятки» на саміті у Вашингтоні (листопад 2008 р.) одностайно застали протекціонізм і взяли на себе зобов'язання не використовувати таких мір. Але на практиці ситуація зовсім інша. Так, дослідження МБРР показують, що 17 із 20 країн фактично вдавалися до нових протекціоністських заходів [3].

В умовах інформглобалізму на глобальних фінансово-інвестиційних ринках, «самодостатніх» унаслідок міжнародної мобільності і надприбутковості, в зростаючих обсягах гравці оперують віртуальними активами і зобов'язаннями. При цьому реалізуються фінансово-інвестиційні схеми, учасниками яких є практично всі дійові особи ринку – фізичні особи, корпорації, уряди, міжнародні організації. В результаті не тільки суттєво корегується інвестиційна практика, але

й певним чином дискредитується діяльність традиційних регулятивних інститутів [4, с. 32].

Глибина впливу глобалізації на фінансово-кредитну політику повинна ідентифікуватись у закономірностях та тенденціях інституціональних змін.

Аналіз досліджень і публікацій. Метою дослідження є шляхи здійснення інституціональних реформ центральних банків в умовах глобалізації фінансових систем, дії НБУ по виведенню банківської системи України із кризи.

У процесі опрацювання теми автор використовував загальнонаукові методи дослідження: статистичний, порівняння й узагальнення, логічний і порівняльний аналіз.

Питання теорії та практики місця і ролі центральних банків в процесі успішного функціонування банківських систем досліджується у працях зарубіжних і українських фахівців: Сіденка В., Козюк В., Ст. Фішер, Андрюшин С., Синкі Дж.

Основні результати дослідження. Сучасний тип банку відображає посилення інституціональних факторів формування елементів системи та підсистеми центрального банку.

Зміна мандатів центральних банків є інструментальним відображенням трансформації монетарної політики, зокрема, і макроекономічного механізму держави в цілому, хоча вона відбувається під егідою реформування їх статусу, що кодифікується інтегральним принципом незалежності, який безпосередньо задається інституціональними параметрами [5, с. 148].

Упродовж 1990-х рр. відбувалося реформування національних законодавств про центральні банки, які є відображенням якщо не повної уніфікації інституціональних їх організацій та функціонування, то, принаймні, уніфікації генералізуючої ідеї, яка перебуває в основі таких реформ (див. табл. 1). Наведені подержавні приклади свідчать, що незалежність та транспарентність центральних банків є уніфікованим принципом, що є визначальною закономірністю розвитку центральних банків в умовах глобалізації, незважаючи на національно зумовлені специфікації їх інституціональних параметрів. У розвинутих країнах на законодавчому рівні закріплюється роль національного банку у забезпеченні фінансової стабільності. Так, Законом «Про Банк Англії» (1998 р.) визначається завдання банку, яке зводиться до сприяння захисту і підвищення стабільності фінансової системи Великої Британії. Банк Англії працює з іншими компетентними органами (Казначейство, Управління фінансових послуг) [6].

Таблиця № 1. Приклади інституціональних реформ центральних банків [5, с. 148]

Країна	Рік	Основні зміни в інституціональному забезпеченні центральних банків
Канада	1990	Запровадження системи орієнтації монетарної політики на експліцитно встановлюваний рівень інфляції.
Франція	1993	Ухвалення нового статуту, який визначив основним завданням забезпечення стабільності цін, підвищення рівень незалежності, зокрема, було чітко зафіксовано, що Банк Франції має виключне право на застосування монетарних інструментів для досягнення основного завдання.
Італія	1992	Реформа Банку Італії забезпечила підвищення економічної незалежності: операції відкритого ринку та політики рефінансування повністю перейшли до його компетенції.
	1993	Відмінено обов'язковий викуп Банком Італії нерозміщених держаних облігацій та скасовано прямих овердрафт для уряду в розмірі 14 % запланованих державних видатків.
ЄЦБ	1998	Визначено, що основним завданням Європейського центрального банку буде забезпечення стабільності цін в інтеграційній зоні. Гарантується політична, економічна і фінансова незалежність ЄЦБ та прозорість його діяльності.
Японія	1998	Забезпечення цінової стабільності стає експліцитним завданням банку Японії. Він отримує незалежність щодо реформування та реалізації монетарної політики. Його керівні органи не можуть бути змінені внаслідок конфлікту з урядом. Орган, що здійснює політику, Рада з питань монетарної політики, на роботу якої уряд не має права впливати, а рішення її членів підлягають оприлюдненню. Кожен півроку Банк Японії публічно звітує про свою діяльність.
Велика Британія	1992	Інфляційна мета банку Англії встановлюється ним разом з Казначейством. Банку Англії гарантується незалежність для досягнення погодженої інфляційної мети.
	1993	Банк Англії отримує право на рекомендації щодо здійснення процентної політики.
	1994	Запровадження системи оприлюднення офіційних зустрічей Керівництва банку та Канцлера Казначейства.
	1997	Реформування статуту Банку Англії. Банк здобуває монополне право на здійснення процентної політики. Керівництво передається Комітету з питань монетарної політики, члени якого призначаються Керуючим Банком та Міністерством фінансів, але представництво уряду з правом голосу у Комітеті виключається. Уряд не може інструктувати Комітет. Управління державним боргом повністю передається Казначейству, а банківський нагляд – спеціалізованій установі.
Аргентина	1992	Реформування законодавства про центральний банк, визнання його основним завданням забезпечення стабільності курсового співвідношення. Гарантування Банку Аргентини політичної, економічної та фінансової незалежності. Запровадження системи прозорості та відповідальності.
	2003	Перехід до здійснення монетарної політики на основі експліцитної інфляційної мети.
Мексика	1993	Прийняття нового законодавства про Банк Мексики, що підвищує його автономію.
	1994	Стабільність цін визначається головним завданням. Члени керівного органу банку Мексики призначатимуться на строк 6 років. Банк визначається незалежним щодо формування та реалізації монетарної політики.
	1995	Банк Мексики зобов'язаний оголошувати цільовий рівень інфляції на рік та траєкторію руху грошової бази як проміжної цілі.
	1999	Інфляційною ціллю визначається зниження інфляції нижче 3 % впродовж тривалого періоду.
	2000	Підвищення вимог до прозорості банку через обов'язковість щомісячного оприлюднення інфляційних звітів.

Інституціональний прояв мала також трансформація банківської системи постсоціалістичних країн.

Зіткнувшись з дуже подібними проблемами, країни Центрально-Східної Європи та Прибалтики реформування своїх центральних банків здійснювали нерівномірно. Так, якщо у країнах Прибалтики перші закони про їх функціонування були ухвалені, починаючи з 1992 р., то у Польщі новий закон було ухвалено тільки у 1997 р. У країнах колишнього СРСР закони про центральні банки ухвалювалися впродовж 1993–1997 рр. А в Україні цей закон було ухвалено найпізніше серед усіх постсоціалістичних країн (у 1999 р.). Можливо, це було однією із причин найвищої гіперінфляції в Україні у 1993 р. (10155,0) [7, с. 392].

Розширення ролі центрального банку у забезпеченні фінансової стабільності в економіці відображає світові тенденції облаштування (див. матеріали самітів в G–20 у Вашингтоні (2008), Лондоні (2009), Пітсбурзі (2009), Торонто (2010), Сеулі (2010)).

На першому саміті G–20 у Вашингтоні (листопад 2008 р.) сформульовано п'ять принципів реформування фінансових ринків:

- підвищення прозорості і підзвітності;
- зміцнення якісного регулювання;
- забезпечення узгодженості фінансових ринків;

– зміцнення міжнародного співробітництва;

– реформування міжнародних фінансових організацій.

На наступних самітах G–20 у Пітсбурзі (2009) і Торонто (2010) було визначено чотири напрямки фінансової реформи:

1. Створення нового глобального режиму регулювання банківського капіталу і ліквідності (Basel III замість Basel II);
2. Підвищення ефективності нагляду;
3. Оптиміальна конфігурація системи фінансових наглядових інститутів;
4. Забезпечення прозорості міжнародних і експертних оцінок.

Досвід окремих ЦБ показує, що для підтримання макрофінансової стабільності центральним банкам необхідно мати відповідні інструменти:

- переважно приміняти макропроденціальні інструменти;
- їх використання повинне спрямовуватися повинне спрямовуватися на пом'якшення найбільш значимих для національної економіки системних ризиків або їх факторів;
- перелік можливих макропроденціальних інструментів, їх дизайн і надбудова буде залежати від рівня економічного розвитку країни і ступеня її інтеграції

у світову економіку, ємкості фінансового ринку і багатоманітності інститутів фінансового посередництва [8, с. 32–47].

Варто зазначити, що до сьогодні ні в теорії, ні на практиці не визначено, яку роль (стабільність національної валюти чи мікрофінансову стабільність) ЦБ покликаний виконувати в першу чергу. Ряд спеціалістів і глав ЦБ уже поставили під сумнів можливість для майбутньої грошово-кредитної політики попередньої практики таргетування інфляції, вважаючи, що мандат ЦБ має бути ширшим, між підтримання цінкової стабільності, яка вимірюється індексом споживчих цін [8, с. 32–47].

Сьогодні іде пошук нових підходів до визначення оптимального поєднання мети грошово-кредитної політики і макрофінансової політики. Концентрація великих повноважень у ЦБ може дати їм велику владу над фінансовою сферою і національною економікою та вивести ЦБ з-під контролю парламентів і національних урядів. Виходячи з цього, необхідний пошук нових інституційних форм взаємодія парламентів, виконавчої влади і ЦБ, для того, щоб внести зміни у перелік повноважень останніх.

Світова криза 2008–2009 рр. сприяла появі досвіду реагування на фінансову нестабільність. Група G–20 у 2009 р. утворила перший інституційний орган на глобальному рівні – Рада фінансової стабільності (FSB – Financial Stability Board), завданням якого є виявлення слабких місць у глобальній фінансовій системі та розробка і використання регулюючої і наглядової політики у цій сфері.

Дискусійним є питання про те, який орган може бути відповідальним за підтримку фінансової стабільності. У багатьох країнах відповідальним органом став національний центробанк, а координуючим – державна комісія о фінансової стабільності, яку зазвичай очолює міністр фінансів.

За моделі «центробанк – макропруденційний регулятор», тобто коли центробанк виконує функцію забезпечення фінансової стабільності, перед ним виникають проблемні питання:

1. Як центробанк повинен поєднувати грошово-кредитну і макропруденційну політику, тобто чому віддавати перевагу стабільності національної валюти чи фінансовій стабільності;
2. Як поєднати макропруденційні нормативи і макропруденційне регулювання. Думається, що тут мають бути динамічні зміни;
3. Які додаткові повноваження може отримати ЦБ і які інструменти повинен використовувати для забезпечення фінансової стабільності.

Моделі «центробанк – макропруденційний регулятор» реалізована уже в багатьох країнах: Австрії, Німеччині, Ірландії, Франції, Чехії, Словаччині, Фінляндії, Литві.

За даною моделлю центробанк концентрує великі повноваження, отримує владу над всією фінансовою сферою країни. За такої ситуації необхідне посилення контролю над центробанком з боку парламенту.

Моделі «численний макропруденційний регулятор» реалізована у Канаді, Австралії, Італії, Португалії, Нідерландах, Франції, США, Великій Британії, Бельгії. За даної моделі формується новий технічний

орган по координації діяльності всіх наглядових органів при Комісії з фінансової стабільності. Дана модель не сприяє оперативному прийняттю рішень.

Існує також і третя модель: «окремий орган – макропруденційний регулятор». Дана модель реалізована у Данії, Швеції, Угорщині, Японії, Латвії, Естонії, Мальті, Польщі. Але у більшості цих країн центробанк залучається до роботи з Комісією по нагляду за всіма секторами фінансових послуг.

У ЄС створено Європейську систему фінансового нагляду (European System of Financial Supervision – ESFS), який включає орган макронагляду – Європейська рада по системним ризикам (European Systemic Risk Board – ESRB), а також три нових міжєвропейські органи макронагляду: Європейський комітет банківського нагляду (EBA – European Banking Authority), Європейський страховий і пенсійний комітет (EIOPA – European Insurance and Occupational Pensions Authority) і Європейський комітет фондового ринку (ESMA – European securities and Markets Authority).

Досвід 49 ЦБ свідчить, що макропруденційні інструменти можуть пом'якшити системний ризик, який пов'язаний із кредитом, ліквідністю і капіталом [9].

Фахівці МВФ розглядають ефективність макропруденційних інструментів по трьом напрямкам. По-перше, вони оцінювали результати діяльності ЦБ, які активно використовували макропруденційні інструменти в наглядовій практиці.

По-друге, визначили динаміку цільової ризикової змінної до і після введення макропруденційних інструментів;

По-третє, оцінювали вплив макропруденційних інструментів на різні цільові зміни системного ризику. Проведені дослідження МВФ дали можливість зробити наступні висновки.

1. Наглядовий досвід кількох ЦБ (Китай, Колумбія, Південна Корея, Нова Зеландія, США і деякі країни Східної Європи) свідчить про достатню ефективність макропруденційних інструментів.
2. Оцінка динаміки цільових змінних системного ризику в періоди до і після введення макропруденційних інструментів показав, що деякі з них мають суттєвий вплив на темпи зростання кредиту. Ефективність макропруденційних інструментів пояснюється зниженням кореляції між зростанням кредитування і динамікою ВВП.
3. Оцінка впливу макропруденційних інструментів на різні цільові змінні системного ризику. Аналіз показав, що більшість макропруденційних інструментів можуть впливати на чотири фактори системного ризику: темпи зростання кредиту, системну ліквідність, фінансовий леверидж і потоки капіталу.

Через центральний банк держава здійснює комплекс взаємопов'язаних, скоординованих заходів, спрямованих на досягнення певних цілей щодо регулювання фінансового ринку. НБУ є також головним органом, на який покладене виконання функції гаранта фінансової безпеки у банківській сфері України.

Основні засоби регулювання банківської діяльності з боку НБУ викладені у ст. 66 Закону України «Про банки і банківську діяльність»: встановлення обов'язкових економічних нормативів, визначення норм обов'язкових резервів, встановлення норм відрахувань до

резервів на покриття ризиків від активних банківських операцій, визначення процентної політики, рефінансування банків тощо. Користуючись визначеними нормами, НБУ адміністративними та індикативними методами встановлює правила здійснення банківських, зокрема й кредитних, операцій і визначає обов'язкові вимоги до банків.

Згідно зі ст. 67 Закону України «Про банки та банківську діяльність», головною метою банківського нагляду є стабільність банківської системи та захист інтересів вкладників і кредиторів банку щодо безпеки зберігання коштів клієнтів на банківських рахунках. Основним принципом здійснення наглядових повноважень НБУ є виявлення стану дотримання банком встановлених пруденційних вимог, а критерієм відповідності діяльності банку вимогам банківського законодавства є задовільний фінансовий стан банку, який забезпечує виконання зобов'язань перед вкладниками та іншими кредиторами [10].

Для виходу із фінансової кризи НБУ було здійснено різноманітні заходи. Так, наприклад, у серпні 2009 р. облікову ставку НБУ як орієнтир ціни на гроші та як найменшу ставку рефінансування було встановлено на рівні 10,25%. Досвід центробанків групи провідних країн свідчить, що в умовах кризи базова ставка у них була значно знижена: у США – 0,25%, Японія – 0,1%, Англія – 0,5%, ЄЦБ – 1%. Політика центробанків у розвинутих країнах і Україні була протилежною. Практика доводить, що політика «дорогих грошей» зазвичай є антиінфляційною, але одночасно стримує ділову активність і попит на гроші. Крім того, високі процентні ставки завжди приваблюють іноземний капітал, який за перших ознак кризи залишає ринок країни перебування [11, с. 28]. Гривня під час кризи переважно або перемищувалася на валютний ринок із купівлею іноземної валюти як своєрідною інвестицією, або її підтримувала зарубіжну економіку за рахунок придбання імпортованих споживчих товарів [11, с. 28].

У лютому 2009 р. НБУ спільно з Кабміном збільшив рефінансування та рекапіталізацію деяких проблемних банків, викупивши частину їхніх акцій за рахунок бюджетних коштів (в основному, з виділеної Україні позики МВФ).

Важливим інструментом регулятивної політики НБУ був здійснюваний ним банківський (пруденційний) нагляд. За інформацією НБУ, у 2007 році приплив боргового капіталу до банківської системи України становив 16,9 млрд. дол. США, а за 9 місяців 2008-го – 11,2 млрд. дол. [12, с. 69]. Унаслідок цього банківські активи збільшилися до 870 млрд. грн., однак сукупний зовнішній борг банків збільшився до 42,1 млрд. дол. США. Ще однією ознакою цього періоду було нарощування боргу домогосподарств перед банками. За 2007–2008 рр. він зріс на 194,8 млрд. грн. [12, с. 69].

У 2012 р. Україна перебувала перед складним вибором: з одного боку, виникла необхідність вирішення питання про девальвацію гривні для порятунку реального сектора економіки і відповідного платіжного балансу, а з іншого – не допустити краху банківської системи. Така ситуація пояснюється тим, що валютні зобов'язання банківського сектору значно переважені валютними активами і у разі великої девальвації гривні українські банки будуть фіксувати

великі збитки. Отже, регулюючи валютний курс НБУ необхідно було враховувати ці обставини.

У 2014 р. відбувся болісний перехід від штучно стабільного до гнучкого курсу гривні, який має визначатися фундаментальними чинниками: попитом та пропозицією

Відповідно до Меморандуму про економічну та фінансову політику Україна має намір щодо переходу у 2015 р. до монетарного режиму інфляційного таргетування [13].

Економічна, фінансова криза, яка значно погіршила у 2014 р. стан банківської системи, змусила активізувати законодавчу діяльність та регулятивні функції НБУ.

Так, 04.07.2014 р. було прийнято Закон України «Пронесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання негативному впливу на стабільність банківської системи (№ 1586 – VII)», яким передбачалося виведення з ринку за участю держави неплатоспроможних банків; збільшення мінімального розміру статутного капіталу новостворених банків до 500 млн. грн. У відповідності до вимог даного Закону затверджено графік приведення до вимог протягом 10 років (термін до 11.07.2024) статутний капітал діючих банків (Постанова Правління НБУ від 06.08.2014 № 464).

Даний Закон наділив НБУ правом запровадження спрощеного порядку проведення процедур, пов'язаних з терміною капіталізацією банків, у разі зменшення загального обсягу вкладів (депозитів) у банківській системі на п'ять і більше відсотків у строк до шести календарних місяців; надання НБУ права на застосування заходів впливу до банків чи власників істотної часті у банку дій щодо збільшення обсягу статутного капіталу з метою приведення діяльності проблемної установи у відповідність із вимогами законодавства, до них застосовуються штрафи у розмірі від п'яти до десяти тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

Криза 2013-2014 рр. Підкреслила проблеми, що накоплювались багато років. Так, протягом 2014 р. обсяг простроченої заборгованості збільшився на 93,5% (65,68 млрд. грн.) та станом на 01.01.2015 р. складала 135858 млн. грн., що відповідала 13,5% клієнтського кредитного портфеля [14].

За 2014 р. з ринку було виведено 33 банки, з них 7 – за порушення банківського законодавства у сфері незаконного відмивання грошей, було призначено кураторів у 51 банк, 52 банки були збитковими, 23 банки перебували на стадії ліквідності. Така ситуація потребувала посиленої уваги з боку законодавчого органу та регулятора.

На зміцнення банківської системи України спрямовані прийняті зміни до Закону «Про банки і банківську діяльність» щодо визначення особливостей корпоративного управління в банках, яким:

- посилено вимоги щодо корпоративного управління в банках;
- підвищена відповідальність керівників банків, зокрема ради банку, за результати його діяльності;
- встановлено вимоги щодо побудов адекватних і дієвих систем управління ризиками та внутрішнього контролю.

НБУ посилив пруденційний нагляд за БСУ. Протягом 2014 р. було проведено 585 інспекційних переві-

рок 98 банків – юридичних осіб та 127 інспекційних перевірок їхніх відокремлених підрозділів [15].

З метою підвищення інституційної спроможності НБУ як регулятора у 2014 р. було розпочато трансформацію його структури. Серед завдань процесу трансформації основними складовими є:

- спрощення організаційної структури та оптимізація чисельності персоналу;
- концентрація на ключових функціях та підвищення ефективності системи прийняття рішень;
- реінжиніринг всіх процесів тощо.

Згідно цієї програми передбачається створити чотири центри управління на регіональному рівні – схід-

не, центральне, західне та південне з центрами у Дніпропетровську, Києві, Львові, Одесі.

Висновки. Свідченням зростаючої ролі центральних банків у ефективному функціонуванні банківської системи є їх реформування. У роки економічно-фінансових криз роль регуляторів зростає. Центральні банки використовують ринкові та адміністративні засоби регулювання функціонування комерційних банків.

Через центральний банк держава реалізує комплекс взаємопов'язаних, скоординованих заходів.

Подальшого дослідження потребує ефективність регулятивних заходів, прийнятих у 2014–2015 рр. для подолання банківської кризи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Синки Дж. Финансовый менеджмент в коммерческом банке и в индустрии финансовых услуг / Джозеф Синки-мл.; Пер. с англ. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2007. – 1018 с.
2. Сіденко В. Модифікація світової економіки під впливом новітніх факторів глобальної трансформаційної кризи / В. Сіденко // Економіка Укр. – 2012, № 5. – С. 18–31.
3. Вєдомости. – 2009. – 23 апреля.
4. Спільний європейський простір: гармонізація міжрегіональних суперечностей: Монографія; За ред. Д.І. Лук'яненка, В.І. Чужикова. – К.: КНЕУ, 2007. – 544 с. – С. 32.
5. Козюк В.В. Трансформація центральних банків в умовах глобалізації: макроекономічні та інституціональні проблеми / В.В. Козюк. – Монографія. – Тернопіль : Видавництво Астон, 2005. – 320 с. – С. 148.
6. Закон про центральний банк Англії // <http://www.bankofengland.co.uk>.
7. Бутенко О.І. Організаційно-управлінські засади та механізми модернізації фінансово-кредитної сфери / О.І. Бутенко. – Монографія. Черкаси : Видавець Пономаренко Р.В. – 2013. – 488 с.
8. Андрушин С. Инструменты макропруденциальной политики центральных банков / С. Андрушин, В. Кузнецова // Вопросы экономики. – 2012. – № 8. – С. 32–47.
9. Lim, C., Columba, F., Costa, A., Kongsamut, P., Otani, A., Saiyid, M., Wezel, T., Wux. (2011) Macroprudential policy : What instruments and How to Use Them? Lessons from Country Experiences // IMF Working Papers. – № 238.
10. Закон України «Про банки та банківську діяльність» від 20.05.1991 р., № 873 – XII.
11. Корнєєв В. Антикризові інструменти фінансової стабілізації / В. Корнєєв // Економіка України. – 2009. – № 12. – С. 28.
12. Кульпінський С. В. Регулятивні механізми фінансового ринку в макроекономічній динаміці / С.В. Кульпінський // Фінанси України. – 2009. – № 2. – С. 69.
13. Memorandum of Economic and Financial Policies / Ukraine letter of Intent. – Kyiv, April 22, 2014 / URL: <https://www.imf.org/external/np/loi/2014/ukr/042214.pat>
14. Банківська система 2015: виклики та перспективи / URL: <http://www.bank.gov.ua>.
15. Річний звіт НБУ за 2014 р. / URL: <http://www.bank.gov.ua/docatalog/document?id=17568764>.

REFERENCES

1. Sinkey, J. Financial management in commercial banks and in the financial services industry / Joseph Jr. Sinkey; Trans. from English. – Moscow: Alpina Business Books, 2007. – 1018 p.
2. Sidenko, V. Modification of the world economy under the influence of new factors of global transformational crisis / V. Sidenko // Ukraine economy. – 2012, № 5. – P. 18–31.
3. Vedomosti. – 2009. – 23 April.
4. A common European space: harmonization of inter-regional contradictions: Monograph; ed. D.I. Luk'yanenka, V.I. Chuzhikova. – K.: KNEU, 2007. – 544 p. – P. 32.
5. Kozyuk, V.V. Transformation of central banks in the context of globalization: macroeconomic and institutional problems / V.V. Kozyuk. – Monograph. – Ternopil : Publ. House Aston, 2005. – 320 p. – P. 148.
6. Law on the Central Bank of England // <http://www.bankofengland.co.uk>.
7. Butenko, O.I. Organizational and management principles and mechanisms for the modernization of financial and credit sector / O.I. Butenko. – Monograph. Cherkasi : Publisher Ponomarenko R.V. – 2013. – 488 p.
8. Andryushin, S. Tools of macroprudential policies of central banks / S. Andryushin, V. Kuznetsova // Problems of Economics. – 2012. – № 8. – P. 32–47.
9. Lim, C., Columba, F., Costa, A., Kongsamut, P., Otani, A., Saiyid, M., Wezel, T., Wux. (2011) Macroprudential policy : What instruments and How to Use Them? Lessons from Country Experiences // IMF Working Papers. – № 238.
10. Law of Ukraine "On Banks and Banking" from 20.05.1991, № 873 – XII.
11. Korneev, V. Anti-crisis financial stabilization tools / V. Korneev // Ukraine economy. – 2009. – № 12. – P. 28.
12. Kulpinskiy, S.V. Regulatory mechanisms of financial market macroeconomic dynamics / S.V. Kulpinskiy // Ukraine Finance. – 2009. – № 2. – P. 69.
13. Memorandum of Economic and Financial Policies / Ukraine letter of Intent. – Kyiv, April 22, 2014 / URL: <https://www.imf.org/external/np/loi/2014/ukr/042214.pat>
14. The banking system in 2015: Challenges and Prospects / URL: <http://www.bank.gov.ua>.
15. Annual report of the NBU for 2014/ URL: <http://www.bank.gov.ua/docatalog/document?id=17568764>.

The role of institutional reforms in optimizing banks institutions functioning

O.I. Butenko

Abstract. The article deals with the liquidity state of the Ukraine's banking system, which is one of the important indicators of its effective functioning. The main attention is fixed on the problems, which have appeared in the crisis and post-crisis periods of 2008–2009 as well as of 2014–2015, when the banking system suffered due to the new upheavals. While analyzing the National Bank's actions aimed at overcoming the crisis phenomena the author presents the faults and mistakes made by the regulator. Among them one can name intransparent procedure of giving refunding credits and numerous bureaucratic obstacles. The article contains information on the NBU's actions to get over the present day's crisis (2014–2015), which is caused by internal and external factors, experience of them we can analyze later.

Keywords: bank's liquidity, finance, the liquidity state, crisis, refunding, stabilization credit, loan arrear, bank's sector losses, return on own equity

Тенденції розвитку автотранспорту в євроінтеграційних процесах України

З.В. Валіулліна

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна

Paper received 06.10.15; Revised 10.10.15; Accepted for publication 16.10.15.

Анотація. Мета статті полягає у визначенні перспективних напрямів розвитку транспортного сектора в євроінтеграційних процесах та посиленні конкурентоспроможності підприємств як на національному так і на міжнародних ринках. У результаті дослідження було розкрито особливості розвитку пасажирських послуг на автомобільному транспорті та виявлено проблеми, що потребують негайного та першочергового вирішення. Запропоновано комплексний підхід, який сприятиме становленню та розвитку світового транспортного ринку, підвищенню конкурентоспроможності підприємств, безпеки, екологічності, якості та доступності транспортних послуг.

Ключові слова: автомобільний транспорт, євроінтеграція, інноваційна модель, транспортний сектор

Вступ. Участь у євроінтеграційних процесах є за змістом не просто міжнародною взаємодією економік України та ЄС, а насамперед процесом глибокого проникнення законодавства, норм і правил ведення бізнесу, кращих практик ЄС в українську економіку. Реалізація євроінтеграційних планів України в економічній сфері базується на двосторонніх домовленостях з ЄС щодо гармонізації секторального законодавства, правил і технічних стандартів. У цьому контексті розвиток транспортного сектору України є пріоритетним, що визначається вигідним географічним розташуванням країни. Євроінтеграційна співпраця транспортного сектора для України є соціально-економічним пріоритетом на майбутні періоди розвитку євроінтеграційних процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Євроінтеграційним процесам транспорту були присвячені роботи відомих вітчизняних та зарубіжних науковців та вчених. Пропозиції щодо напрямків розвитку міського електричного транспорту в Україні висвітлені у працях Амоші О. [1], Димченко О. [2]. Серед відомих вітчизняних вчених, які присвятили свої дослідження проблемі євроінтеграційного розвитку залізничного транспорту особливої уваги заслуговують праці Воронкової Л. [3], Дейнеки О., Диканя В. [4] та ін. Теоретико-методологічні основи та прикладні аспекти зовнішньоторговельних взаємовідносин України та ЄС викладені у працях Н. Гончаренко Н. [5], Науменко С., Шниркова О. [6], Жаліла Я. [7] та ін.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження є визначення перспективних напрямів розвитку транспортного сектора в євроінтеграційних процесах та посилення конкурентоспроможності підприємств як на національному так і на міжнародних ринках.

Основна частина. Варто зазначити, що євроінтеграційні процеси в Україні сприятимуть розвитку транспортного сектора у середньо та довгостроковій перспективі розвитку. Активізується залучення інвестицій, підвищиться конкурентоспроможність підприємств, що сприятиме виходу на новий для українських підприємств – світовий ринок. Євроінтеграційні процеси в Україні є основною інвестицією в майбутнє.

У своїй праці Козак В. [8] акцентує увагу на тому, що асоціація – це ще не членство у Євросоюзі. Він зазначає, що ми не отримаємо відразу безвізовий режим із країнами ЄС – і не станемо завтра жити краще. Асоціація – це передусім взяття на себе великих зобов'язань. Приміром, за оцінками Єврокомісії, у сфері транспорту, на автомобільному транспорті необхідно 3-5 років, на залізничному – 8-10 років, у дорожній

галузі – 3-6 років, щоб змінити всю структуру, привести у відповідність усі нормативно-правові акти для того, щоб європейська спільнота визнала, що за цими напрямками Україна готова до членства в ЄС.

Слід констатувати, що у рамках створення спільного авіаційного простору між Україною та ЄС вживаються заходи для розвитку авіаційної інфраструктури, зокрема в м. Харків відкрито один із найсучасніших у Східній Європі Центр керування повітряним рухом, який сприятиме збільшенню пропускнуої спроможності аеропорту [9, с.31].

На сьогодні пасажирський автотранспорт задовольняє цілком потреби сучасної економіки та населення у перевезеннях. Проте існує ціла низка проблем у даній сфері перевезень, яка пов'язана з недосконалою структурою парку рухомого складу, переважна частина транспортних засобів не відповідає сучасним вимогам. Така ситуація призводить до негайного технологічного оновлення підприємств, що надають послуги населенню, оскільки старий рухомий склад повністю зношений або виходить з експлуатації, а оновлення парку рухомого складу практично не відбувається. Транспортні засоби потребують значних змін, які повинні відповідати сучасним вимогам за своєю конструкцією, пасажиромісткістю, класом комфортності, екологічними показниками та переведенням на споживання альтернативних екологічно чистих видів палива.

В умовах трансформації ринкових відносин, нами були встановлені особливості розвитку пасажирських послуг на автомобільному транспорті після радянських часів і до сьогодні, яким притаманна:

- приватизація пасажирських послуг;
- на ринку пасажирських автотранспортних послуг працюють десятки тисяч підприємств різних форм власності, переважна більшість з яких приватні перевізники – фізичні особи;
- парк рухомого складу, приватних перевізників – фізичних осіб налічує 1-2 автобуси, пасажиромісткість не перебільшує 18 місць, не враховуючи місця для стоячих пасажирів;
- невідповідність фахівців та матеріально-технічної бази підприємства;
- приватні підприємці-фізичні особи та великі автотранспортні підприємства на ринку транспортних послуг мають нерівнозначні умови для свого розвитку та функціонування;
- приватні підприємці поволі витісняють з ринку крупні підприємства, які несуть набагато вищі витрати на оподаткування (малий бізнес – спрощена податкова система), забруднення навколишнього середовища,

- збори до соціальних фондів тощо;
- диспропорція між автобусами великої та малої місткості, останні значно перевищують потребу населення;
- негативний вплив на екологію та безпеку перевезень.

Вищезазначені особливості розвитку пасажирських послуг на автомобільному транспорті в Україні дозволяють узагальнити невтішні для подальшого соціально-економічного розвитку країни підсумки: скорочення диспетчерських станцій, автостанцій, автобусних маршрутів, втрата державного контролю за якістю та безпекою автотранспортних послуг. Зауважимо, що в результаті втрати державного регулювання поза увагою залишилася верства населення з обмеженими фізичними можливостями. Відзначимо, що з початку формування незалежної України були допущені помилки, які сприяли негативному розвитку впливу щодо якісного забезпечення технологічного оновлення пасажирських автотранспортних підприємств: відсутність фінансової підтримки, недосконалість і неузгодженість політики та законодавчих актів для забезпечення сприятливих умов здійснення технологічного оновлення підприємств.

За період незалежності України і до сьогодні у транспортному секторі накопичилася велика кількість проблем, що потребують негайного та першочергового вирішення. Основними з них є:

- невідповідність вимогам сьогодення як законодавства з питань регулювання діяльності транспортних перевізників, які забезпечують безпеку перевезення пасажирів та вантажів, так і системи державного контролю дотримання персоналом транспортного сектору норм законодавства;
- недостатній обсяг фінансування витрат пасажирських перевізників, що пов'язані з наданням соціально значущих послуг, та відсутність компенсації витрат від регульованого тарифу за рахунок бюджетних коштів;
- відсутність системного підходу до забезпечення функціонування транспорту, створення конкурентного середовища, рівних умов на ринку транспортних послуг;
- високий рівень зношеності рухомого складу, наявність на ринку великої частки дрібних перевізників і, відповідно, низький рівень безпеки перевезень.

В сучасних умовах у сфері транспортної політики ЄС триває процес перегляду політики щодо транс'європейських транспортних мереж (TEN-T) на 2007-2015 рр., яка враховує сучасні вимоги до загрози до зміни клімату та захисту довкілля, збільшення території ЄС, необхідності посилення зовнішнього впливу співпраці у транспортному секторі.

Відмітимо, що до основних напрямів удосконаленої політики TEN-T належать [10, с. 130]:

- 1) об'єднання майбутньої TEN-T з транспортними мережами сусідніх країн для поширення TEN-T за межі ЄС;
- 2) об'єднання транспортних мереж ЄС та країн партнерів Європейської політики сусідства, а також мереж країн Європейської політики сусідства між собою;
- 3) визначення та економічного обґрунтування найприйнятніших рамок планування інфраструктурного співробітництва, взаємоузгодження політики у транспортному секторі та механізмів підтримки відповідних проектів.

Екологічна політика ЄС і його законодавство з питань довкілля становлять зразок для України. Згідно з Угодою про асоціацію вона має адаптувати 31 екологічну директиву. Це дасть їй можливість наблизитися до стандартів ЄС та реально поліпшити стан довкілля.

Вважаємо, що основним євроінтеграційним процесом транспортного сектору України повинна бути комплексна інтеграція різних видів транспорту для досягнення спільної мети – створення єдиного Європейського транспортного простору.

Стратегія реформування транспортного сектору України в євроінтеграційних процесах полягає у можливості:

- створення сприятливих умов для розвитку підприємства;
- збільшення обсягу перевезень пасажирів та вантажів;
- запровадження нових досягнень науки і техніки, прогресивних технологій на підприємстві;
- підвищення рівня якості надавання послуг;
- поліпшення технічних, експлуатаційних та економічних показників роботи підприємства;
- більш ефективного використання матеріально-технічної бази;
- зниження експлуатаційних витрат від надання послуг;
- зменшення собівартості послуг, які надаються підприємством;
- виходу підприємства на новий географічний ринок;
- прийняття обґрунтованих управлінських рішень з метою проведення технологічного оновлення в умовах інноваційного розвитку;
- створення програм та заходів для активізації технологічного оновлення на підприємствах;
- більш швидко та гнучко реагувати на потреби споживачів послуг;
- підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Одночасно, сучасні євроінтеграційні процеси транспортного сектору України повинні ініціювати узгодження інституційно-організаційних та економічних важелів, як невід'ємної складової частини міжнародних зобов'язань країн-учасниць. Відмітимо, що узгодження вищезазначених важелів сприятиме вирішенню перспективних задач інноваційного розвитку, які передують стійкому розвитку підприємств та національної економіки. На нашу думку, для успішного виконання євроінтеграційних процесів необхідно на державному рівні узгодити інтереси транспортних підприємств із суспільними інтересами, зокрема передбачити:

- a) Вдосконалення системи державного управління транспортного сектору шляхом:
  - 1) налагодження взаємодії керівництва підприємств з органами державного управління стосовно процесів, що впливають на якість послуг;
  - 2) створення дієвого механізму надання соціально значущих послуг особам з обмеженими фізичними можливостями та особам, які проживають в сільській місцевості;
  - 3) забезпечення розвитку транспортно-пересадочних вузлів;
  - 4) розроблення сучасної інформаційної інфраструктури;

- 5) забезпечення економічної ефективності підприємств, що передусім передбачає приведення тарифу до реальних умов експлуатації;
  - 6) запровадження постійного опитування користувачів транспортних послуг органами державного управління щодо задоволеності їх якістю послуг;
  - 7) оновлення парку рухомого складу перевізниками;
  - 8) оптимізація структури парку рухомого складу відповідно до потреб населення;
  - 9) оптимізація та удосконалення мережі автобусних маршрутів;
  - 10) розбудова транспортної інфраструктури;
  - 11) забезпечення розвитку конкуренції та обмеження монополізму на ринку перевезень.
- б) Сприяння реалізації інвестиційних проєктів на інноваційній основі шляхом:
- 1) розвитку державно-приватного партнерства;
  - 2) надання державної підтримки інноваційних проєктів з метою забезпечення розвитку перевезень;
  - 3) надання інноваційним проєктам, що пройшли конкурсний відбір, часткових компенсацій вартості проєкту;
  - 4) удосконалення механізму лізингу;
  - 5) залучення інвестицій на умовах концесії.
- в) Удосконалення податкового регулювання та ціноутворення шляхом:
- 1) запровадження механізму розрахунку за проїзд на пасажирських маршрутах електронними картками, старт картками (безготівкові розрахунки);
  - 2) реформування системи пільг та запровадження адресних компенсацій особам, які отримують право на пільговий проїзд;
  - 3) запровадження спеціального податкового стимулювання для підприємств, які здійснюють технологічне оновлення;
  - 4) запровадження інвестиційного податкового кредиту;
  - 5) проведення гнучкої податкової амортизаційної політики;
  - 6) застосування податкових пільг до підприємств, які впроваджують інновації;
  - 7) запровадження єдиного механізму оподаткування для транспортних підприємств усіх форм власності.
- г) Підвищення рівня охорони навколишнього природного середовища шляхом:
- 1) розроблення ефективних та еколого-безпечних технологічних рішень, які дадуть можливість зменшити негативні наслідки техногенного навантаження на природу;
  - 2) обґрунтування пріоритетних напрямів природоохоронної діяльності;
  - 3) розв'язання ресурсо-екологічних проблем соціально-економічного розвитку транспортного сектору з урахуванням сучасних вимог екологічної безпеки;
  - 4) посилення вимог до контролю за відповідністю рухомого складу та палива відповідно до встановлених екологічних норм;
  - 5) стимулювання перевізників до використання транспортними засобами альтернативних видів палива.
- д) Забезпечення безпеки перевезень на транспорті шляхом:
- 1) розробки й впровадження програм навчання та підвищення кваліфікації керівників підприємств транспорту, працівників органів державного управління транспортом;
  - 2) посилення вимог до підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників транспортного сектору;
  - 3) визначення спеціального механізму допуску перевізників до провадження господарської діяльності на ринку послуг з перевезення пасажирів;
  - 4) підвищення контролю за дотриманням законодавства України працівниками транспортних підприємств;
  - 5) посилення вимог та підвищення контролю до виконання положення щодо режиму праці та відпочинку водіїв транспортних засобів;
  - 6) удосконалення системи технічного регулювання допуску до експлуатації транспортних засобів.

Висновки. Таким чином, можемо стверджувати, що євроінтеграція для України є багатоаспектним процесом, який передбачає перш за все зміни та адаптацію транспортного сектору до європейських стандартів в середині країни. Запропонований комплексний підхід до євроінтеграційних процесів в транспортному секторі України сприятиме становленню та розвитку світового транспортного ринку, підвищенню конкурентоспроможності підприємств, безпеки, екологічності, якості та доступності транспортних послуг.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амоша О.І. Європейський досвід забезпечення ефективного функціонування підприємств міського пасажирського транспорту / О.І. Амоша, О.С. Філіппова // Економіка будівництва і міського господарства. – 2010. – № 4. – С. 179-189.
2. Димченко О.В. Обґрунтування тенденцій розвитку підприємств міського електричного транспорту у контексті євроінтеграційних процесів в Україні / О.В. Димченко, А.С. Круду // Комунальне господарство міст: наук.-техн. зб. Сер. Економічні науки. – Х. : ХНАМГ. – 2014. – Вип. 133. – С. 3-9.
3. Воронкова А.Э. Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация: монография / А.Э. Воронкова; Восточноукр. Нац. ун-т. – Луганск: ВГУ, 2000. – 315 с.
4. Дикань В.Л. Розробка стратегії зовнішньоекономічної діяльності підприємства / В.Л. Дикань // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. Даля. – Луганск: Вид-во СНУ ім. Даля, 2010. – № 11(153). Ч.2. – С. 29-32.
5. Гончаренко Н.І. Інтеграційний вектор України: гравітаційна модель зовнішньої торгівлі країн Європейського Союзу та України / Н.І. Гончаренко // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 1. – С. 78-84.
6. Шнирков О. Створення поглибленої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС: передумови та наслідки / О. Шнирков, А. Копистира // Міжнародний огляд. – 2008. – № 1. – С. 3-14.
7. Жаліло Я.А. Євроінтеграційні перспективи України: від декларацій – до дій / Я.А. Жаліло // Стратегічні пріоритети. – 2009. – №3 (12) – С. 129-135.
8. Всеукраїнська транспортна газета «Магістраль» Міністр інфраструктури України Володимир Козак: «Євроінтеграційний рух України продовжуватиметься» / URL: <http://www.magistral-uz.com.ua/articles/ministr-infrastrukturi-ukraini-volodimir-kozak-evrointegracijnij-ruh-ukraini-prodov-zhuvatimetsja.html>.
9. Інформаційний бюлетень з євроінтеграційних питань / Кабінет Міністрів України. – 2013. – № 8 (жовтень). – 49с.
10. Стрілець А.І. Євроінтеграція як стратегічний напрямок розвитку залізничного транспорту України / А.І. Стрілець, А.Ю. Реброва // Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту. Сер. : Економіка і управління. – 2013. – Вип. 26. – С. 128-133.

REFERENCES

1. Amosha, O.I. and Filippova, O.S. The European experience of ensuring the effective functioning of urban passenger transport // *Economy and urban construction*, 2010, № 4, P. 179-189.
2. Dymchenko, O.V. Justification trends of urban electric transport in the context of European integration processes in Ukraine // *Utilities city: scientific-technical. Coll. Avg. Economics*, 2014, Vol. 133, P. 3-9.
3. Voronkova, A.E. Strategic management of competitive potential of the enterprise: diagnosis and organization: monograph // *Nat. Univ. – Lugansk: VNU*, 2000, 315 p.
4. Dikan, V.L. Development strategy international business // *Bulletin of East Ukrainian National University Dalia*, 2010, № 11 (153), Part 2., P. 29-32.
5. Goncharenko, N.I. Integration vector Ukraine: gravity model of foreign trade in the European Union and Ukraine // *Actual problems of economy*, 2008, № 1, P. 78-84.
6. Shnyrkov, A. and Kopystyra, A. Creation of free trade zone between Ukraine and the EU: prerequisites and consequences // *International Review*, 2008, № 1, P. 3-14.
7. Zhalilo, Ya.A. Eurointegration prospects of Ukraine from declarations - up action // *Strategic Priorities*, 2009, №3 (12), P. 129-135.
8. Ukrainian transport newspaper “Highway” Minister of Infrastructure of Ukraine Volodymyr Kozak: “European integration movement of Ukraine will continue” / URL : <http://www.magistral-uz.com.ua/articles/ministr-infrastrukturi-ukraini-volodi-mir-kozak-evrointegracijnij-ruh-ukraini-prodovzhuvatimetsja.html>.
9. Bulletin EU Affairs // *Cabinet of Ministers of Ukraine*, 2013, № 8 (October), 49 p.
10. Striletz, A.I. and Rebrova, A.Yu. European integration as the strategic direction of Railway Transport of Ukraine // *Proceedings of the State Economic and Technological University of Transport. Avg. : Economics and Management*, 2013, Vol. 26, P. 128-133.

Trends of automobile transport in European integration processes Ukraine**Z.V. Valiullina**

Abstract. The purpose of the article is to define perspective directions of development of the transport sector in the European integration processes and enhancing enterprise competitiveness both on the national and international markets. The study had the features of passenger services on the road and found problems that need immediate and priority decision. A comprehensive approach that will contribute to the establishment and development of the global vehicle market, the competitiveness of enterprises, safety, environmental, quality and accessibility of transport services.

Keywords: *automobile transport, European integration, innovative model, the transport sector*

Фінансування підприємств сфери культури і мистецтва в Україні: стан і тенденції розвитку

А.І. Грушина*

Київський національний університет культури і мистецтв, Київ, Україна

*Corresponding author. E-mail: alinalinanet@ukr.net

Paper received 02.11.15; Revised 06.11.15; Accepted for publication 18.11.15.

Анотація. Проаналізовано поточний фінансовий стан підприємств сфери культури і мистецтва в Україні. Виявлено проблеми фінансового забезпечення в розрізі видатків держави. Запропоновано заходи вирішення існуючих та потенційних проблем фінансування, з метою активізації процесів залучення додаткових джерел фінансування підприємств сфери культури і мистецтва.

Ключові слова: фінансування підприємств, сфера культури і мистецтва, бюджетні видатки

Вступ. Одним із факторів, що служить передумовою динамічного розвитку ринкової економіки є рівень освіченості та культурного розвитку населення країни. Даний рівень визначає якість продуктивних сил та ефективність суспільного виробництва. Проте масштабна трансформація економічної системи призвела до загострення проблем у сфері культури, а їх невіршеність – до негативних економічних та соціальних наслідків.

В умовах сучасного господарювання та перехідного етапу на ринкову економіку, поруч із базовою мережею закладів галузі «Культура і мистецтво» виникає безліч недержавних культурних та мистецьких підприємств, як комерційних так і неприбуткових. Тим не менш, сфера культури і мистецтв залишається в зоні комерційних ризиків як для інвесторів так і для держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний об'єм роботи за даною проблематикою було проведено ЮНЕСКО, який викладений в доповіді «Funding Culture, Managing the Risk». Дане питання розглядали також вчені різних галузей науки через багатство призм. Наприклад, саме державне регулювання фінансування закладів культури серед світових науковців досліджували – К. Георгі, Н. Грант, Я. Корнаї, Ф. О'Коннор, Г. Плумер, В. Хендон. Аналіз механізмів фінансування закладів культурної індустрії викладені у працях і вітчизняних дослідників: К. Доломанова, С. Москаленка, А. Крупки, І. Розпутенка, Т. Сігаша, Н. Фесенко, та багато інших науковців.

На сьогоднішній день базова мережа закладів культури і мистецтв прямо пропорційно залежить від фінансування держави, що не можна назвати позитивним явищем. А в стані економічної та політичної дестабілізації, країна тим паче не має змоги в повному обсязі підтримувати розвиток культурної індустрії, що призводить до занепаду державного сектору в даній галузі. Тому, аналіз фінансування сфери культури і мистецтва, з метою подальшої розробки нових механізмів фінансування є досить актуальним питанням.

Метою статті є аналіз поточного стану фінансування підприємств сфери культури і мистецтва, визначення тенденцій розвитку сфери культури і мистецтва в Україні, визначення методів реформації організаційного механізму фінансування аналізованого сектору за державним та комерційним напрямом.

Матеріали і методи. Інформаційною базою послужили наукові праці і концепції провідних вчених в галузі економіки управління соціокультурною сферою, офіційні статистичні дані, результати власного дослідження, матеріали ЮНЕСКО, матеріали мережі Інтернет.

Аналізуючи фінансовий стан підприємств сфери культури і мистецтва застосований метод порівняльного аналізу та абстрактно-логічний метод, що дало змогу виявити основні напрями вдосконалення механізму фінансування культури в Україні. Статистичні методи були використані при дослідженні динаміки та тенденції видатків на сферу культури і мистецтва.

Основні результати дослідження. Розвиток сфери культури та мистецтва в Україні за останні роки характеризувався дещо уповільненими темпами. Звісно, це є результатом багатьох негативних факторів, що відбулись в державі, проте, найголовнішою причиною є те, що розвиток даної галузі не є пріоритетним завданням державної політики [2, с. 177].

В структурі основних напрямків бюджетної політики, які затверджені Міністерством фінансів України від 31.03.2015 року відображене своє, оригінальне, бачення методів покращення фінансового стану сфери культури: «спрямування додаткового власного ресурсу місцевих бюджетів, отриманого за результатами впровадження реформи міжбюджетних відносин, на здійснення повноважень (із внесенням відповідних змін до Бюджетного кодексу України) щодо підготовки кадрів у державних вищих навчальних закладах I–II рівня акредитації, а також утримання закладів культури (національні та державні цирку, театри, заповідники, концертні організації, бібліотеки, музеї)» [4]. Тобто, за даним напрямом бюджетної політики, допомога підприємствам кінопрокату, видавництвам, рекламним підприємствам та підприємствам аудіо-звукозапису (що за «Законом України про культуру» належать до закладів культури), чи то державним, чи приватним – не передбачається.

Починаючи з 2008 року бюджетне фінансування галузі культури і мистецтва зростало, хоча й залишалось скромним за європейськими мірками. Частка культури в загальних видатках Державного бюджету України протягом останніх років складала 0,5–1 %, із місцевих бюджетів виділялось менше 2 % [2, с. 178]. Основна маса видатків із бюджету складала оплату праці співробітників культури і мистецтва, яка на сьогоднішній день залишається гострою проблемою – незадовільний матеріальний рівень працівників культурної сфери та низький соціальний престиж їхньої праці. Так, за останніми статистичними даними середня заробітна плата працівників бібліотек, архівів, музеїв та інших закладів культури в 2014 році становила 2769 грн., тоді як середня заробітна плата у сфері фінансової та страхової діяльності становила 7020 грн. [3].

Як бачимо з табл. 1, заробітна плата працівників культури за офіційними даними у 2014 році значно зменшилась, беручи до уваги те, що на підприємствах в даній галузі в цей момент відбулись вагомі скорочення штату співробітників. Статистичні дані свідчать – кількість театрів в Україні протягом 2012–2013 рр. становила 133 заклади, а у 2014 році вона скоротилась до 113 [6]. Рівень індексації заробітної плати у 2015 році

за 1 квартал ситуацію не виправив, таким чином кваліфіковані кадри підприємств культури у 2015 році оцінили в середньому на 43 грн. нижче ніж у 2014 р. [3]. Тоді як працівники підприємств сфери культури і мистецтва в Німеччині (викладачі, журналісти, архітектори) отримують в середньому 3000 Євро, а спеціалісти з вищою освітою – на 35 % більше [2, с. 178].

Таблиця 1. Дані середньомісячної заробітної плати працівників галузі «Культура і мистецтво» в порівнянні з іншими галузями України (у розрахунку на одного штатного працівника, грн.)

Вид діяльності	2010	2011	2012	2013	2014
Усього по галузі «Культура і мистецтво»:	2250	2648	3041	3282	3480
<i>Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок</i>	2129	2394	3017	3343	3626
<i>Діяльність у сфері творчості, мистецтва та розваг</i>	1905	2096	2611	2934	2841
<i>Функціонування бібліотек, архівів, музеїв та інших закладів культури</i>	1912	2124	2579	2737	2769
Інформація та телекомунікації	3185	3705	4360	4659	5176
Фінансова та страхова діяльність	4695	5433	6077	6326	7020

Джерело: складено на основі статистичної звітності ДКСУ [6].

Таблиця 2. Дані зведеного бюджету у розрізі видатків на культуру і мистецтво

Показник	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
План видатків Зведеного бюджету України на культуру і мистецтво, млн.	1624,26	8961,67	9778,84	10194,74
Факт видатків Зведеного бюджету України на культуру і мистецтво, млн.	1513,2	8017,92	8444,14	8483,46
Виконання видатків на культуру і мистецтво, %	93	89	86	83
Співвідношення плану видатків до попереднього року, %	96,8*	552	109	104
Співвідношення фактичних видатків до попереднього року, %	...	553	105,3	100,4
Співвідношення фактичних видатків на культуру і мистецтво до загального обсягу доходів Зведеного бюджету, %	0,37	1,79	1,9	1,86
Обсяг фактичних видатків на культуру і мистецтво в структурі загальних фактичних видатків, %	4,53	1,62	1,69	1,62

* – до плану 2015р. Джерело: складено на основі статистичної звітності ДКСУ [7].

При аналізі фінансування сфери культури і мистецтва спостерігаємо тенденцію до зростання суми планового показника, що звісно є позитивним явищем. Тим не менш за 2012–2014 роки зростає тільки план видатків на культуру, а фактичні видатки залишались практично на тому ж рівні протягом трьох років – 8 444,14 млн. грн. в середньому. Відсоток виконання плану видатків впевнено прямує до нижчих відміток. Якщо у 2011 році план виконали на 93 %, то у 2014 році фактичні видатки на культуру і мистецтво склали 8483,46 млн. грн. – 83 % від плану. Так, при аналізі видатків у їх розрізі, галузь «Культура та мистецтво» з кожним роком складає все менший відсоток у структурі загальних видатків зведеного бюджету України. Це свідчить про недостатню вагомість в політиці держави даної галузі. Статистичні дані з табл. 2 відображають повну картину ситуації, що супроводжується негативною тенденцією до зниження видатків з державного бюджету України на галузь культури і мистецтва в цілому.

У сучасних умовах за економічної та політичної нестабільності сфера культури і мистецтв опинилася у вкрай скрутному становищі. Зниження рівня фінансування з боку держави зумовлює пошук підприємствами соціокультурної сфери додаткових джерел фінансування, а прогалини у організації економічного механізму фінансування відбиваються в подальшому на результаті діяльності. Тому, галузь потребує законодавчих нововведень та нових форм фінансування в сфері культури та мистецтва. В першу чергу підприємства сфери культури і мистецтв потребують організації відповідного, який би адаптувався в умовах перехідної економіки, механізму фінансування.

Слід запроваджувати, поруч з уже існуючими, нові механізми фінансування культурних організацій і проєктів, запропоновані товариством ЮНЕСКО [1, с. 18–22], що в умовах України визначає наступні кроки:

- розвиток організаційно-економічних механізмів фінансування культурно-мистецьких проєктів на конкурсних засадах (грантові програми), доступних для організацій культури незалежно від форм власності та від підпорядкування;

- подальший розвиток продюсерської системи не лише в кінематографі, але й в інших підприємствах, закладах культури і мистецтв (у театрі (антреприза) та концертній справі);

- удосконалення існуючої системи грантів.

Висновки. В результаті проведеного дослідження щодо фінансового стану підприємств сфери культури і мистецтва в розрізі видатків Державного бюджету за 2011–2014 роки, можна зробити висновки про сталу тенденцію до зниження фактичного рівня видатків на дану галузь. Факторами негативного впливу стали дестабілізація, як економічна так політична. Сформовані механізми фінансування втрачають свою актуальність в умовах переходу до ринкової економіки, а самі підприємства культури і мистецтв на сьогоднішній день функціонують за фінансовим принципом «залишку» та «хто допоможе».

Галузь «Культура та мистецтво» потребує введення нових організаційно-правових реформ з боку регулювання держави та розробки актуальних організаційно-економічних механізмів фінансування, які будуть здатні ефективно діяти в умовах ринкової економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. UNESCO Funding Culture, Managing the Risk – Proceedings of the Symposium held at UNESCO. – Paris, 2014. – 74 p.
2. Доломанова К.Ю. Актуальні проблеми фінансування галузі «Культура та мистецтво» у розрізі бюджету розвитку та бюджету споживання / К.Ю. Доломанова // Вісник ДУЕТП – 2012. – № 2. – С. 177–184.
3. Про соціально-економічне становище України за січень – липень 2014 р. / Державна служба статистики України / URL: www.ukrstat.gov.ua
4. Проект напрямів бюджетної політики затверджений Міністерством Фінансів України від 31.03.2015р. / URL: <http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish>
5. Розпутенко І.В. Бюджетне фінансування соціально-гуманітарної сфери України: проблеми та шляхи їх вирішення / І.В. Розпутенко, С.О. Москаленко // Ефективність державного управління: зб. наук. праць. – 2014. – № 38. – С. 415–423.
6. Статистична звітність / URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
7. Статистична звітність видатків та доходів зведеного бюджету України / URL: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/index>

REFERENCES

1. UNESCO Funding Culture, Managing the Risk – Proceedings of the Symposium held at UNESCO. – Paris, 2014. – 74 p.
2. Dolomanova, K. Current problems finance industry "Culture and Art" in cut of budget develop and budget consumption / K. Dolomanova // Donetsk – 2012. – № 2. – P. 177–184.
3. Socio-economic position of Ukraine in January – July 2014 / State Statistics Service of Ukraine / URL: www.ukrstat.gov.ua
4. Project budget policy approved by the Ministry of Finance of Ukraine from 31.03.2015. / URL: <http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish>
5. Rozputenko, I. Budget financsng of the social and humanitarian phield of Ukraine: problems and ways of their solving / I. Rozputenko, S. Moskalenko // Efficiency public administration: collection of scientific worcs – 2014. – № 38. – P. 415–423.
6. Statistical reports / URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
7. Statistical reports of expenditures and incomes of the consolidated budget of Ukraine / URL: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/index>

Funding enterprises in the culture and art in Ukraine: state and development trends**A.I. Hrushyna**

Abstract. Analyzed actual financial condition of enterprises the sphere of culture and art in Ukraine. Detected the problems of financial provision in a cut state spending. Proposes measures to solve existing and potential problems of financing, in order to activization of processes of attracting additional sources of funding enterprises in the arts and culture.

Keywords: *financial provision of enterprises, the sphere of culture and art, fiscal spending*

Трансформація поглядів на ведення бізнесу в сучасних умовах

А.Ю. Масловська, Д.Л. Лозинський

Житомирський державний технологічний університет, м. Житомир, Україна

Paper received 02.11.15; Revised 06.11.15; Accepted for publication 18.11.15.

Анотація. В статті розглянуто дійсність економічного середовища, що впливає на ведення бізнесу. На основі первинних людських потреб виявлено напрями діяльності, які користуються попитом в сучасних умовах. Запропоновано використання інструментів TQM-менеджменту, що, будучи адаптацією операційного менеджменту до змін у зовнішньому середовищі, здатні забезпечити високий рівень управління на підприємстві.

Ключові слова: первинні потреби, розвиток бізнесу, вдосконалення господарської діяльності, інноваційні рішення, анти-кризове управління

Введення. Останні часи характеризується численними змінами та спробами реформ української економіки. Але, попри деякі позитивні зрушення, поточна економічна внутрішня та зовнішня ситуація продовжує не сприяти розвитку національного бізнесу, що ставить під загрозу існування багатьох підприємств різних сфер та масштабів діяльності. В статті зроблена спроба висвітлення основних напрямів та сприятливих заходів покращення діяльності підприємств України в умовах постійної ітерації кризових явищ.

Короткий огляд публікацій по темі. Нові підходи до ведення бізнесу проаналізовано та обгрунтовано на основі праць наступних дослідників: А.Х. Маслоу [10], Дж.Д. Гвартні та Р.Л. Строуп [9], М.В. Плотніков [6], з урахуванням теоретичних та практичних розробок складових економічного прогресу, особливостей поведінки суб'єктів підприємницької діяльності в умовах кризи, перспективних напрямів бізнесу в сучасних умовах.

Ціль. Виявити особливості діяльності підприємств в сучасних політичних та економічних умовах, ідентифікувати та систематизувати напрями розвитку підприємств України в існуючому діловому кліматі.

Матеріали і методи дослідження. Інформаційною базою дослідження є наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, нормативно-правові документи, інформаційні видання та Інтернет-ресурси. У ході дослідження застосовано основні загальнонаукові та спеціальні методи пізнання.

Результати та їх обговорення. Згідно даних Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про державний бюджет України на 2015 рік" [1] в 2015 р. в Державному бюджеті України зафіксовано обсяг дефіциту на рівні 75,8 млрд грн. Окрім цієї вражаючої цифри, Державний бюджет України на 2015 р. має ряд інших суттєвих недоліків, що безпосередньо чи опосередковано впливатимуть на діяльність суб'єктів господарювання, основними з яких є збільшення дохідної частини бюджету за рахунок зростання ставки податків і зборів як додатковий фактор несприяння ініціативності створення бізнесу або подальшого розвитку господарської діяльності; загроза розвитку подвійного оподаткування; девальвація національної валюти.

В економічній теорії відомі заходи забезпечення економічного прогресу. Зокрема, Дж.Д. Гвартні, Р.Л. Строуп [9] виокремлюють 7 джерел економічного прогресу, в тому числі: приватна власність, свобода обміну, конкуренція, ринок капіталу, фінансова стабільність, низькі податки, свобода зовнішньої торгівлі.

З метою виявлення яких змін очікує український бізнес, у 2014 р. проведено опитування очікувань від економічних реформ [5]. Питання оподаткування займає п'яте місце очікувань в напрямі зменшення податкового навантаження (на думку 24,4 % опитаних). Також близько 20 % виступають за спрощення податкового адміністрування.

В такому випадку зміни, що відбулися, не відповідають запитам українських підприємців щодо оподаткування. А низька платоспроможність населення та валютні коливання не є факторами, здатними посилити ініціативність підприємницької діяльності. Однак, враховуючи досвід аналогічних кризових ситуацій, існують ряд напрямів та професій, що особливо актуалізуються в умовах кризи, оскільки кризовий стан економіки є шансом для новітніх заходів та впроваджень.

Зокрема, напрями діяльності безпосередньо пов'язані з ієрархією людських потреб за А.Х. Маслоу [10], кожен із етапів якої передбачає не тільки важливість у забезпеченні, але й підприємницьку діяльність, здатну задовольнити такий запит. В умовах кризи діяльність у забезпеченні первинних потреб є прерогативою, оскільки на ринку в діяльності економічного суб'єкта характерний ефект заміщення, що передбачає пошук альтернативного продукту-аналогу. Зниження платоспроможності та обмеженість бюджету споживача впливає на заміщення більш дешевим продуктом споживання продукту, що не змінився у ціні. Тому знижується попит на товари класу люкс, в той час як попит на товари першої необхідності зростає.

Таким чином, для підприємців варто визначити напрями діяльності, які є більш актуальними в умовах кризи. Як правило, такими є: харчування та одяг, освіта та курси щодо підвищення кваліфікації, оскільки вони забезпечують функціонування суб'єкта як біологічної та соціальної істоти. Однак передбачається придбання недорогих товарів, таких, що може дозволити собі споживач у існуючих умовах.

Крім того, поширюються звернення до страхових та фінансових спеціалістів щодо захисту здоров'я, майна та відповідальності, надійності зберігання та ефективності розміщення грошових коштів. Криза впливає на розвиток віртуального ринку, що надає можливість придбати товари з більшою економією, ніж аналогічні у торговельних мережах, що включає ряд витрат на оренду, освітлення та опалення, охорону, заробітну плату і т.д.

Пропонуємо систематизувати та розширити можливі заходи до діяльності суб'єктів господарювання, користуючись ієрархією людських потреб за А.Х. Маслоу

[10], що, включаючи первинні та вторинні, найбільш детально характеризує необхідній людині спектр товарів та послуг.

Отже, актуальні напрями господарської діяльності в контексті ієрархії людських потреб за А.Х. Маслоу наведено на рис. 1.

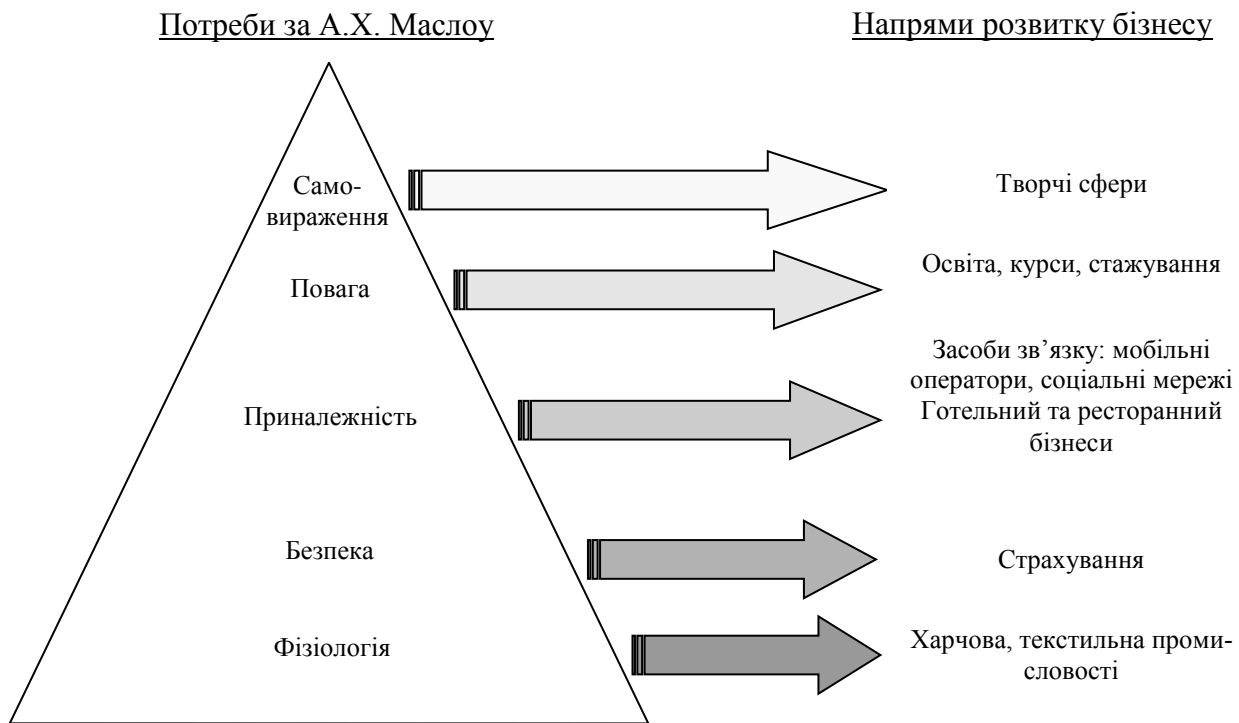

Рис. 1. Напрями розвитку бізнесу у відповідності до ієрархії потреб за А.Х. Маслоу [10]

Таким чином, незважаючи на спад економічних процесів та активності на ринку, існують ряд напрямів господарської діяльності, що за умови кризи мають попит. По аналогії з рівнями ієрархії за А.Х. Маслоу, таким напрямам відповідають так звані первинні потреби, що, поєднуючи фізіологічні потреби та необхідний рівень безпеки, є фундаментом для нормального функціонування людини як біологічної істоти, та сприяють подальшим задоволенням потреб: приналежність, повага та самовираження.

Крім зазначених, уже відомих напрямів діяльності, з'являються і нові, зокрема [2]: хоум-стейджинг, що передбачає залучення на ринок нерухомості експертів щодо передпродажної підготовки будинків (дизайн, ремонт, ландшафт); "зелений бізнес" (вирощування органічних продуктів та оптимізація відходів); створення відео певної тематики, яке можна продавати як товар, або отримувати певний відсоток від прибутку; сайти про розпродажі, основна мета яких – систематизація та поширення інформації про знижки та розпродажі; блоги та сайти певної тематики, що користуються попитом та чітко сегментовані (отримання доходу передбачається за рахунок реклами); освітні курси для дітей та індивідуальні заняття, що надають більшої уваги до освітнього процесу для дитини, контролюють усвідомлення та засвоєння матеріалу.

Ринок, що характеризується відповідними характеристиками, є монополістичною конкуренцією, якому характерні значна чисельність та концентрація виробників, що випускають подібний, але не ідентичний товар, а також наявність потенційних покупців, які при придбанні товару роблять вибір. З метою досяг-

нення цього вибору, обрання певної ніши на ринку та збільшення попиту на товар, виробники використовують ряд маркетингових заходів, зокрема рекламу та PR-діяльність.

Деякі заходи щодо поширення товару на ринку в умовах кризи пропонують управлінці торгових марок та консультанти [8]:

1. ретельне вивчення потреб споживачів як першооснова діяльності;
2. лояльність: безкоштовний, але якісний високопрофесійний сервіс;
3. інвестування в рекламну діяльність;
4. перманентна оцінка діяльності каналів збуту, орієнтація на найбільш ефективні; детальний аналіз поточних витрат та скорочення нецільових витрат;
5. застосування новітніх методів управління (промоакції, інтернет-торгівля, нестандартні підходи представлення товару на ринку);
6. маркетингова діяльність на основі бартерних відносин;
7. використання рекламних каналів, за якими можна визначити ROI та відповідно приймати вчасні управлінські рішення.

Таким чином, ефективність діяльності підприємства в умовах кризи вимагає максимальної концентрації зусиль, гнучкості та адаптацію до ринкових змін, високопрофесійного управління. В таких умовах актуалізується використання TQM (Total Quality Management – філософія загального управління якістю). TQM передбачає не тільки націленість на високу якість продукції, що пропонується підприємством на ринку, але і високу ефективність управління та обслуговування.

Рис. 2. Принципи менеджменту на основі якості в теорії TQM [4]

Як зазначає М.В. Плотніков [6], TQM є адаптацією класичного операційного менеджменту до мінливого зовнішнього середовища, коли норми виробництва як метод управління стають неефективні. Концепція орієнтована на якість – матеріалів, процесів, продукції, доставки та обслуговування.

Якість діяльності підприємства оцінюється на основі внутрішніх та зовнішніх критеріїв. До внутрішніх критеріїв відносять наступні: координація діяльності окремих підрозділів компанії; організаційна структура, що здатна забезпечити необхідний рівень якості; підтримка зі сторони адміністрації будь-яких ініціатив, направлених на підвищення рівня якості [3, 7].

До зовнішніх критеріїв, відповідно до яких здійснюється оцінка якості підприємства, належать: економічний успіх від діяльності; діяльність підприємства не створює екологічних проблем; вся діяльність підприємства створює йому позитивний імідж (надійний партнер, продукція підприємства характеризується високими та стабільними якісними показниками [3, 7].

В теорії TQM прийнято виділяти вісім принципів менеджменту на основі якості (рис. 2).

Таким чином, організація підприємницької діяльності повинна керуватися відповідно до зазначених

принципів, що, відповідно до теорії TQM, забезпечить підприємству нішу на ринку завдяки отриманим перевагам споживачів, оскільки такий підхід направлений не лише на покращення якості продукції, але й виробничого процесу та системи управління.

Висновки. В статті розглянуто особливості господарської діяльності в нових політичних та економічних умовах, наведені перспективні напрями діяльності, що в умовах кризи користуються попитом, оскільки враховують відповідний до ситуації на ринку запит. Як правило, такі напрями діяльності передбачають задоволення первинних потреб у відповідності до ієрархії потреб за А.Х. Маслоу.

Запропоновано в сучасному управлінні використовувати основи та принципи TQM-менеджменту, що як філософія управління якістю, направлені на покращення як якості продукції, так і управління та обслуговування в умовах мінливого зовнішнього середовища. Побудова господарської діяльності у відповідності до вказаних принципів забезпечить ефективну діяльність підприємства як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, як в умовах стабільного розвитку, так і в умовах кризи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про внесення змін до Закону України "Про Державний бюджет України на 2015 рік": Закон України від 02.03.2015 № 217-VIII / URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/217-19>
2. 15 бізнесів, які можна почати в кризу з мінімальними вкладеннями / URL: <http://business-obuchenie.net/yak-vizhiti-v-krizu/15-biznesiv-yaki-mozhna-pochati-v-krizu-z.html>
3. TQM – Total Quality Management – філософія всеобщого управління качеством / URL: <http://www.progressive-management.com.ua/tqm-total-quality-management>
4. TQM: 14 базових положень менеджменту на основі якості / URL: http://toplutsk.com/articles-article_340.html
5. Діловий клімат: яких змін очікує український бізнес в умовах війни та економічної кризи / URL: <http://www.ier.com.ua/ua/publications/articles/?pid=4595>
6. Плотников М.В. TQM: 14 базовых положений менеджмента на основе качества / URL: http://www.elitarium.ru/2009/01/26/tqm_menedzhment_kachestva.html
7. Принципи загального керування якістю (TQM) / URL: http://www.vlasnasprava.info/ua/business_az/how_to_grow/quality_management.html?_m=publications&_t=rec&id=414
8. Як просувати бренди в умовах кризи / URL: <http://forbes.ua/ua/business/1368441-yak-prosuвати-brendi-v-umovah-krizi>
9. Gwartney, J.D. and Stroup, R.L. "What Everyone Should Know About Economics And Prosperity", 1993.
10. Maslow, A.H. Motivation and Personality. – New York: Harper & Row, 1954.

REFERENCES

1. On Amendments to the Law of Ukraine "On the State Budget of Ukraine for 2015": the Law of Ukraine of 02.03.2015 № 217-VIII / URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/217-19>
2. 15 businesses that you can start in a crisis with minimal investment / URL: <http://business-obuchenie.net/yak-vizhiti-v-krizu/15-biznesiv-yaki-mozhna-pochati-v-krizu-z.html>
3. TQM - Total Quality Management – Philosophy of Total Quality Control / URL: <http://www.progressive-management.com.ua/tqm-total-quality-management>
4. TQM: 14 basic provisions based on quality management / URL: http://toplutsk.com/articles-article_340.html
5. Business climate: changes that Ukrainian business is expecting in conditions of war and economic crisis / URL: <http://www.ier.com.ua/ua/publications/articles/?pid=4595>
6. Plotnikov, M.V. TQM: 14 basic provisions based on quality management / URL: http://www.elitarium.ru/2009/01/26/tqm_menedzhment_kachestva.html
7. The principles of total quality management (TQM) / URL: http://www.vlasnasprava.info/ua/business_az/how_to_grow/quality_management.html?_m=publications&_t=rec&id=414
8. How to promote brands in the crisis conditions / URL: <http://forbes.ua/ua/business/1368441-yak-prosuвати-brendi-v-umovah-krizi>
9. Gwartney, J.D. and Stroup, R.L. "What Everyone Should Know About Economics And Prosperity", 1993.
10. Maslow, A.H. Motivation and Personality. – New York: Harper & Row, 1954.

Transformation of views on doing business in modern conditions**A.Y. Maslovska, D.L. Lozynskyi**

Abstract. This paper discusses the actual conditions of the economic environment that affecting on business. Based on primary human needs the activities that are in demand in the modern world have been identified. The use of TQM-management tools that being operational management adaptation to changes in the environment and providing a high level of management in the company has been proposed.

Keywords: *basic needs, business development, improvement of economic activities, innovative solutions, crisis management*

Інноваційний тип відтворення економіки України

М.А. Михайлюк

ДВНЗ “Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана”, Київ, Україна

Paper received 04.11.15; Revised 09.11.15; Accepted for publication 12.11.15.

Анотація. В статті розглядаються актуальні проблеми інноваційного типу відтворення економіки України в процесі її трансформації до постіндустріального суспільства та обумовлюються необхідні складові цього процесу з урахуванням потенційних можливостей вітчизняної економіки, екзогенних та ендегенних чинників впливу на відтворювальні процеси. Вказується на значимість інноваційного типу відтворення в процесі формування якісних змін як самої економічної системи в цілому, так і пріоритетних галузей економіки знань, які наповнюватимуть її новим змістом та суттєво прискорюватимуть вищезгаданий розвиток вітчизняної економіки.

Ключові слова: інноваційний тип відтворення економіки, інноваційний процес, економічний розвиток, інноваційна інфраструктура

Вступ. Процес відтворення економічних відносин є найважливішим за значенням у функціонуванні будь-якої економічної системи. На сьогоднішній день проблемам відтворення не надається належна увага, на відміну від питань економічного зростання чи розвитку, що, на жаль, призводить до дисбалансу та втрат у становленні цілісності та темпах економічного поступу економік різних за ступенем розвитку країн. Інноваційний тип відтворення економічних відносин дає можливість більш зважено підійти як до прискорення темпів трансформації економіки України в постіндустріальний вимір, так і вирішення проблем вирівнювання сфер та галузей національної економіки із загальносвітовими вимогами щодо стандартів цивілізаційного розвитку, які невблаганно стають на порядку денному загальних світогосподарських відносин. Інноваційний тип відтворення економічних відносин є важливими з наукової точки зору феноменом розкриття змісту відтворювальних процесів нової якості, де перманентне залучення інновацій дає єдиний реальний шанс становлення економіки постіндустріального виміру, насиченої послугами та знаннями, що суттєво замінюють матеріальні цінності та формують практично невичерпний гуманітарний ресурс розвитку.

Короткий огляд публікацій по темі. Як зазначено у вступі, проблеми інноваційного типу відтворення не наділяється значна увага у наукових публікаціях. Проте актуальність наукових досліджень стосовно проблем розвитку інноваційного потенціалу країн, конкурентоспроможності інноваційних економік, особливостей інноваційного типу зростання економічних систем, формування інноваційного підприємництва та інші напрямки наукового пошуку створюють належну базу для поглибленого вивчення умов становлення інноваційного типу відтворення економічних систем. Серед значної кількості дослідників інноваційних процесів розвитку найбільш актуальними в контексті нашої роботи є праці Москаленко О.М. Теорія і модель випереджаючого економічного розвитку в системі суспільних стратегічних потреб, де досліджуються цілі та завдання державно-приватного партнерства в інноваційній сфері; З.Юринець, Л. Гнилянської Інноваційний поступ економіки України: проблеми, тенденції, потенціал зростання, які досліджують системні зміни економічного розвитку України під впливом інноваційних процесів; Слави С., Калантарідіса К. Інноваційна практика

в Україні та Білорусі: контекстне визначення потреб, де увага приділяється вивченню економіки знань, до якої прямує інноваційна економіка; О. Попова Забезпечення інноваційного розвитку: оцінки з позиції сталості й ризиків, де розглядаються енде- та екзогенні чинники інноваційного відтворення економіки; Власюка О. Фінансові проблеми забезпечення конкурентоспроможності та інноваційного розвитку, в якій досліджуються фінансові проблеми розвитку конкурентоспроможної інноваційної економіки України; Т. Яценко Інноваційний розвиток країн емерджентного типу, де досліджуються інтенсивні та екстенсивні чинники економічного зростання та роль інновацій у цьому процесі; І. Яненкова Проблеми формування інноваційної інфраструктури в Україні, в якій досліджується роль інфраструктури інноваційного розвитку; С.Ковальчука Сучасний стан інноваційного розвитку промислових підприємств України, де увага приділяється цілям реформування інноваційної політики в промисловості України; Гринько Т., Кошевого М. та ін. Удосконалення механізму інноваційного розвитку суб'єктів національної економіки України, в якій досліджуються проблеми становлення нової інноваційної економіки у світовому господарстві; Кукурудзи І., Прощаликіної А. Інноваційна діяльність: стан і роль в економічному зростанні країн з трансформаційною економікою, де автори звертають увагу на зростання ролі інноваційного відтворення для індустріальних країн; Малицького Б. Неолібералізм і криза інноваційного розвитку економіки, в якій автор аналізує роль інновацій у забезпеченні темпів зростання добробуту та інші.

Ціль. Дослідити особливості становлення інноваційного типу відтворення економіки України як вкрай важливого процесу трансформації вітчизняної економічної системи до нових параметрів якості економічного розвитку з урахуванням глобалізаційних тенденцій та викликів, що змушують зважено підходити до системи стратегічних перспектив нашої країни. Цілями статті є зосередження уваги на виявленні та використанні можливостей інноваційного типу відтворення економічних відносин, що наближають розвиток економічної системи до постіндустріального формату, де принципово змінюються ціннісні орієнтири кінцевих товарів та послуг, що в більшій мірі мають нематеріальний зміст і значно глибше розкривають інтелектуалізацію економічних відносин.

Матеріали і методи. Питання наукового обґрунтування інноваційного типу відтворення лише вкрай епізодично з'являються на шпальтах наукових публікацій, а тим більше з'ясування шляхів, форм і способів конвертації інноваційних відтворювальних процесів у реальні наслідки постіндустріальної трансформації є, на сьогодні, досить широким та недостатньо відображеним напрямом дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, а відтак і обумовлює актуальність зусиль у зазначеному напрямі. Тому доречним є використання тих монографічних, фундаментальних досліджень, які здатні системно розкрити та аргументовано підтвердити цивілізаційну тенденцію до формування інноваційного типу відтворення економічних систем постіндустріального етапу розвитку. Методи, що використовуються в роботі відповідно містять порівняльний аналіз у дослідженні країн, що трансформуються до постіндустріальної економіки знань, метод аналогій у проектуванні перспектив становлення та темпів зростання економік країн з інноваційним типом відтворення, метод дедукції щодо формування структури відтворювальних параметрів функціонування економіки країни у перспективі економічного зростання та розвитку на інноваційній основі та інші.

Результати і їх обговорення. Інноваційній системі відтворення притаманні такі принципи організації, як динамічність, невизначеність, адаптивність, інтеграція, комплексність та системність. При організації інноваційного типу відтворення необхідно враховувати, що при переході на нову систему виробничих відносин, нову техніку і технологію настає певний момент розбалансування суспільного виробництва, що відображається на економічних результатах роботи економічної системи, її організаційних структурах, а також на взаємовідносинах між її різними структурними елементами. Так, спочатку змінюються продуктивні сили суспільства під впливом інноваційних процесів, потім до них адаптуються економічні відносини і, нарешті, кульмінацією інноваційного типу відтворення стає формування адекватного господарського механізму. Тому необхідні динамічні та цілеспрямовані заходи, які забезпечують взаємодію всіх структурних елементів економічної системи до закінчення її відтворювального періоду.

У «наздоганяючих», у тому числі пострадянських, країнах інноваційні відтворювальні процеси стикаються із спільною перешкодою недостатнього розвитку сучасного ринкового інституціоналізму та з відповідною системою цінностей – укоріненими докапіталістичними традиціями. Тому, наприклад, в Китаї висунута модель еволюційного розвитку інноваційних систем «по спіралі» на основі циклів послідовних технологічних, гуманітарних, інституційних інновацій, тривалість яких визначається часом адаптації суспільства до відповідних новацій. Здатність до створення технологічних процесів інновацій виникає в результаті звільнення людської особистості, наданні їй творчих, креативних можливостей саморозвитку. Формування сприятливої для інновацій інституційної структури починається із запровадження економічних інститутів (економічної інновації), підтримується реформою політичних інсти-

тутів (політичною інновацією) і завершується зміною інститутів традиційної культури (культурною інновацією), яка закріплює результати гуманітарної інновації і стає основою для подальших технологічних змін. Зазначені інституційні інновації ми кваліфікуємо як соціально-економічні, що забезпечують нагромадження позитивного соціально-економічного капіталу, необхідних для інноваційного поступу. Такі зміни сприяють відтворенню необхідних для інноваційної діяльності гуманітарних (соціопсихологічних) і інтелектуальних якостей (людського та інтелектуального капіталів). Усвідомлення потреби у соціальних і інституційних інноваціях для розгортання технологічних призводить до формування компонентів національної інноваційної системи відокремлено від традиційного культурного, соціального та економічного середовищ задля захисту і зміцнення нових відтворювальних відносин. Національні інституційні структури різного типу підтримують різні форми економічної діяльності. Регульовані ринкові економіки мають конкурентні переваги у розгортанні і прискоренні виробництва за вже визначеними пріоритетами, тоді як ліберальні ринкові економіки є більш конкурентними у галузях, для яких характерні радикальні інноваційні типи відтворення. Тому саме у ліберальних економічних системах формуються інноваційні відносини нового типу, здатні забезпечити нову якість відтворення економічних систем, здатні генерувати радикальні інноваційні зміни, що започатковують довготривалі інноваційні процеси як перманентні. Одним із способів залучення ресурсів у інноваційні відтворювальні процеси є розподіл державою спільно з інвестором первинних ризиків у функціонуванні конкурентних організаційних структур. На сьогоднішній день, одним з найбільш дієвих механізмів концентрації спільних зусиль в цьому напрямі є функціонування системи державно-приватного партнерства, яка здатна суттєво поглибити інноваційні процеси у відтворювальній площині та започатковувати нові ініціативи інноваційного зростання [1, с.387-388]. Водночас, варто зазначити, що розширене відтворення вітчизняної економіки на даному етапі її розвитку залежить не лише від ефективності державно-приватного партнерства, але й від збільшення ефективності процесу нагромадження і для вирішення цієї проблеми необхідно визначити вихідні позиції основних компонентів національної інноваційної системи, ступінь їх відповідності вимогам інноваційно-інвестиційної моделі розвитку, виявити слабкі сторони і перепони, що гальмують такий розвиток, а також наявні переваги і потенційні можливості щодо здійснення узгоджених системних змін [2, с.13,22-23]. Нагромадження ресурсів для інноваційного розвитку чітко ідентифікується в контексті всесвітньої економіки знань. Знання стають головним елементом економічного розвитку з 1980 року і багато країн активно реалізують національні та регіональні інноваційні стратегії, які націлені на перетворення бази економіки з обробної промисловості на підприємницький бізнес, заснований на знаннях. Особлива увага приділяється розширенню ролі освітніх установ у сприянні соціально-економічному розвитку та підприємництву (експлуатації знань), а звідси і прогрес концепції тран-

сферу знань, що дозволяє постійно створювати нові знання та використовувати їх при розробці та реалізації державної політики інноваційного відтворення економіки [3, с.11]. Звичайно, не варто забувати і про ризики, які виникають в процесі інноваційного відтворення та породжують ряд викликів і загроз. О. Попова вважає, що варто звернути увагу на такі ризики і загрози інноваційного поступу вітчизняної економіки, як по-перше, багатоаспектність, за якої можна необачно розпорозити нагромадженні ресурси і не досягти відтворювального інноваційного ефекту, а по-друге, проблемні та сумнівні інноваційні процеси, які на початку не мають прояву загроз, але з часом їхнє впровадження може мати непередбачувані наслідки [4, с.9-10]. Враховуючи непоодинокі кризові ситуації, які обмежують можливості інвестування інновацій, наростаючі виклики та загрози глобального характеру, форс-мажорні обставини, можливості впровадження системного підходу до інноваційного типу відтворення теж на застраховані від певних змінних коливань, що не йдуть на користь цьому процесу. До вагомих чинників ризику інноваційного відтворення слід віднести збереження високого рівня ресурсо- та енерговитратності вітчизняної економіки. Енергоємність ВВП України вища за рівень країн Європейського Союзу більше ніж у 3,6 рази, а відтак це провокує деформації внутрішнього ринку, які стримують формування фондів для зростання конкурентності та інноваційного відтворення України [5, с.183,186-187]. До того ж низький платоспроможний попит населення та незадовільна динаміка формування його у домашніх господарствах не сприяє подоланню диспропорцій внутрішнього ринку та стимулювання інноваційних трансформацій вітчизняної економіки. Сучасна політика децентралізації, що запроваджується в Україні має стимулювати інноваційне відтворення шляхом встановлення пільгового оподаткування та надання кредитів на розвиток науково-дослідної та інноваційної інфраструктури, створення сприятливого інноваційно-інвестиційного клімату для належного формування засад інноваційного суспільства. Враховуючи сучасні тенденції світового економічного зростання, слід зауважити, що на наступні роки, за прогнозами ООН, передбачають інноваційне зростання переважно емерджентними ринками. У цьому контексті розрізняють розрізняють інтенсивні та екстенсивні чинники інноваційного зростання. Зрозуміло, що екстенсивні пов'язані з кількісним збільшенням ресурсу, а інтенсивні визначаються вдосконаленням і підвищенням якості системного управління, рівнем технологічного використання інновацій, модернізацією та підвищенням якості людського капіталу. Саме ці інтенсивні чинники в найбільшій мірі сприяють переходу країни до інноваційної економіки зростання [6, с.23]. Важливими тут є заходи державної підтримки інноваційних процесів, про які мова йшла раніше, а саме: формування умов для об'єднання інтересів держави й бізнесу (тобто державно-приватні партнерства), розбудова ринкової інфраструктури через формування технопарків, технополісів, наукоградів, бізнес-інкубаторів тощо. Ведучи мову про інфраструктуру, варто зауважити, що саме від неї, в значній мірі, залежить якість відтворювальних проце-

сів і це наочно ілюструється індексом спроможності до інновацій, глобальним інноваційним індексом та індексом "мережевої готовності", на що вірно наголошує І. Яненкова [7, с.9]. Інноваційною платформою розвитку вітчизняної економіки є промисловість, де формується понад 40% ВВП і забезпечується роботою ¼ частина населення України. Враховуючи суттєвий обсяг промислового потенціалу у інноваційному відтворенні економічної системи нашої країни, нагальними цілями його реформування мають стати: програмно-цільова підтримка інноваційної активності підприємництва; посилення інтеграції науки, освіти і реального сектора економіки в процесі інноваційного відтворення; маркетинг забезпечення просування вітчизняних інновацій на світові ринки [8, с.27,32]. Що стосується інноваційної діяльності вітчизняного реального сектора економіки, то вона характеризується, як уже зазначалося, структурною деформацією і інституціональною неповнотою, неузгодженістю та незбалансованістю технологічного, економічного та соціального аспектів. До того ж, головною перешкодою інноваційного розвитку України є великі втрати науково-технічного потенціалу за роки незалежності. Як підтверджує світовий досвід, лише при фінансуванні понад 1,5% ВВП наука потенційно самоокупною, тобто проявляється інноваційна функція науки, а при фінансуванні в 3% і більше спостерігається інноваційний тип відтворення економічної системи в цілому [9, с.98,99]. Отже стратегічна мета держави має бути спрямована на стаке підтримання обсягів фінансування науки задля формування засад інноваційного суспільства та відповідного типу розвитку. Враховуючи, що суттєво підвищується значення інноваційного відтворення при розбудові національних інноваційних систем, вітчизняна економіка має формувати відповідну модель інноваційного розвитку. Так, наприклад, пропонується приєднати відтворювальний механізм інноваційного типу до подолання нагромаджених суперечностей за період ринкових перетворень і, зокрема, гармонізувати економічне відтворення екологічними, культурними, соціальними, інтелектуальними складовими [10, с.13]. Безумовно, саме інноваційний прогрес переважно визначає темпи зростання рівня життя людей, які набирають все більшої актуальності при досягненні обріїв постіндустріальної економіки і досвід бурхливого економічного зростання таких країн, як "азійські тигри", не дивлячись на різні політичні устрої [11, с.11,13] зайвий раз засвідчує, що саме інноваційний тип відтворення національної економіки є доведеною аксіомою ефективного поступу в успішній ринковій трансформації та досягнення належного місця у рейтингу економічного розвитку в глобальній конкурентній економічній боротьбі на початку нинішнього століття.

Висновки. Інноваційний тип відтворення економіки є безальтернативною платформою розвитку вітчизняної економічної системи і не зважаючи на складний і тернистий шлях до цієї мети, поєднуючи різні соціально-економічні фактори у моделі економічного розвитку, українська економіка має дотримуватися пріоритету інноваційних засад у формуванні економічної політики на довготривалу перспективу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Москаленко О.М. Теорія і модель випереджаючого економічного розвитку в системі суспільних стратегічних потреб: монографія/ О.М.Москаленко. – К.: КНЕУ,2014. – 550с.
2. Інноваційний поступ економіки України: проблеми, тенденції, потенціал зростання: монографія / [Л.Гнилянська, А.Гришук, І.Гурняк, Л.Загваська, О.Макара, В.Петринка, З.Юринець]; за ред. З.Юринець, Л.Гнилянська. – Львів: Ліга-Прес,2013. – 296с.
3. Слава С., Калантарідіс К. Інноваційна практика в Україні та Білорусі: контекстне визначення потреб/ Світлана Слава, Крістос Калантарідіс; проект Програми ТЕМПУС 530429-TEMPUS-1-2012-1-UK-TEMPUS-JPHES.- Ужгород: ТДВ “Патент”, 2014. – 192с.
4. Економіст №1. – 2013, с.9-12. Забезпечення інноваційного розвитку: оцінки з позиції сталості й ризиків. О.Попова.
5. Власюк О.С. Фінансові проблеми забезпечення конкурентоспроможності та інноваційного розвитку України. Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики: Монографія/ Під ред. д-ра екон. наук, проф. Пonomаренка В.С. та ін. – Х.: ВД “ІНЖЕК”,2012. – 344с.
6. Економіст № 8. – 2012. – с.23-28. Інноваційний розвиток країн емерджентного типу. Т. Яценко.
7. Економіст № 9. – 2012. – с.9-11. Проблеми формування інноваційної інфраструктури в Україні, в якій досліджується роль інфраструктури інноваційного розвитку. І. Яненкова.
8. Економіст 3 10. – 2012. – с.27-32. Сучасний стан інноваційного розвитку промислових підприємств України. С.Ковальчук.
9. Удосконалення механізму інноваційного розвитку суб’єктів національної економіки України. [Текст]: Колективна монографія [Гринько Т.В., Кошевий М.М. та ін.]; За науковою редакцією д.е.н.,проф. Єлісеєвої О.К./ Київ: Центр учбової літератури,2013. – 250с.
10. Кукурудза І.І., Прошчаликіна А.М. Інноваційна діяльність: стан і роль в економічному зростанні країн з трансформаційною економікою: монографія/ І.І.Кукурудза, А.М.Прошчаликіна. – Черкаси: ЧНУ, 2011. – 108с.
11. Малицький Б. Неолібералізм и кризис инновационного развития экономики. Формула кризисна. – Изд. второе. – К.: Феникс,2013. – 64с.

REFERENCES

1. Moscalenko, O.M. Theory and advanced model of economic development in the system of social policy needs: monograph / O.M. Moscalenko. – K.: KNEU,2014. – 550 p.
2. The innovative progress of Ukraine's economy: challenges, trends, the potential growth: monography / [L.Gnulyansyuka, A.Gruschuk, I.Gurnyak, L.Zagvatsyuka, O.Makara, V.Petrynka, Z.Urunetz]; ed. Z.Urunetz; L.Gnulyansyuka. – Lviv: Liga-Pres,2013. – 296 p.
3. Slava, S., Kalantaridis, K. Innovative practice in Ukraine and Belarus, contextual definition needs / Svytlana Slava, Kristos Kalantaridis; TEMPUS Project 530429-TEMPUS-1-2012-1-UK-TEMPUS-JPHES. – Uzhgorod: TDV “Patent”, 2014. – 192 p.
4. Economist №1. – 2013, p. 9-12. Providing innovative development, sustainability assessment and risk position. O.Popova.
5. Vlasjuk, O.S. Financial problems of competitiveness and innovation development of Ukraine. Competitiveness and innovation: problems of science and practice: Monograph / ed. Ponomarenko V.S. et al. – H.: PD “INZHEK”, 2012. – 344p.
6. Ekonomist № 8. – 2012. – p. 23-28. Innovative development of emergent type. T. Yatsenko.
7. Ekonomist № 9. – 2012. – p. 9-11. Problems of innovation infrastructure in Ukraine, which examines the role of innovation infrastructure. I.Yanenkova.
8. Ekonomist №10. – 2012. – p. 27-32. The current state of industrial of innovation development of Ukraine. S.Kovalychuk.
9. The mechanism of innovative development of national economy subjects of Ukraine. [Tekst]: Collective monograph [Grunyko, T.V., Kosheviy, M.M. et al.]; ed. Yeliseyev O.K./ Kiyv: Center of educational literature,2013. – 250 p.
10. Kukurudza, I.I., Prochalykina, A.M. Innovative activities: status and role in the economic growth of countries with economies in transition: monograph / I.I.Kukurudza, A.M.Prochalykina. – Cherkasy: CHNU, 2011. – 108 p.
11. Malytskyi B. Neoliberalism and the crisis of innovation development of economy. The formula of the crisis. – 2nd ed. –K.: Phoenix,2013. – 64 p.

An innovative type of reproduction of Economy of Ukraine**M.A. Mihailiuk**

Abstract. The article deals with topical issues innovative type of reproduction economy of Ukraine in the process of transformation to a postindustrial society and specifies the necessary components of this process, taking into account the potential possibilities of the domestic economy, exogenous and endogenous factors influencing the reproductive process. Highlights the importance of innovation type of reproduction in the process of qualitative changes in both the economic system as a whole, and the priority sectors of the knowledge economy that will fill it with new content and significantly accelerate rapid development of the domestic economy.

Keywords: *innovative type of reproduction economy, innovation processes, economical development, innovative infrastructure*

Культурологічні та економічні аспекти фестивального руху Угорщини та України

М.О. Проскуріна*

Київський національний університет культури і мистецтв, Київ, Україна

*Corresponding author. E-mail: mariya.proskurina@gmail.com

Paper received 04.11.15; Revised 09.11.15; Accepted for publication 16.11.15.

Анотація. Стаття присвячена питанню фестивального руху в Україні та Угорщині. Його впливу на економічну ситуацію в регіоні. Розглянуто фестивальну діяльність, як вид економічної діяльності. Проаналізовано соціально-економічні ефекти від проведення подібних заходів. Розглянуто специфіку фестивального руху в Україні. Визначено роль держави.

Ключові слова: креативні індустрії, фестивальний туризм, фестиваль, креативна економіка, економічний ефект

Вступ. На сучасному етапі розвитку світової економічної системи очевидною стає тенденція до поєднання креативного потенціалу людства та господарсько-економічної діяльності, через єдність технологічних, соціальних, культурологічних та економічних механізмів на мікро- та макрорівнях. Основним ресурсом та запорукою подальшого економічного розвитку в умовах глобалізації стають знання, інформація та креативність, а підґрунтям такого розвитку – всебічне застосування цифрових технологій.

Широке поєднання економіки і культури дає можливість посилити конкурентоспроможність країни на світовому ринку та забезпечити можливість для її сталого розвитку. Креативне середовище сприяє розвитку підприємництва, впровадженню інновацій, підвищенню продуктивності та, в цілому, економічному зростанню. Розуміння тісного взаємозв'язку між економікою, творчістю та культурою знайшло своє відображення в поняттях «креативної економіки» та «креативних індустрій», які можна розглядати як інструмент модернізації регіональних систем господарювання. Креативні індустрії – це цикл створення, виробництва та розподілу товарів і послуг, що використовують творчий потенціал та інтелектуальний капітал, як основний вид ресурсів [9]. Сьогодні креативні індустрії стають одним з найбільш динамічних секторів світової торгівлі. Це стратегічний інструмент для мінімізації безробіття, збільшення добробуту населення та соціальної згуртованості в регіонах. Креативні індустрії дозволяють перепрофілювати депресивні та занепадаючі території.

Концепція креативної економіки дозволяє таким країнам як Україна та Угорщина, інтегруватися у глобалізовану економіку шляхом інтенсивного використання свого творчого потенціалу для створення та просування конкурентоспроможного національного культурного продукту. Важливою умовою стає відповідна державна політика, спрямована на захист, підтримку та просування національних креативних індустрій. Це дозволить подолати ринковий дисбаланс на міжнародному рівні. На державу покладено важливу роль захисту, збереження та розвитку власного культурного розмаїття в умовах глобалізованого світу.

Одним з прикладів поєднання економіки, технологій, культури, творчого потенціалу, традицій є фестиваль, як форма соціо-економічної діяльності. Як масове культурологічне дійство та мистецька подія, він є популярним в багатьох країнах світу. Фестивальний рух тісно пов'язаний з господарською діяльністю окремих регіонів, розвитком туризму та культурним

середовищем, а отже може розглядатися як один з дієвих механізмів покращення добробуту регіонів.

Короткий огляд публікацій за темою. Дослідження феномену фестивалів, як виду економічної діяльності ще не досить широко представлені в сучасній економічній літературі, проте спостерігається зростання інтересу до цієї теми, в контексті динамічного розвитку креативних індустрій. Здебільшого фестивалі аналізуються в поєднанні з туристичною індустрією [2,5]. Окрім того, фестивальна діяльність розглядається як інструмент покращення економічної ситуації на регіональному рівні та аналізується їх вплив на сферу зайнятості, загальний добробут населення регіону, динаміку підприємництва [6]. А. Вретос провів порівняльне дослідження методологій аналізу економічної цінності мистецтва та фестивалів [10]. Дуже докладно економічні результати від проведення фестивальних заходів проаналізовано в роботі Дж. Кромптона (1994 р.) «Вимірювання економічного результату від фестивалів та видовищ: міфи, події та етнічні дилеми». Автор запропонував розгорнуту схему мультиплікаційного економічного ефекту та методологію обрахування. Було проведено дослідження з позицій комерційної діяльності [1]. Тема економічного значення фестивальної діяльності є досить актуальною для України, проте системного аналізу фестивалів, як виду економічної діяльності в сфері національної культури на сьогодні ще не проведено.

Мета. Мета даної роботи полягає у висвітленні культурологічних та економічних аспектів фестивальної діяльності, дослідження досвіду Угорщини та виявлення можливостей його впровадження в Україні.

Методи. Для написання даної статті було використано системно-синергетичний аналіз при розгляді культурних індустрій та фестивалів як системного явища відкритої економічної системи і обґрунтування взаємозв'язку економічної реальності та культурного середовища. Системний аналіз було використано для розкриття сутності фестивальної діяльності та креативних індустрій. Для співставлення соціо-культурного середовища Угорщини та України було використано метод компаративістики. В роботі було застосовано метод абстракції і узагальнення та метод моделювання (при створенні графічних моделей динаміки зайнятості, інвестиційного приросту).

Результати. Креативні індустрії розглядаються як інструмент розбудови регіональної та міської економіки. Перші дослідження ролі фестивалів в економічній системі припадають на 90-ті рр. ХХ ст. Вони розглядаються як важлива частина урбаністичної культури.

Зважаючи на це, основні економічні ефекти від фестивальної діяльності будуть реалізовуватися через систему зайнятості та інвестицій. Великого значення набувають міжнародні фестивалі, що забезпечують приток на національний ринок додаткових міжнародних фінансових потоків. Опосередковано фестивальний рух впливає на туристичний сектор, оскільки створює додаткову зацікавленість для відвідування певної місцевості як національними так і закордонними туристами.

Спостерігаються наступні економічні ефекти від проведення фестивалів: зростання доходів місцевого населення за рахунок зростання продажів товарів та послуг, відбувається розширення ринку, посилюється виробництво та покращується якість товарів та послуг для задоволення потреб іноземних туристів, прискорюється відтворення виробничих структур. Фестивалі можуть виконувати стабілізаційну функцію. Проте в той самий час виникають і певні економічні загрози: відбувається зростання цін, посилюється значення альтернативної вартості [3]. Зазначимо, що таке зростання – короткострокове. Одночасно відбувається розширення певних секторів тіньового економіки. За умови стійкої повторюваності заходу та його масштабності спостерігається сезонність економічної динаміки.

Міжнародні фестивалі створюють передумови для експорту національних культурних продуктів. При аналізі позитивних результатів фестивальної діяльності зазначається мультиплікаційний ефект, який проявляється у зростанні доходів, створенні нових робочих місць, розбудові інфраструктури на місцях та збільшенні капітальних інвестицій, створенні динамічного соціо-культурного простору сприятливого для підприємництва. Відбувається покращення демографічних тенденцій. Практично всі учасники економічної діяльності (домогосподарства, фірми, держава) мають змогу отримати свій зиск від проведення подібного заходу.

Головною складністю при оцінці ефекту від проведення фестивалю є вимірювання неекономічних ре-

зультатів – впливу на соціо-культурне середовище. Подібні події сприяють консолідації, посиленню згуртованості громади. Міжнародні заходи сприяють зростанню обізнаності світового співтовариства щодо країни, рівня її культури та багатства традицій, а також формуванню позитивного іміджу на міжнародному рівні. Фестиваль формує динамічний інформаційно-культурний простір, який в свою чергу стимулює творення нових культурних продуктів на новому якісному рівні та забезпечує попит на такого роду національний продукт. Фестивальні заходи сприяють розбудові ринкової інфраструктури культурного сектору регіону. Під впливом фестивалів в суспільстві відбуваються і певні позитивні соціальні зрушення. Формується загальна репутація регіону. Забезпечується підтримка культурної ідентичності етнічних меншин.

Угорщина слугує цікавим прикладом для України в плані використання фестивальних подій для підвищення економічної та соціальної привабливості регіону. Зважаючи на тісний зв'язок фестивального бізнесу з туристичною сферою доцільно навести данні щодо відсотків у ВВП України та Угорщини від туристичного бізнесу, пов'язаного з культурою та відпочинком. Очевидною є хвилеподібна динаміка зумовлена коливаннями в економічній системі (рис. 1). В середньому в Угорщині цей показник коливається в межах 10-15%, тоді, як в Україні – 5-8%. Значний сплеск капітальних інвестицій в туристичну галузь в Україні припав на 1993 рік, так само як і максимальна частка у ВВП, що було зумовлено здобуттям незалежності та відкриттям кордонів. Україна була цікава для відвідування. На сьогодні наша держава має значний потенціал для залучення туристів, а фестивальний рух може стати одним з інструментів мотивації. В Угорщині максимальні показники частки у ВВП припадає на 1995 – 2001 рр. – що зумовлено частково активізацією фестивального руху.

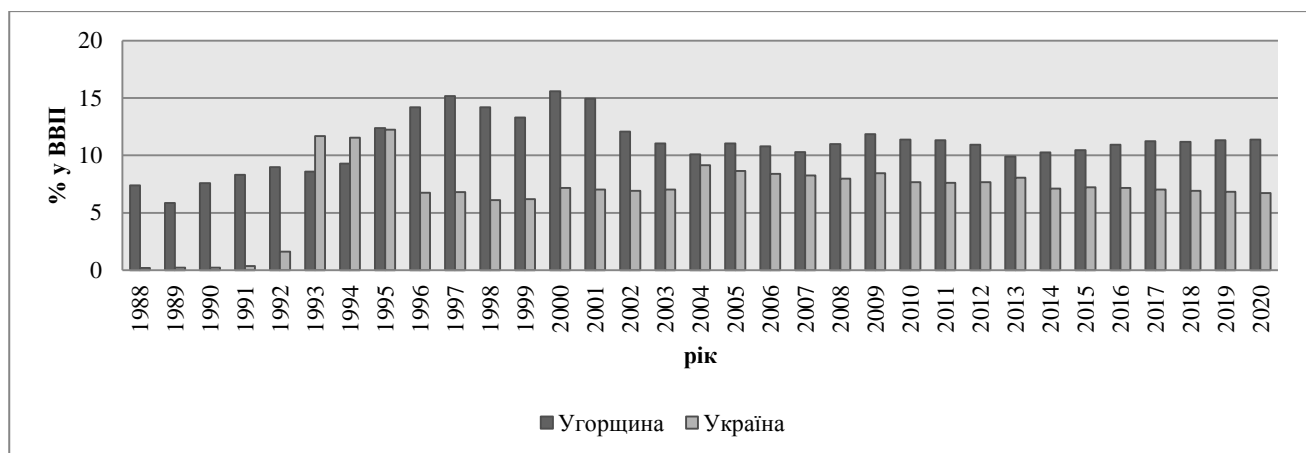

Рис. 1. Динаміка частки туристичної індустрії у ВВП (побудовано за даними World trade tourism council)

Фестиваль – це складний вид підприємницької діяльності, який дозволяє отримувати вагомні прибутки за рахунок наступних джерел:

1. Розповсюдження білетів та робота з аудиторією.
2. Продаж сувенірної продукції. Відповідно до звіту європейського фестивального ринку за 2014 рік 54% відвідувачів фестивалів придбали сувенірну продукцію.

3. Фуд-кортти.

4. Забезпечення проживання відвідувачів та глядачів. За умови проведення фестивалів, розрахованих на кілька днів, важливим є питання проживання та забезпечення гігієнічних потреб відвідувачів. Для прикладу за 2014 рік 54% відвідувачів фестивалів скористувалися послугами кемпінгів, а 20,5% – послугами готелів.

5. Продаж прав та фото та відео зйомку, телевізійні права.

Фестивальний ринок східної Європи та пострадянських країн – розвивається дуже динамічно та є достатньо привабливим в економічному сенсі. В цьому контексті, для України буде корисним досвід Угорщини, як країни на території якої досить успішно проводяться як загальновідомі міжнародні фестивали зокрема – Sziget Festival, VOLT Festival, the Balaton Sound electric dance music festival, the Day of Passion for the addicted people, так і інші фестивальні події локального рівня [7].

З 2004 року організатори фестивалів в Угорщині мають змогу звернутися за фінансовою підтримкою свого проекту до уряду. Окрім підтримки на загальних підставах існують системи субсидіювання та грантових програм. Зокрема підтримка надається Комітетом розвитку Балатон або Національним Фондом Культури. Також діє Рада підтримки культури та туризму [7]. Туристична галузь відіграє дуже важливу роль в економічній системі Угорщини, а фестивальний туризм розвивається на рівні з культурним та еко-туризмом. Стратегічний план підтримки фестивалів розроблено на державному рівні.

На відміну від угорських колег українські організатори фестивалів стикаються з рядом перепон, які потребують активного втручання держави. Зокрема: на законодавчому рівні в Україні маємо відсутність чіткого визначення фестивальної діяльності та її ідентифікація як економічної та підприємницької. Серйозною проблемою у фестивальному русі України постає відсутність сформованої культури споживання мистецького продукту за відповідну плату. Адаже більше двадцяти років фестивальні події вагомого значення проводилися в Україні на безоплатній основі. І лише в останні роки найвідоміші фестивалі починають переходити на загальноприйнятні фінансові умови. В свою чергу очевидно стає необхідність модернізації системи оподаткування. Зважаючи на високий рівень ризику бізнесу в сфері фестивальної справи та концертно-гастрольної діяльності суттєво ускладнена проце-

дура отримання кредитних коштів на проведення таких заходів. Відзначимо також непрозору систему надання державної фінансової підтримки фестивальному подіям різного рівня. Фестивальна культура в Україні знаходиться на етапі формування чітких, прозорих та зрозумілих правил ведення такої економічної та соціо-культурної діяльності. Такого роду робота має проводитися на тлі складної економічної та геополітичної ситуації в країні, що жорстко впливає на платоспроможність населення, створює несприятливі умови для проведення фестивалів. Проте, розглядаючи фестиваль, як потужний інструмент економічної ревіталізації регіону, доцільним є проведення системної державної політики по підтримці фестивальної діяльності зокрема, та креативних індустрій в цілому.

Висновки

1. Фестиваль є системним та складним видом підприємницької діяльності, який має потенціал до масштабної модернізації регіонів в культурній, соціальній та економічній сферах.

2. Фестивалі та їх економічні результати знаходяться в центрі уваги дослідників починаючи з кінця ХХ ст., що дозволило сформулювати потужну методологічну базу їх дослідження та аналізу як виду підприємницької діяльності.

3. Креативні індустрії мають значний потенціал для модернізації економічних систем, завдяки поєднанню технологічної, культурної, економічної складових на основі креативного потенціалу суспільства. Урбаністична культура стає важливим інструментом ревіталізації економіки на регіональному рівні, додатковою можливістю залучення інвестицій, та способом продуктивного використання креативного потенціалу місцевого населення. Фестиваль – є складним та системним видом підприємницької діяльності, який в стратегічному плані може впливати на економічний розвиток окремого регіону, тому потребує державної підтримки.

4. Приклад Угорщини в проведенні міжнародних фестивалів та їх державної підтримки може бути корисним для України.

REFERENCES

- Crompton, John L. Measuring the economic impact of festivals and events some myth, misapplications and ethnical dilemmas/ Fest Mgmt & Evnt Tour, Vol.2, p.33-43.
- Giovanardi, M., Lucarelli, A., & Decosta, P.L.E. (2014). Co-performing tourism places: The "Pink Night" festival. *Annals of Tourism Research*, 2013, 44, p.102-115.
- Hunyadi Zsuzsa, Inkei Péter, Zoltán Szabó János. Festival-world Summary Report. National survey on festivals in Hungary including deliberations on public funding, evaluation and monitoring. Budapest, 2006
- Kundi Viktória, International and national models used for measuring festivals economic impacts, *Ege Strategic Research Journal*, 2013, Cilt 4, Sayı 1, p. 31-46.
- Moeran Brian, Pedersen Jesper Strandgaard. Fairs and Festivals: Negotiating Values in the Creative Industries, development. *Event Management*, 2009, 11(1/2), p.23-32.
- Moscardo, G. (2007). Analyzing the role of festivals and events in regional
- Nagy Adrienn, Nagy Henrietta. The importance of festival tourism in the economic development of Hungary. *Visegrad Journal on Bioeconomy and Sustainable Development*, vol. 2, 2013, no. 2, p. 57-59.
- Tourism industry sub-sectors. Country report. Hungary. March 2014.
- UNCTAD Report "Creative Economy. The Challenge of Assessing the Creative economy towards Informed Policy-making". 2008
- Vrettos Alexandros. The Economic Value of Arts & Culture Festivals. A Comparison of our European Economic Impact Studies
- Yao-Kuei Lee, Tsai-Lung Liu, Fang-Tsen Chung, Hsiao-Hui Ho. Investigating the Role of Government Policy and the Environment on Locals' Loyalty to Spring Music Festivals (March 2015) *Contemporary Management Research*, 11(1), p.35-54.

Cultural and economic aspects of the festival movement in Hungary and Ukraine

Maria O. Proskurina

Abstract. These thesis deals with the role of festivals in the economic and cultural development in Hungary and Ukraine. The festival activities are reviewed as a kind of business. There is analysis of social and economic input of festivals to the economy. Considered specifics of festival movements in Ukraine. The role of government is determined in the field of festival.

Keywords: creative industries, festival, festival business, festival tourism, creative economy, economic input

Менеджмент шоу-бізнесу: функціональна специфіка діяльності і проблеми

О.С. Хлистул

Київський національний університет культури і мистецтв, Київ, Україна

Paper received 06.10.15; Revised 18.11.15; Accepted for publication 04.11.15.

Анотація. У статті висвітлюються функціональна специфіка діяльності і проблеми менеджменту шоу-бізнесу у нашій країні в умовах ринкової економіки. Розглядається структура менеджменту, основні функції його фігурантів: продюсера, фінансового і концертного директорів, менеджерів, адміністратора й ін. Зазначаються ризики і необхідність детінізації шоу-бізнесу.

Ключові слова: менеджмент, шоу-бізнес, продюсер, директор, менеджер

Альтернативою традиціоналізованому естрадному мистецтву дедалі наполегливіше виступає феномен шоу-бізнесу доби постмодерну. Сучасний шоу-бізнес нерідко спрощено тлумачиться як роблення грошей засобами адресованого масовій аудиторії виконавства інструментальної музики, танців, творів гумору і сатири та ін. Споріднене з ним поняття індустрії розваг асоціюється, з-поміж іншого, з комерцією виробництва і прокату кінофільмів, програм телебачення, популярних концертно-естрадних програм тощо. Проте цілком закономірно дослідники сучасного шоу-бізнесу пов'язують його з мистецтвом поп-музики як компоненту масової культури, що задовольняє потреби широкої аудиторії в організованих дозвіллі, розвазі, грі, емоційній компенсації та ін. засобами популярної й загальнодоступної естрадної музики. Концентруючи у собі сучасні художньо-естетичні цінності, програми естрадного шоу-бізнесу спроможні оперативного реагувати на динамічні соціокультурні процеси сьогодення [5, с. 437].

Теоретико-методологічне обґрунтування менеджменту сучасного шоу-бізнесу потребує створення належного понятійно-категоріального апарату. Зазначене передовсім стосується уточнення поняття «шоу» (від англ. show – показ) як корінного. У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» наводяться інваріанти його значення: видовище, вистава, показні заходи з метою привернення уваги. Шоу-бізнес об'єднує в собі форми індустрії розваг, а також відповідні їй професії та заклади [1, с. 1628].

«Сучасний словник іншомовних слів» містить інтерпретації поняття «шоу», важливі у контексті даного дослідження: вистава розважального жанру за участю відомих зірок естради, цирку або джаз-оркестру; те, що привертає увагу, розраховане на зовнішній ефект [4, с. 758]. У цьому ж довідниковому виданні вміщено визначення шоу-бізнесу як мистецтва розваг, теле- і радіопередачі, а також професії і підприємства, що відносяться до нього; професіонала-шоумена – як ведучого естрадно-розважальної програми [4, с. 758].

З-поміж репрезентативного списку фахових вітчизняних публікацій з теорії і практики сучасного менеджменту, однак, залишаються відносно не чисельними праці з проблематики менеджменту у галузі культурно-мистецької діяльності й, ще вужче, шоу-бізнесу. Початок культурологічного дослідження менеджменту шоу-бізнесу у сучасній Україні, зумовленого зростаючою потребою підготовки таких фахівців у вищих закладах освіти, поклав М. Поплавський навчальним посібником «Менеджер культури» [6]. Працюючи з ним, читач ознайомлюється із засадничими положеннями феномену менеджменту у галузі культурно-мистецької діяльності, його функціональною специфікою, економіко-правовими й організаційно-управлінськими аспектами діяльності закладів культури в Європі і нашій державі.

У наступній праці цього автора – «Менеджер шоу-бізнесу» зазначена галузь бізнесової теорії і практики досліджується як специфічна сфера соціокультурної діяльності суспільства і явище масової культури. Здійснено періодизацію історії та розвитку українського шоу-бізнесу, запропоновано концептуалізацію його перспективних моделей, проаналізовано соціокультурні, економічні та правові вимоги до фахової діяльності сучасного шоу-менеджера з питань маркетингу, публісیتی, промоушн та самоменеджменту [7].

Й урешті у підручнику М. Поплавського «Шоу-бізнес: теорія, історія, практика» як логічного продовження вивчення шоу-бізнесу розкривається природа, сутність та специфіка менеджменту цієї сфери діяльності. Значна увага приділена теорії, методології й проблемам практичного управління шоу-бізнесовими структурами, виробленню стратегій управлінських рішень, конструктивному налагодженню лідерства у структурах шоу-бізнесу, забезпеченню єдності стратегічного та інноваційного у зазначеній галузі менеджменту, особистісним якостям естрадно-концертного шоу-менеджера [8].

З-поміж фахових зарубіжних досліджень феномену естрадно-концертного шоу-бізнесу заслуговує уваги проблемно-полемічна праця досвідченого російського продюсера з питань менеджменту у шоу-бізнесі О. Коновалова «Маленькі секрети великого шоу-бізнесу. Просування артиста на музичному ринку в Росії», в якій наводяться особливості структури вітчизняного шоу-бізнесу, аналізуються правові, економічні й творчо-психологічні аспекти професійної співпраці естрадного артиста і продюсера, специфіка діяльності рекламної кампанії у процесі сценічного просування артиста, містяться корисні рекомендації починаючим продюсерам, музикантам, промоутерам, адміністраторам, концертним директорам тощо [3].

Метою публікації даної статті є визначення місця менеджменту й особи менеджера у сучасному шоу-бізнесові.

Перехід української економіки на ринкові рейки спричинив появу нових видів підприємницької діяльності із застосуванням нових методів управління. Так виник новий для пострадянської країни термін «менеджмент», який означає управлінську діяльність з використанням певних принципів і методів, спрямовану на підвищення ефективності праці та збільшення прибутку в умовах ринку [2, с. 4].

У первісному нагромадженні капіталу вітчизняний шоу-бізнес переживає великі труднощі і проблеми. Важливий внесок у цю справу роблять молоді виконавці естрадних пісень своїми тривалими гастролями по містах і містечках України, численними виступами у ресторанах та нічних клубах на комерційних засадах. Вітчизняні бізнесмени, а також задіяні на україн-

ському ринку шоу-бізнесу закордонні фірми вже починають усвідомлювати перспективність вкладання великих грошей в естраду з її впливом на розбудову вітчизняної економіки.

Розподіл праці у шоу-бізнесові як мистецько-творчій підприємницькій діяльності, пов'язаній з організацією та проведенням видовищних заходів, безумовно, відрізняється від притаманного матеріальному виробництву. Визначальна роль у різних видах мистецтва належить автору або виконавцю, але режисер, продюсер, менеджер, іміджмейкер й інші учасники цієї сфери бізнесу посідають настільки вагоме місце, що без них шоу-вистава може і не відбутися. Й нерідко основним організатором та постановником видовищних заходів у багатьох видах мистецтв виступає продюсер (англ. producer від лат. produce – виробляти). Продюсером у сучасному розумінні вважають довірену особу кінокомпанії, яка здійснює ідейно-художній контроль над постановкою фільму. Продюсером є також адміністративно-фінансовий організатор реалізації певного комерційного проекту (різноманітних шоу, телепрограм, концертів, запису музичних альбомів, відеокліпів тощо) [1, с. 1152].

Функціонування системи сучасного шоу-бізнесу передбачає органічний взаємозв'язок фінансового, організаційного та творчого аспектів управління. Зокрема, фінансовий аспект складається з координованої професійної діяльності інвесторів, спонсорів, меценатів, фінансових директорів і менеджерів тощо. У відповідності з умовами контракту, спонсор у рівній мірі володіє правом безпосередньої участі у розробці та реалізації шоу-бізнесового проекту або дольового розподілення обов'язків на продюсера конкретного проекту. Фінансовий директор, з-поміж іншого, наділений консультативно-дорадчою функцією стосовно придбання необхідного устаткування, цільового залучення інвестицій, їх якомога ефективного вкладання або зберігання. Фінансовий менеджер відповідальний за визначення й оптимізацію повноважень продюсера з ситуаційним користуванням запланованих витрат.

Виконавчий продюсер як перший помічник генерального продюсера розв'язує значну частину питань управлінської сфери, але без права кардинального коригування проекту. Крім того, він має опікуватися також формальностями, пов'язаними з організаційними та фінансовими документами.

Продюсер займається питанням прибутку від естрадно-концертних проектів, їх інвестуванням та подальшим просуванням на шоу-бізнесовий ринок. Тому винятково важливим є оптимальне визначення джерела фінансування арт-проекту та одержання високого прибутку.

Сучасний арт-продюсер організовує, а й нерідко й фінансує виробництво твору кіномистецтва, театру, естради, телебачення, радіо та ін., і, отже відповідає за художню й тематичну якість зазначеної духовно-культурної продукції, її ідейно-тематичне спрямування й економічні, психологічні та соціально-політичні наслідки її споживання масовою аудиторією. Діяльність цього спеціаліста завжди прямо або опосередковано пов'язана з практичним розв'язанням проблем сучасної іміджології, художньої реклами, маркетингу й ділового адміністрування.

Сучасний арт-продюсер сприяє піднесенню рівня маловідомого виконавця до іміджу зірки естради, виведенню нової талановитої пісні на престижний рейтинг

сприйняття масовою аудиторією тощо. Практичною запорукою такого успіху є взаємозацікавлена співпраця з творчими художніми колективами й професійна організація мистецько-креативного процесу.

Директор трупи відповідає за організаційне забезпечення її функціональної діяльності на місці її базової дислокації й під час гастролей, залагоджує ділові відносини з регіональними закладами культури й гастрольними відділами. Артисти та виконавці здебільшого вирішують свої поточні проблеми з відповідальним директором трупи й лише в окремих серйозних випадках звертаються до генерального продюсера, коли потрібне його персональне рішення. Менеджер здійснює переговори щодо організації діяльності трупи (відеозйомки, гастрольна діяльність та ін.), окреслюючи найефективніші шляхи її реалізації.

Найефективніший директор займається організацією різноманітних концертів у діапазоні від окремих клубних виступів до великомасштабних регіональних турне. Він є відповідальним також за бронювання квитків і місць у готелях для зручного проживання артистів гастрюючої трупи, звукорежисера та інших членів менеджерського складу трупи, складає план концертних виступів, враховуючи подані замовлення на виступи й динаміку поточної цінової політики. Зважаючи на великий обсяг організаційно-технічної роботи, гастрольний директор звичайно має помічників в особі адміністратора турне й тур-менеджерів [9, с. 86].

До творчого аспекту менеджменту шоу-бізнесу відносяться: сама професійна робота авторів естрадно-концертних номерів та програм, артистів-виконавців, звукових продюсерів, арт-менеджерів, працівників музичних видавництв, програмних директорів телебачення та радіо. Розробкою художньо-сценічного образу та іміджу естрадного артиста повсякденно піклуються режисер-постановник, хореограф-постановник, сесійно-студійні музиканти й інші зацікавлені суб'єкти сценічного мистецтва.

Сучасні західні економісти безпідставно вважають, що менеджери – це люди, які роблять свою справу найкращим чином, вносячи необхідні коректуючі дії при наявності збоїв у роботі організації [10, с. 146]. Феномен менеджера (англ. manager від manage – керувати) в історії світової музичної культури споріднений з постаттю диригента в оркестрі. Незаперечно, музиканти збагачують своїм талантом виставу, й концертна партитура охоплює геніальну музику, наприклад, світову класику. Проте без диригента симфонія не зможе звучати, й лунатиме какофонія, жахливий набір звуків.

Арт-менеджер виступає експертом творчої діяльності учасників шоу-проекту. До обов'язків арт-менеджера як організатора творчої праці загалом, пов'язаної з артистами, належить добір жанровості і стилістики естрадно-концертних програм, коригування процесу удосконалення художньо-сценічної майстерності виконавців і комерційне оцінювання результату колективної художньої творчості, яка була б неможлива без сценариста, режисера, продюсера, іміджмейкера й ін.

Таким чином, сучасний шоу-бізнес є одним з найінтелектуальніших й найекспресивніших видів комерційно-прикладної діяльності, представленої розгалуженою групою фахівців – продюсерів, арт-менеджерів, іміджмейкерів, рекламників, костюмерів й ін. Щоправда, нині у шоу-бізнесовій практиці домінує жорстка стихійна конкуренція, несумісна з цивілізо-

ваними законами ринку. Тому домагатися успішності у галузі сучасного шоу-бізнесу може лише людина психічно стійка і вольова, позначена якістю самовладання у керуванні власними почуттями у відповідності з конкретними життєвими ситуаціями. Винятково важливою у діяльності арт-менеджера мають стати критична оцінка своїх професійних здібностей, практицизм у висуванні життєвих і фахових цілей, глибоке знання людської натури. Менеджерові недостатньо вміти виплекати свій талант, йому слід віднайти адекватну нішу у комерціалізованій системі шоу-бізнесу.

Нині вже є незаперечним той факт, що «зірок» у своєму середовищі буквально «вирощують». «Фірми менеджменту, – зазначає німецький мистецтвознавець Р. Кайзер, – наймають талановитих артистів за договором, сплачують їм щотижневий заробіток та згуртовують в ансамбль співаків. Змушуючи напружено працювати, менеджери поширюють у пресі інформацію про майбутню супергрупу. Потім ансамбль записує у студії свій перший диск, не розкриваючись відразу цей факт перед широкою публікою. Багато таких «ретортних» груп зовсім не виступають перед масовою аудиторією» [11, с. 153].

Сучасній шоу-індустрії необхідна потужна фінансова підтримка, яку можна чекати в основному від некомерційних структур. Це підтверджує практика: проведення естрадно-пісенних фестивалів, різних видів конкурсів, гала-концертів можливе лише за наявності можливих меценатів і спонсорів. Вкладання коштів у

певний шоу-проект завжди супроводжується фінансово-економічною оцінкою останнього, адже очікувані доходи від реалізації проспонсорованого проекту мають відшкодувати вкладені гроші. Саме на такі результати інвестиціонування і спрямовано фінансово-економічне оцінювання конкретного шоу-проекту.

Сучасний шоу-бізнес є своєрідним духовним продуктом, адресованим масовій аудиторії, але, пов'язана з великими грошима, діяльність шоу-індустрії була і є настільки ризикованим підприємством, що стикається навіть з небезпекою для життя. Тому нині особливо гострою і злободенною проблемою постає детінізація економіко-господарського життя.

Таким чином, шоу-бізнес в нашій країні інтенсивно розвивається в умовах ринкової економіки і ґрунтується на економічно ефективних методах інвестиційних розрахунків. Розвиток шоу-бізнесу є можливим лише при взаємній співпраці і партнерстві. Світ шоу-бізнесу потребує професіоналів, які вміють організувати прибуткові заходи з метою поліпшення економічного стану артиста, трупи, фірми, держави. Управління шоу-бізнесом пов'язане з професійною діяльністю продюсера, фінансового і концертного директорів, менеджерів, адміністратора й ін. Сучасний менеджер шоу-бізнесу має володіти професійними знаннями з мистецтва, економіки, права, високою загальною культурою, бути гідним посередником у благодійних взаємостосунках між артистом і глядачем, які мають облагороджувати глядача і надихати артиста.

ЛИТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
2. Комарова Н.В. Теоретические основы менеджмента: Конспект лекций.. – М.: Доброе слово, 2005. – 64 с.
3. Коновалов А. Маленькие секреты большого шоу-бизнеса: Продвижение артиста на музыкальном рынке в России. – СПб: «Питер-Юг», 2005. – 188 с.
4. Нечволод Л.І. Сучасний словник іншомовних слів. – Харків; ТОРСІНГ ПЛЮС, 2007. – 768 с.
5. Осик Ю.І., Нурмагамбетова Н.А., Давлетбаева Н.Б., Нижегородцева М.А. Особенности менеджмента в сфере шоу-бизнеса // Международный журнал экспериментального образования. – 2013. – № 10-12. – С. 437-442.
6. Поплавський М.М. Менеджер культури: Підручник. – К.: МП «Лєся». 1996. – 416 с.
7. Поплавський М.М. Менеджер шоу-бізнесу : підручник. – К.: Вид-во КНУКіМ, 1999. – 560 с.
8. Поплавський М. М. Шоу-бізнес: теорія, історія, практика. – К.: [б.в.], 2001. – 560 с.
9. Симонян В.П. Щодо поняття концертного договору // Правова держава. – 2015. – № 19. – С. 84-88.
10. Стонер Джеймс А.Ф., Долан Едвін Г. Вступ у бізнес: Пер. з англ. – К.: Вид-во Європ. ун-ту фін.інформ. систем, менеджменту і бізнесу, 2000. – 752 с.
11. Kaiser, R.U. Rock-Zeit: Stars, Geschäft und Geschichte der neuen Pop-Musik / Kaiser R.U. – Düsseldorf-Wien, 1977. – 246 p.

REFERENCES

1. Great Dictionary of the modern Ukrainian language / compiler and editor V.T. Busel. – K.: Irpin: "Perun", 2005. – 1728 p.
2. Komarova, N.V. The theoretical Foundations of the Management: Lectures. – M.: Dobroye slovo, 2005. – 64 p.
3. Kononov, A. Little Secrets of the big show-business: Promoting of the artist on the music market in Russia. – St. Petersburg: "Peter-South", 2005. – 188 p.
4. Nechvolod, L.I. The modern dictionary of the foreign words. – Kharkiv; TORSING PLUS, 2007. – 768 p.
5. Osik, Yu.I., Nurmagambetova N.A., Davletbayeva N.B., Nizhegorodtseva M.A. The features of the management in the show business sphere // International Journal of the Experimental Education. – 2013. – N10-12. – P. 437-442.
6. Poplavsky, M.M. Manager of the culture: Textbook. – K.: M.P. "Lesya", 1996. – 416 p.
7. Poplavsky, M.M. Manager of the show business: textbook. – K.: KNUCiM, 1999. – 560 p.
8. Poplavsky, M. Show Business: Theory, History, Practice. – K.: [without of publishing house], 2001. – 560 p.
9. Simonyan, V.P. As for the concept of the concert contract / V.P. Simonyan // The legal state. – 2015. – N 19. – P. 84-88.
10. Stoner, James A.F., Dolan, Edwin G. Introduction in Business: Translation from English. – K.: Publishing house of the European University of the Finance, Information Systems, Management and Business, 2000. – 752 p.
11. Kaiser, R.U. Rock-Zeit: Stars, Geschäft und Geschichte der neuen Pop-Musik / Kaiser R.U. – Düsseldorf-Wien, 1977. – 246 p.

Management of the show business: functional specificity of the activities and problems

O.S. Khlystun

Abstract. The functional specificity of the activities and problems of the management of the show business in our country in the conditions of the market economy are highlighted in the article. The structure of the management, the basic functions of its figurants: producer, financial and concert directors, managers, administrator, and others are considered. The risks and the need for legalization of the show business are indicated.

Keywords: management, show business, producer, director, manager

Editor-in-chief: Dr. Xénia Vámos

The journal is published by the support of
Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe

Készült a Rózsadomb Contact Kft nyomdájában.
1022 Budapest, Balogvár u. 1.
www.rcontact.hu